İNSAN NE YERSE ODUR!

İNKILÂP

İNSAN NE YERSE ODUR!

M. TINAZ TİTİZ

1942 yılında İstanbul'da doğdu. 1963 yılında *İstanbul Teknik Üniversitesi*'nden elektrik mühendisi olarak mezun olduktan sonra 1980 sonuna kadar Zonguldak'ta *Ereğli Kömür İşletmeleri*'nde sırasıyla işletme, etüd-planlama ve yöneylem araştırması bölümlerinde başmühendis ve yönetici olarak çeşitli görevlerde bulundu. 1981-83 yılları arasında *Elektro-Akustik A.Ş.*'de Genel Müdürlük görevini de yürüten yazar, Kasım 1983 seçimlerinde parlamentoya girerek *Devlet, Kültür ve Turizm Bakanlıkları* görevlerini yürüttü. 1995 aralık ayı sonunda parlamentodan ayrılan yazar, halen *Beyaz Nokta Vakfı* kurucusu ve Başkanlığı ile, *Beyaz Nokta Dernekleri Onursal Üyesi*'dir. *Özel İzmir Koleji Murahhas Üyesi* de olan yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

YAYIN HAYATI

ÇEVİRİLERİ

Elektrik Mühendisliği, Alevsızdırmazlık, Otomatik Kontrol konularında çeşitli çeviri kitapları yayımlanmıştır.

TELİF ESERLERİ

(1) Sorun Nasıl Çözülmez? *Ankara*: Say Yayınları, ***1990***
(2) Farzedin ki Hindiyiz, *2. Baskı Ankara*: İnkılâp Kitabevi, ***1994***
(3) Alternatif Siyaset Anlayışı, *Ankara*: V Yayınları, ***1992***
(4) Eko-Liberal Hareket, *2. Baskı İstanbul*: İnkılâp Kitabevi, ***1993***
(5) Evet-Hayır Demokrasisi, *2. Baskı İstanbul*: İnkılâp Kitabevi, ***1997***
(6) Girişimcilik, *İstanbul*: İnkılâp Kitabevi, ***1995***
(7) Özelleştirme Bağlamında Taşkömürü, *İstanbul*: İnkılâp Kitabevi, ***1995***
(8) Ezbere Hayır, *İstanbul*: İnkılâp Kitabevi, ***1996***

İNKILÂP

ISBN 975-10-1181-7
9 789751 011817

"İNSAN NE YERSE ODUR!"

M. TINAZ TİTİZ

© 1997, İNKILÂP KİTABEVİ
Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Ankara Cad. No: 95
Sirkeci 34410 İSTANBUL
Tel: (0212) 514 06 10-11

*Bu kitabın her türlü yayın hakkı
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve
Ticaret A.Ş.'ye aittir.*

Editör:
Nilüfer Ünal

Dizgi:
Pamukçuoğlu, 513 81 43

Redaksiyon-Düzelti:
Çetin Boğa

Kapak resmi :
Kemal Gökhan GÜRSES

ISBN975-10- 1181-7
97-34-Y-0051- 0442

97 98 99 00 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı:
ANKA OFSET A.Ş.
Matbaacılar Sitesi No: 38
Bağcılar - İSTANBUL

"İNSAN NE YERSE ODUR!"

M. Tınaz Titiz

İNKILÂP KİTABEVİ
Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Ankara Caddesi, No: 95
Sirkeci 34410 İSTANBUL

Amaç zihni geliştirmektir
belleği doldurmak değil!
Mark Twain

*Bu kitabın telif hakkı gelirinin bir bölümü, **Beyaz Nokta®** **Vakfı**'na bağışlanmıştır...*

MERHABA!

Sevgili Okurlar,

Yazı yazan birisi için çeşitli *"iyi şanslar"* söz konusudur. Bunlardan birisi de, **"seçici okurlara seslenebilmek"**tir.

Gazete ya da dergiyi kupon kesmek ya da vakit öldürmek için değil de yapıcı bir amaçla okuyan kişilerden oluşan bir *okur profili*'ni bu nedenle bir şansım olarak sayıyorum.

Kitaptaki konular "çeşitli" imiş gibi görünse de, genellikle toplumumuzun bir *Bilgi Toplumu*'na dönüşebilmesinin gerek koşulu olan **"yoğun bilgi tüketimi"**ni etkileyen faktörler çevresinde yoğunlaşmaktadır.

Sorunlarını bilgi ile çözdüğü için daha yoğun bilgi tüketen bir toplum haline gelebilmemizi engelleyen bir dizi neden ve o nedenlere yol açan ardışık nedenler tam olarak belirlenip, bunların her biri için çözüm(ler) geliştirilmeksizin bu hedefe erişmek mümkün değildir.

Aslında daha da genel bir ifadeyle, her sorun ancak ona yol açan nedenler ortadan kaldırılarak çözülebilir. Bu *altın kural*, şüphesiz ki bilgi toplumu olmamızı engelleyen sorunlar için de geçerlidir.

Ama diğer yandan şu da ilginç bir gerçektir ki, toplumumuzun sorun çözmede genel ve geleneksel yaklaşımı, *sorunlara yol açan nedenleri gidermek* kuralına dayanmayan, onun yerine doğrudan, çare olduğu tahminlenen çözümlere sıçranması biçimindedir.

Bu tür tahminlerin herhangi geçerli bir temeli olmadığı için de, önemli sorunlarımızın hemen hiçbiri çözülememekte, giderek birikerek anlaşılması bile güç hale gelmektedir. Bu sürecin doğal iki sonucu, *"bütün sorunların çözülemeyişinden sorumlu kişi ya da kurumlar aramak"* ve *"tüm sorunları bir vuruşta çözebilecek bir kurtarıcı aramak"*tır.

Bir *Bilgi Toplumu* haline gelmemiz konusundaki inançlarının içtenliğinden kuşku duyulamayacak kişiler dahi, bu hedefin niçin bir türlü gerçekleşemediği, ya da gerçekleşme yolunda ilerlenemediği konusunda bu kalıpçı geleneğimizi kıramamaktadırlar.

En yetkili ağızlardan, *Bilgi Toplumu*'na geçiş reçetesi olarak duyageldiğimiz *"daha çok bilgisayar"*, *"daha çok bilgisayar mühendisi"*, *"elle yapılan işlemlerin otomasyonu"* gibi **"tahmini çözümler"**, bu geleneğimizin somut işaretleridir.

İşte bu nedenle, bu kitapta ağırlıkla bu konuyu işleyeceğim. Bu düşüncelerle hepinize *merhaba* diyorum.

Pazar, 18 Aralık 1994

BİLGİ

BİLGİ, SÖYLENTİ, DEDİKODU VE BİLGİLENME ÖZGÜRLÜĞÜ!

Kaynağındaki adıyla Kamu Alımları olan her türlü kamu ihalesi, mal veya hizmet alımında ortaya çıkan bir iki küçük yolsuzluk, yararlanılabilirse çok faydalı sonuçlar üretebilecek bir süreçtir.

Sinsi sinsi fakat acı hissettirmeden ilerleyen bir hastalığı olan kişinin başına gelebilecek en kötü hal, işin sonuna (mezara) kadar hiç acı duymamasıdır. Çünkü ne kadar çabuk acı hissederse o denli çabuk hekime başvuracaktır.

İLKSAN ile ortaya çıkmaya başlayıp İSKİ ile devam eden yolsuzluk olayları da benzer biçimde birer "faydalı acı" olabilir. Eğer hekime gidilirse...

Ancak, potansiyel hayır kaynağı bu süreci bozması olası çok sayıda tehdit vardır. Yolsuzluk tanıklarının ortadan kaldırılması, belgelerin yakılması, tehditle susturma ve benzeri *evrensel kabul görmüş* metotlar mevcuttur. Ancak, bu metotların her birinin kullanım imkânları sınırlıdır. Geniş tabanlı bir yolsuzlukta kaç kişiyi öldürebilir ya da kaç yüz binayı yakabilirsiniz? Ayrıca, bu metotlar dikkat çekicidir ve sonuçta kamuoyu daha da duyarlı hale gelebilir.

Bu metotlara nispetle kansız ve alevsiz, ayrıca da etkisi kesin olan bir diğer yöntem, *"karıştırma metodu"* olarak adlandırılabilir. Bu yöntemde *bilgi, söylenti* ve *dedikodu* birbirine *karıştırılır* ve sonunda insanlar hiçbirisine inanmaz olurlar. Böylece kamuoyunun aklının karıştığı, suçluların suçsuz ve suçsuzların da suçlu haline geldiği bir ortamda gerçek suçlular da diğerlerinin arasına karışmış, yani bir bakıma yarım (hatta bazen tam) aklanmış, üstüne üstlük mağdur oldukları gerekçesiyle prim de yapmış olurlar.

Bu nedenle *bilgi, söylenti* ve *dedikodu*'nun ne olduklarını bilip, bilerek ya da bilmeyerek birbirlerine karışmalarına yol açmamak gerekir.

"Bilgi", söylenti ve dedikodu'dan kanıt yoluyla ayrılır. Hakkında kanıt olmayan bilgi, bilgi değildir, dolayısıyla da bilgi muamelesi görmemelidir.

"Söylenti", bilgi ya da dedikodu olabilecek enformasyon'dur. Onu bilgi sınıfına sokabilecek bir kanıt yoksa, hiçbir şekilde söylentileri kamuoyuna yaymamak gerekir. Çünkü gerek bilgi gerekse dedikodu gibi söylenti de kamu belleğinde (özellikle de bizim toplumumuzda) kalıcı izler bırakır. Söylenti yoluyla iz bırakma, en adi insan hakları ihlalidir.

"Dedikodu" ise insanlık tarihi kadar eski bir yüzkarasıdır ve hiçbir şekilde bu süreçte yer almamalıdır. Yer verilirse en çok suçluya yarar, ayrıca da suçsuz insanları isyana iter.

Kamuoyunun en önemli özgürlüğü **bilgilenme özgürlüğü**'dür ve bu özgürlüğün en büyük iki düşmanı *kanıtlanmamış söylenti* ve *dedikodu*'dur.

Basının (yazılı ve görsel) tek işlevi, *toplumun bilgilendirilmesi* olduğuna göre, bu üç farklı kavrama en çok dikkat etmesi gereken kesim de basın olmalıdır.

Aksi halde, habercilik, sansasyon ya da örtülü ticari çıkarlar uğruna, kamuoyunun bu en önemli hakkı çiğnenmiş olur. Daha da beteri, karıştırma metodu yoluyla suçlular aklanmış ve güçlendirilmiş olurlar.

Pazartesi, 23 Ağustos 1995

BİLGİ TOPLUMUNDA «İSTİHBARAT»!

«İstihbarat» denilince akla hemen kara gözlüklü, yakası kalkık pardösülü ajan tipleri gelir. Dilimizi anlaşılmaz hale getiren çoğu Arapça ve Farsça sözcükte olduğu gibi «istihbarat» da Arapça kökenli olup «bilgi edinme» anlamına geliyor.

Sözcük doğru yerine oturunca, *yakası kalkık ajanlar*'ın konunun çok küçük bir bölümünü oluşturduğu, istihbarat'ın *bilgi toplumu* içinde önemli bir yer tuttuğu da kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Sözcükler genellikle kullanıldığı yerlere göre anlamlandırıldığına göre istihbaratı da «bankacılıkta istihbarat», «damat adayı için istihbarat», «rakip şirket hakkında istihbarat» ya da «ulusal istihbarat» olarak anlamak gerekir.

Bu yazının konusu olan istihbarat, «ulusal istihbarat» denilebilecek olan ve *Dünya'da çeşitli alanlarda neler olup bittiği hakkında bilgi edinmek* biçiminde anlamlandırılması gereken türüdür.

Toplumumuz, bu tür istihbarat konusunu futbolcu Hakan ile tele-model Cinnoş'tan vakit bularak henüz tartışma gündemine almamıştır. Gelişmiş dediğimiz ülkeler ise yaklaşık 200 yıldan bu yana yaygın olarak bilgi toplamaktadırlar. Dünya'nın herhangi bir yerindeki bir İngiliz vatandaşı -oraya ne amaçla gitmiş olursa olsun-, yeni bir bitki, hayvan ya da bir maden türünü alıp ülkesine götürmeyi bir «ulusal görev» bilmektedir.

Dünya'nın herhangi bir köşesine gönderilen ABD'li diplomatlar, o ülkenin dilini, orası hakkında ilk elden bilgi toplamak için öğrenmektedirler.

Her Japon turistin omuzunda görmeye alıştığımız en az bir fotoğraf makinesi tarihi camilerimizin fotoğraflarından çok, işe yarayabilecek şeyler hakkında görsel bilgi toplamak amacına yöneliktir.

Bilgi toplumunda tüm kurumlarımızı gözden geçirmek, çoğunu temelden itibaren yeniden kurmak zorundayız. Bunların başında ise «istihbarat» anlayışımız ve ona dayalı kurumlar gelmektedir.

Çoğulcu demokrasi içinde nasıl ki tüm kurumlar devlete değil bizzat bireylere ve onların örgütlenmelerine dayanıyorsa, istihbarat konusu da yine insana dayanmaktadır. Devletin resmi görevlilerinin yanı sıra ve onlardan daha yoğun olarak «bilgi edinmesi» gereken, bizzat vatandaşlardır. Bu ise geleneksel bir sorunumuzu karşımıza çıkarmaktadır: Merak eksiği!

Eğitim sistemimizin ezbere değil de meraklı insan yetiştirmeye yönelik olma zorunluğu, bu konuyla da ortaya çıkmaktadır.

Ezber bu nedenle, bilgi toplumuna dönüşme yolundaki önemli engellerden birisidir. Bilgi toplumuna istekliysek, ezbere dayalı eğitim geleneğimizi terk etmek, bunun için de «ezber-bilgi toplumu» ilişkisini iyi anlamak zorundayız.

Bilgi toplumuna özlem duyan kişi ve kuruluşlara duyurulur!

Pazar, 13 Ağustos 1995

BİLGİYE ERİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

“Bilgi Toplumu”, birçok bileşenin bir araya gelmesiyle oluşabilecek bir "düzey" olarak tanımlanabilirse, bu bileşenlerden birisi de "**Bilgiye Erişim Özgürlüğü**" ya da kısaca "**Bilgilenme Özgürlüğü**" *(information freedom)* dür.

Dünyadaki uygulamalara göre bu deyim, *"kamunun, sır sayılmayacak bilgilerinin, tüm vatandaşlarına açıklığı"* anlamına gelmektedir.

Toplumumuzda temel hak ve özgürlükler konusunda yavaş da olsa bir bilinçlenme vardır. İnsanlar devlet için var olması gereken kullar değil, devletin, bireyler için var olan bir örgütten başka bir şey olmadığını yavaş yavaş algılıyorlar.

Geleneksel *“toplum mu, birey mi?"* çelişkisinin yerini henüz cılız bir sesle de olsa *"toplum ve birey çıkarlarının karşıt olamayacağı"* söylemi alıyor. Bütün bunlar geleceğimiz açısından önemli işaretlerdir.

Ama temel hak ve özgürlüklerin başında yer alması gereken "Bilgilenme Özgürlüğü", henüz toplumun hemen hiçbir kesimince dile getirilmemektedir. Şimdiye kadar yapılmış hiçbir anayasamızda böyle bir hak bulunmadığı gibi, son anayasa değişikliğine konu olan siyasi partiler uzlaşısında da böyle bir konu yoktur.

Hatta bu değişiklikleri yetersiz bulup eleştiren kesimlerin, *"şu da olmalıydı"* dedikleri hükümlerin içinde "bilgilenme özgürlüğü" ile yakından ya da uzaktan bir konu da yoktur.

Sorunlarını "bilgi" ile değil, onun alternatifleri ile çözmeyi âdet edinmiş bir toplumda doğal olarak bilgi tüketimi az

olacak, bunun sonuçlarından birisi olarak da "bilgiye erişme ihtiyacı" pek olmayacaktır.

Ayrıca da neyin kamu sırrı, neyin açık bilgi olduğu belli olmadığına göre, kendisinden "bilgi" talep edilen bir kamu görevlisi ya da kurumu, -haklı olarak- kamu "sırrını açığa vurmak" endişesiyle hiçbir cezası bulunmayan "hayır" yanıtını verecektir.

Kamu kuruluşlarınca üretilen bilgilerin bir bölümünün gizli tutulması doğaldır ve de gereklidir. Örneğin, belediyelerin imar planı çalışmaları böyledir. Çalışma sırasında spekülatif amaçlı olası etkilenmeleri önlemek için çalışmalara ilişkin bilgiler gizli tutulmalıdır. Ya da savunma amaçlı bilgiler, devletlerarası ilişkilerin bir bölümüne ilişkin bilgiler de benzer biçimde "sır" olmalıdır.

Ama bunun dışında kalanlar toplum tarafından bilinmesi yararlı, hatta zorunludur. Gizli bir bilginin açığa çıkması ne denli yanlışsa, açık olması gereken bir bilginin gizlenmesi de o denli yanlış, hatta tehlikelidir. *"Yalancının evinin yandığına kimsenin inanmayışı"* gibi, her bilginin devlet sırrı diye saklanması, hem kamu görevlilerinde hem de vatandaşlarda bir umursamazlık yaratmakta, böylece gerçekten gizli olması gereken bilgiler bu umursamazlık içinde *"iyilik olsun diye"* ya da *"bir maddi karşılıkla"* açıklanabilmektedir.

Yabancı TV'lerde gördüğümüz, kamu kuruluşlarının basın sözcülerinden amaç, gizli ve gizli olmayan bilgilerin tek ağızdan değerlendirilmesidir. Bizdeki "ayaküstü bilgi verme" usulü ise bu bilincin bulunmayışının bir işaretidir.

"Bilgi toplumu" yolunda yapılması gereken çalışmalardan birisi de, bir "bilgilenme özgürlüğü yasası" için ön çalışma hazırlanmasıdır.

Türkiye Bilişim Vakfı'nın bunu bir proje olarak tanımlayıp bu amaçla bir çalışma grubu kurması, bu vakfa yakışan nitelikte bir proje olacaktır.

Pazar, 2 Temmuz 1995

Bir *küresel köy* haline gelen Dünyamızda, sınırlı kaynaklardan yararlanma önceliği elde edebilmek artık giderek bir bilgi savaşı haline gelmeye başladı. Eskiden, iki güçlü ve akıllı liderini dövüştürerek kendilerini savaş yapmış sayan insanoğlu bu akıllıca yöntemi nedendir bilinmez terk etmiş, önce ordularla sonra da topyekûn imkânlarıyla savaşma gibi bir çılgınlığın içine düşmüştür.

Bugün bu çılgınlık evresi de aşılmış, artık toplumlar gerek bir bütün, gerekse o toplumları oluşturan bireyler ya da kesimler olarak, tüm imkânları, kabiliyetleri ve fırsatlarıyla "savaşmakta"dırlar. Bu yeni savaşın adı "**küresel rekabet**"tir.

Bu yeni savaş yönteminde güçlü ordular, stratejik silahlar kuşkusuz ki hâlâ önem taşımaktadır. Ama, yakın geçmişte yaşanan Körfez Savaşı'nın da gösterdiği gibi yıllar boyu petrol gelirini silahlanmaya, ülkesini bir savaşa hazırlamaya harcamış olan bir ülke dahi, yalnız askeri yolla başarı kazanamamaktadır.

Küresel rekabet düzeninde, ortalama olarak daha az uyuyan bir toplum çok uyuyandan; daha hızlı yürüyebilenler yavaş yürüyenlerden; yabancı dili daha iyi bilen diplomatlara sahip olanlar sahip olmayanlardan ya da daha iyi bilgisayar programı yazabilenler yazamayanlardan daima daha önde bulunmaktadır. Daha önde bulunmanın ödülü refah ve mutluluk, geride kalmanın bedeli ise işsizlik, gelir yetmezliği, sorunlarını çözememe gibi hastalıklardır.

Bu ve benzeri yarışlarla dolu küresel rekabet ortamının değişmez motifi, çeşitli toplumlar arasındaki doğrudan ya

da dolaylı "**çatışma**"lardır. Türkiye'nin görünürde hiçbir konuda çatışmadığı bir ülke, çatışma içinde olduğu bir ülkeyle ilişki içindeyse, o da çatışmanın taraflarından birisi demektir.

Bir çatışmada tarafların her birinin elde etmek istediği, çatıştığı rakibine karşı varsa *doğrudan* üstünlüklerini kullanarak, bu yok ya da yetmiyorsa rakibinin güçsüz yanlarını kullanarak, bu da yetmiyorsa kendisi ve rakibinin *dolaylı* ilişkilerini değerlendirerek üstün duruma gelebilmektir.

Bir toplumun, kendisi ve rakiplerinin dolaylı ilişkilerini belirli *"amaç fonksiyon"*larını gerçekleştirmek üzere her an kullanabilir durumda bulunması, ordulardan daha kesin bir caydırıcılık sağlayabilecek bir araçtır.

Bilgi toplumunun güçlü silahı denilebilecek bu yöntemin işlerliği başlıca iki koşula bağlıdır: **İstihbarat** ve bu yolla edinilen bilgilerin değerlendirilebileceği **algoritma**!

"Bilgi toplumunda istihbarat", ayrı işlenmesi gereken bir konudur. İstihbarat yoluyla edinilecek doğrudan ve dolaylı üstünlük, zafiyet ve ilişki bilgilerinin bir "algoritma" ile işlenip birer eylem önerisi haline getirilmesi ise, bilişim sektörünü ilgilendiren ilginç bir konudur.

Böyle bir sisteme "**çapraz kozlar sistemi**" denilebilir ve n boyutlu bir *"ilişkiler matrisi"*nin işlenip, çok taraflı çatışmalar uzayımızda en yararlı -ya da en az zararlı- eylem biçimlerinin neler olabileceği hakkında sağlam öneriler sağlanabilir.

Dışişleri örgütümüz, çeşitli bölge ya da ülkelere göre, bir miktar da konulara göre "masalar" biçiminde örgütlenmiştir. Ama bütün bu "masa"lardaki bilgilerin eşzamanlı

değerlendirilebileceği bir çapraz kozlar sistemi yoktur. Bu işlevi deneyimli diplomatlar yapmaya çalışır. Ama deneyimli diplomatların, bir bilgi destek sistemine sahip olmaksızın tüm ilişkileri bilip değerlendirebilmelerine imkân yoktur.

Gümrük Birliği'ne girme süreci içindeki ülkemizin bugün her zamankinden daha fazla böyle bir *bilgi destek sistemi'* ne ihtiyacı vardır.

Bu ihtiyaç bilişim sektörümüz için bir iş imkânı, toplumumuz içinse yaşamsal öneme sahip bir hayatta kalabilme aracıdır.

Pazar, 6 Ağustos 1995

İKİ KERE İKİ KAÇ EDER?
YA DA HER YANIT DOĞRUDUR!

(3) tabanlı sayı sisteminde 3 sembol vardır: 0,1 ve 2.

Bir çokluğun ifade edilmesinde, (3)ün sırasıyla 0,1, 2, 3, 4, .., n'nci kuvvetlerinden kaçar tane bulunacağı, yalnızca bu üç sembol (0, 1 ve 2) kullanılarak işaretlenir.

Örneğin, (10) tabanlı sayı sistemindeki 19 sayısı, (3) tabanlı sistemde 201'dir. (3)ün 2nci kuvvetinden 2 tane ile (3)ün (0)ncı kuvvetinden 1 tanenin toplamı, (10) tabanında 19'dur.

Diğer yandan, (10) tabanına göre 2, (3) tabanına göre de 2'dir ve 3'ün 10'uncu kuvvetinden 2 taneyi ifade eder.

Buradaki 2, hem (10) hem de (3) tabanına göre aynı 2'dir ve sayı sisteminden bağımsız olarak 2 tanelik bir çokluğu ifade etmektedir.

Hangi sayı sistemi benimsenirse benimsensin, insanların zihinlerinde oluşan çokluklar sayı sistemlerinden bağımsızdırlar. Ama zihinlerdeki bu sanal ortamlarda iletişim kurmak mümkün olamadığı için, insanlar bunları sayı sistemleri içinde ifade etmek gereksinimini duymuşlardır ve işte bütün anlaşmazlıklar da bu noktadan itibaren doğmuştur.

(10) tabanında 2 kere 2 dörttür. (3) tabanında ise 11'dir. Yani, 3 üzeri 1'den 1 tane ile 3 üzeri sıfırdan 1 tane. Okunurken ise 2 kere 2 birbir (dikkat on bir değil) şeklinde okunur. (3) tabanlı sistemde 4 gibi bir sembol olmadığı için 2 kere 2'nin 4 ettiği, sistem dışı (ne olduğu belli olmayan, tapaj hatası gibi bir şey) bir yargıdır.

O halde, iki kere ikinin dört ettiği "ifadesi", miyarlarca mümkün sayı sistemi içinde yalnızca birinde -(10) tabanlı sayı sisteminde- "doğru", diğerlerinin hepsinde "yanlış"tır.

İki kere ikinin, çokluk açısından kaç ettiği ise yine görelidir. Çünkü bunun için önce bir artı birin kaç ettiğinin bilinmesi gerekir.

Toplama için bilinen genel kural, toplanacak çoklukların birimlerinin aynı olmasıdır. Örneğin, birimi gram olan ya da santimetre küp olan iki çokluğun toplanabileceği gibi bir "inanç" vardır ve öğrencilere de böyle öğretilir ve onlar da yaşamları boyunca -bazen yaşamları pahasına- bu öğretiyi savunurlar.

Bir santimetre küp su ile bir santimetre küp alkol toplanırsa iki santimetre küp 'alkollü su' yerine daha az eder.

Benzer eşitsizlik, yalnız alkol ve su için değil başka birçok madde için de geçerlidir. Zaten, bir tane dahi örneğin bulunması, genelleşmeye engel olur.

Bizim (10)lu sayı sistemimize bağımlılığımız gibi yalnızca 3 sembolle işlem yapan, ama başka sayı sistemleri konusunda esnekliğe sahip bir toplum olsaydı, bizim 4 diye adlandırdığımız 4 kuş, 4 ceviz ya da 4 vesaire, onlarda aynı çokluğa karşı gelebilecek ama adı "birbir" olacaktı. Ayrıca da *"İki kere iki kaç eder?"* diye bir sorunun böyle bir toplumdaki yanıtı, *"nelerle neleri ve de hangi koşullarda toplamak -çarpma, ardışık toplama olduğuna göre- istediğinize bağlı olarak değişir"* biçiminde olacaktı.

Bu yanıt belki pazarda alışveriş yaparken güçlük çıkarabilir. Ama, zihinlerinin bağnazlıkla kemikleştiğinden yakındığımız insanların küçümsenmeyecek kadar çok oldu-

ğu toplumumuzda, iki kere ikinin 4 ya da başka bir şey olabileceğini bilen az sayıda da olsa insana ihtiyacımız vardır.

Sonsuz denecek kadar çeşitlilikte "çokluk ifade" sistemleri içinde birisine saplanmış insanoğlunun, "doğru" diye adlandırdığı şeylerin çok büyük bir bölümü aslında "yanlış"tır.

İşte bu yüzden, öğrenilmesi gereken az sayıdaki gerçekten birincisi, **"her yanıt doğru olabilir"** kavramıdır.

Pazar, 22 Eylül 1996

"İNSAN NE YERSE ODUR!"

«*İnsan ne yerse odur!*» bir Budist deyişidir.

Bunu daha genelleştirip «İnsan tükettiğidir!» diyebiliriz.

İçinde kimsenin bulunmadığı bir eve girilse ve o evde yaşayanların özellikleri hakkında tahminde bulunulmak istense, evdeki çeşitli «eşya» ve «izler»e bakılarak uzunca bir rapor yazılabilir.

Toplumumuzun bilgi tüketimi izleri de onun kimliği hakkında ipuçlarıyla doludur. Bilgi toplumuna dönüşme ancak mevcut bilgi tüketimi profilinin iyi bilinmesiyle mümkündür.
Bu konuda en iyi ipuçlarını ise köylerimize kadar yayılmış bulunan yerel ve genel radyo ve TV istasyonları vermektedir.
Büyük yatırımlarla kurulmuş bu «bilgi» iletim araçları, üç nedenden dolayı işlevlerini yerine getirememektedirler:

(1) «Toplumun bilgilendirilmesi» ve «ticaret», birbiriyle birleştirilmemesi gereken iki iştir.
Özellikle ülke çapında yayın yapan TV istasyonları (ve gazeteler), büyük ticari örgütlerin yayın organı durumundadırlar. Ticari çıkarlarını korumaları doğrudur, ama bunu, toplumun bilgilendirilmesi amacını taşıması gereken kitle iletişim araçları aracılığı ile yapmaları yanlıştır.

(2) Bu araçlar aracılığıyla kamuoyuna taşınacak «bilgi»yi -ki çiğköfte tarifinden, bilgi yarışmalarına kadar hepsi «bilgi» taşır- formatlayacak olan yapımcı yetersizliği.

(3) Ve nihayet bu «bilgi»leri tüketecek olan tüketicinin, ya önüne ne konulursa onu yemesi ya da bilinçli olarak düşük düzeyli bilgi tüketmesi.

Gümrük Birliği'ne, daha sonra da Avrupa Birliği'ne katılma planlarımızı «bilgi toplumuna dönüşme» projemizle birleştirmek zorundayız.
Bu ise, bilgi toplumunun gerekleri için planlarımızı yapıp uygularken onlara paralel olarak kitle iletişim araçlarıyla topluma iletilen «bilgi»lerin daha yüksek düzeyde formatlanmasını gerektirmektedir.

Yetişkin insanlarımızın siyasetten uzak durmaları nasıl ki siyasetin kalitesini bozmuşsa, benzer şekilde «program yapımcılığı»ndan uzak durmaları da yayınların düzeyini düşürmektedir.

«Bilgi toplumu politikası»nın başlıklarından birisi de bu olmalıdır.

Perşembe, 14 Eylül 1995

PARLAMENTER BİLGİ SİSTEMİ

14 Ağustos 1995 ile başlayan hafta, Uluslararası Parlamento Kütüphanecileri Birliği'nin İstanbul ve Ankara'da toplantıları vardı. Bu toplantılarda, parlamenterlere bilgi hizmeti veren parlamento kütüphanelerinin durumu, son teknolojiler ve parlamenterlerin bu bilgi sistemlerinden beklentileri görüşüldü.

Toplantıların birisine katılarak, *«Parlamenter Bilgi Sistemi'nden beklentiler»* konusunda söylediklerimi burada özetlemeye çalışacağım:

Parlamenter Bilgi Sistemi -PaBiS'ten beklentiler konusunda verilebilecek 5 mesaj vardır. Bunlardan birincisi, parlamenterin, sorunlarını çözme profiliyle ilgilidir.

PaBiS, parlamenterin bilgi ihtiyacına cevap verecektir. Bilgi ihtiyacı ise, sorunlarını nasıl çözdüğüne, yani «sorun çözme profili»ne bağlıdır. Bu da, parlamenterin temsil ettiği toplum parçasının profilinin bir benzeridir.

Eğer toplum, sorunlarını bilgi yerine «bilgi alternatifleri» ile çözüyorsa* bilgi az tüketilecek, PaBiS ne denli iyi tasarımlanmış olursa olsun bir işe yaramayacaktır.

Bu alternatiflerin kullanımı yaygınsa, doğal olarak parlamenterler de «bilgiyle sorun çözme» yoluna fazlaca rağbet etmeyeceklerdir.

(*) Halen TBMM'de, milletvekillerinin fotokopi ve faks ihtiyaçları, konulmuş bir "kota" içinde kaşılanmakta, kotasını aşanlar, ya yaptırmak istediğinden vazgeçmekte, ya ertesi ayın kotasından borçlanmakta ya da bir başka arkadaşının kullanılmamış kotası varsa ondan rica etmektedir. İnanılması biraz güç olmakla birlikte böyledir.

Buradan çıkarılabilecek somut bir sonuç, genelde toplumun özelde ise parlamenterin «bilgi tüketimi»nin artırılmasının, «bilgi alternatifi» yolların kapatılmasına bağlı olduğudur. Bu gereklilik, PaBiS'in geliştirilmesi çabalarına paralel olarak yürütülmelidir.

İkinci nokta, «temsilci» ve «öncü» arasındaki çelişkidir. Parlamenter, seçilebilmek için temsil görevini yapmak zorundadır. Bu, temsil edeceği kitlenin sorun çözme pratiğini benimsemesi demektir. Örneğin, parlamenterin siyasi nüfuzunu kullanarak, çocuğunun güvenli bir yerde askerlik yapmasını isteyen bir seçmen, parlamenterin bu sorunu başka şekilde ele almasına razı değildir. Bu durumda PaBiS'e ihtiyaç olmayacaktır.•

Diğer yandan, eğer parlamenter bir «öncü» rolü üstlenirse bu defa PaBiS'e yoğun biçimde gereksinimi olacak, ama bu durumda da seçilebilmesi risk altına girecektir. Bu, açık bir paradokstur.

Buradan çıkarılabilecek somut sonuç, parlamenterin «temsilci» ve «öncü» misyonları arasındaki dengenin çok net biçimde tasarımlanması gerekliliğidir.

PaBiS'in etkinliği, parlamenterin rolü «temsilci»den «öncü»ye doğru çekildikçe artacaktır.

Üçüncü nokta, parlamenterin bilgi ihtiyacının geleneksel kapsamının, «bilgi ve belge sağlama» ile sınırlı olmasındadır. Buradaki «bilgi», dar anlamdaki bilgi olup, «basit bir araştırmayla cevaplanabilecek bir soru», ya da bir belgeyle sınırlıdır.

PaBiS'in etkinliği, bu kapsamın genişletilmesiyle sağlanabilir.

«Öncü» rolüne doğru hareket etmesi ümit edilen parlamenterin «bilgi ihtiyacı profili» içine gerçekte şunlar da dahil olmalıdır:

* Parlamenterin ilgi alanı ya da alanlarında yurtiçi ya da dışındaki tüm bilgi üretim kaynaklarının araştırılması,

* Parlamenterin, bu yazılı kaynak ya da uzmanlardan, hızlı biçimde bilgi edinebilmesinin temini,

* Parlamenterin, gerektiğinde bu kaynaklarla bizzat temas etmesinin sağlanması,

* Özgün bilgi ihtiyaçları konusunda konferans, arama konferansı, seminer, kurs gibi etkinlikler düzenlenebilmesi,

* Çeşitli siyasi partilere bağlı ya da bağımsız parlamenter arasında etkin bir iletişim ve etkileşim ortamı yaratabilmek için platform(lar) oluşturulabilmesi,

* Ve nihayet, bu «bilgi edinme bileşenleri»nden yararlanabilmek için gereken «destek hizmetleri»nin sağlanması gerekmektedir. (*Destek hizmetleri* deyimiyle, kotasız fotokopi, kotasız iletişim*, profesyonel kalitede sekreterya hizmetleri gibi destekler kastedilmektedir).

Buraya kadar sayılan gereksinimler genelde «fiziki bileşenler»dir. Bilgi ihtiyacı kapsamı içinde düşünülmesi gereken bir başka bileşen daha vardır ki, o hepsinden daha önemlidir.

Parlamenterin «bilgilenme küme'si» içinde önemli bir yeri de hükümetlerden sorduğu sorulara alacağı yanıtlar oluşturur.

İşte bu bileşen, «parlamenterin hükümete yönelteceği soruların, bilgi içermeyen (0 bit içerik) ifadelerle yanıtlanmış sayılması geleneği»nin yıkılmasıdır. Bilindiği gibi, 1 bit'lik enformasyon, mevcut olasılıkları yarıya indiren bilgi miktarıdır.

Ülkemizde, gelenek denilemese dahi yaygın olan ve özellikle de son yıllarda iyiden iyiye yaygınlaşan bir pratik, sorulan soruların yetersiz enformasyon içeriğine sahip ifadelerle cevaplanmasıdır. Bunun bir küçük bölümünün iletişim becerisi yetersizliği ile açıklanması mümkünse de, önemli bir kısmı bilerek yapılmakta ve daha da acısı, *«hoş ve fakat boş söz söylemek»* bir beceri sayılmaktadır.

Buradan çıkarılabilecek somut sonuç, PaBiS'in, bu bileşeni de içerecek şekilde yeniden tasarımlanması gereğidir.

Dördüncü nokta, politik sınıfın kalitesinin yükseltilmesinde PaBiS'in kullanışlı bir araç olabileceğidir.

Politik sınıfın kalitesinin yükseltilmesi gerekliliğinde genel bir uzlaşı vardır. Tam bir karşılıklılık yoksa da, PaBiS'in sunacağı hizmetlerin, parlamenterlerin «sorun çözme profilleri»ni bir ölçüde etkilemesi ümit edilir.

Özellikle, PaBiS içinde şimdi bulunmayan ama bulunması önerilen bileşenler mevcut olduğunda, «tam temsilci» rolündeki parlamenterin dahi «öncü» misyonuna doğru itileceği beklenmelidir.

Son bir nokta en az diğerleri kadar önem taşımaktadır: Mevcut PaBiS'in, «öncü» misyonuna sahip parlamenter için yetersiz olduğu bir gerçektir. Bu gerçeğin kuşkusuz ki birçok nedeni vardır.

Sorun çözme sanatı'nın *altın kuralı*'ı denilebilecek bir kural

şöyle diyor: «Sorunlar çözülemez, ancak o sorunlara yol açan nedenler ortadan kaldırılabilir.»

Bu *altın kural*'a göre, PaBiS'in hizmet verme düzeyi ile parlamenterin bilgi ihtiyaçlarının niçin düşük bir düzeyde kesiştiği analiz edilmelidir. Bu, gerek PaBiS ile gerekse parlamenterin hizmet kalitesi ile ilgilenen herkesin, üzerinde düşünce üretmesi gereken bir sorudur.

Pazar, 27 Ağustos 1995

TÜBİSAD "ARAMA KONFERANSI"

Bilgi İşlem Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD), 23-24 Mart'ta 2 gün boyunca Şile'deki bir "sosyal ada"da, bir Arama Konferansı düzenledi.

Moderatörlüğü BEYAZ NOKTA VAKFI'nca yerine getirilen Arama Konferansı'nda, yazılım ve donanımcıların yanı sıra, bilgisayar sektörü ile ilgili diğer katılımcıların oluşturduğu 25 kişilik grup şu soruya yanıt arayarak çalışmalarına başladı: *TÜBİSAD'ın önümüzdeki 5 yıl içindeki en önemli hedefi ve buna bağlı olarak '96 ve '97 yılları için en önemli 5 hedefi neler olmalıdır?*

Bir saat içinde, beyin fırtınası yöntemiyle üretilen yaklaşık 150 yanıt içinden "en önemli hedefi" seçmek üzere Fısıltı Grupları denilen 4 çalışma grubu oluşturuldu.

Oylama gibi "çoğunlukçu" yöntemler yerine, ikna etme, uzlaşma, taviz verme gibi katılımcı usullere izin verilen bu adımda yapılan işe "süzme" deniyor. Aynen, bir huninin geniş kısmına konulan meyve parçalarının üstten sıkıştırılıp, huni ucundan az miktarda su akması gibi, 150 kadar fikir bu katılımcı yöntemlerle sıkıştırılıp, 1 saatlik süre içinde 4 fısıltı grubunun her birince 1'e indirildi.

Daha sonra bir araya gelen 4 grubun sözcüleri -grup üyelerinin de katkılarını sürekli alarak- 4 ayrı "en önemli hedefi" bir saat çalışarak tek adet hedefe indirdiler. Yine oylama yapmadan katılımcı yöntemlerle!

Böylece, 3 saat içinde, katılımcıların muhtemelen hiçbirisinin fikrini tam tamına yansıtmayan, ama her katılımcının itiraz etmeyip üzerinde uzlaştığı, ayrıca da her katılımcının fikrinden "birer parça" içeren bu stratejik hedef şöylece belirlendi:

5 yıl için en önemli hedef: Türkiye'nin bilişim ürünleri üretim ve tüketiminin GSMH içindeki payını 5 yıl içinde %2'ye ulaştırmak.

Bu stratejik hedefe varmak için, '96 ve '97 yıllarında erişilmeye çalışılması gereken en önemli 5 alt-hedef konusunda da aynı yöntem uygulandı:

(1) Reklam, tanıtım, PR, lobicilik çalışmalarını profesyonelce örgütlemek ve finanse etmek,
(2) Baskı grubu oluşturmak,
(3) Tüketici ve üye haklarını koruyacak mesleki etik ve standartlar oluşturmak,
(4) Üyelerin İSO kalite belgesi almalarını özendirmek,
(5) Üye sayısını artırmak.

Çalışmanın ikinci adımı ise şu sorunun yanıtlarını aramaktı: *"Belirlediğiniz bu ikinci hedeflere ulaşmayı engelleyebilecek en önemli üç neden nelerdir?"*
Çalışma Yöntemi aynı biçimde uygulandı.

Toplu beyin fırtınası, fısıltı gruplarıyla süzme ve fısıltı gruplarının uzlaşarak yaptıkları nihai süzme...

Ortak Akıl aracılığıyla belirlenen 3 engel şunlar oldu:

Engel No 1- TÜBİSAD'ın mevcut üyelik yapısı, mali güçsüzlüğü, örgütlenme ve imajındaki yetmezlikler,
Engel No 2- Tüketicinin bilgi ve bilinç yetmezliği,
Engel No 3- Haksız rekabet ve çıkar çatışmasına karşı yaptırım ve örgütlenme eksiği.

Bundan sonraki adım, belirlenen bu engellerin her biri için en önemli beşer çarenin neler olduğunun aranmasıydı. Çalışma grubu, beyin fırtınası ve ardışık süzme yollarıyla bu çareleri de üretti.

Ve nihayet, pazar günü öğleye doğru, şu soruya yanıtlar aramak üzere yapılan son beyin fırtınasıyla bitirildi. *"Pazartesi sabahından itibaren somut olarak neler yapılacak?"*

İki günlük maratonun sona erişinin verdiği keyifle, içine ince esprilerin de katıldığı toplam 41 fikir üretilerek bu soru da yanıtlandı.

Birbirinden çok farklı düşüncelerin ortaya atılmasına imkân veren, ayrıca da uzmanlık bilgileri de dahil tüm görüşlerin temsil edildiği bir "ortak akıl" üreten bu süreç gerçekten etkin bir katılımlı planlama yöntemidir.

Bu yolla üretilen planların hayata geçirilebilme şansı, ortak akla dayanmayan yöntemlere göre çok daha yüksektir. Ülkemizde ise ortak akıl yerine tek akıllara dayalı fikir üretimi henüz geçerliğini korumaktadır. Tek akla dayalı fikir üretimi kolay, ucuz ve pragmatiktir. Ama bu yolla üretilen fikirlerin uygulamaya geçirilemediği de bir gerçektir. En iyi örnekler de siyasi parti programlarıdır.

Cuma, 05 Nisan 1996

YİNE BİLGİLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

"**Gün ışığında yönetim**" *(government in sunshine)* ya da "**bilgilenme özgürlüğü**" *(information freedom)* yasaları, ABD vatandaşlarının yerel ya da merkezi yönetimlerinin kararları hakkında bilgilenmelerini sağlamaya yöneliktir. Başka gelişmiş ülkelerde de benzer yasal düzenlemeler mevcuttur.

Türkiye'de, henüz böyle bir yasa yoktur. Bilgi'nin değeri ülkemizde de anlaşıldıkça muhtemelen benzer düzenlemeler yapılacaktır.

Bu düzenlemelerden beklenen sonuçların alınabilmesi, bu konulardaki *ayırıcı özelliklerimizin* bilinmesine bağlıdır. Bu ayırıcı özellikler, bilgilenme özgürlüğü kavramının Türkiye ve diğer ülkelerdeki olası uygulanma farklılıklarını ortaya koyacaktır.

"Bilgilenme" kavramından söz edebilmemiz için öncelikle şu somut iki adımın atılmasına ihtiyaç vardır:

(1) Bilgisizlik gizleme, bilgiç görünme ve kurnazlık amaçlı, bilgi içeriği zayıf, fakat uzun ve süslü konuşma üslubu yerine, anlamı açık kavramlara dayalı, içtenlikli ve net konuşma üslubunun, kamu ve özel kesimin üst yöneticilerince benimsenmesi; hatta bunun bir moda haline getirilmesi,

(2) Yönetimlerin kararlarına ya da vatandaşların merak ettikleri diğer konulara ilişkin bilgiler, her ülkede "pek kolay" verilmez. Bu aşamaya yol hazırlamak üzere, verilmesi -veren açısından- hiçbir risk içermeyen "**prosedürel bilgiler**"in vatandaşlara açılması.

Bu iki gereklilikten birincisi, "**söyleme**" ve "**açıklama**" arasındaki farkla tanımlanabilir.

Özel ve bilhassa kamu kesiminin üst düzey yöneticileri ve politikacıların büyük çoğunluğunun konuşma üslupları, "**hoş ve boş**" deyimiyle tariflenebilir.

Bilişim bilimi açısından "sıfır bit bilgi" içeren, ama birçok insanın kulağına hoş gelebilen uzun, süslü cümleler, vatandaşların bilgilenme özgürlüklerinin karşısındaki en büyük engeldir.

Bu satırların yazarı, bir yıl kadar evvel, üzerine benzin dökülüp yakılmak istenen bir polisin kıyafetinin **alevsürdürmez** *(flame-proof)* olup olmadığını İçişleri Bakanı'ndan yazılı olarak sormuştu. Yanıtı neredeyse iki sözcükle, *"evet öyledir"* ya da *"hayır değildir"* olması gereken bu soruya, yaklaşık bir dosya kâğıdı kadar uzunlukta yanıt verilmiş ve Türk polisinin, görevini nasıl bir özveriyle yaptığı ve milli bütünlüğümüzü nasıl koruduğu anlatılmıştı. Bütün bu laf kalabalığı içinde bulunmayan tek bilgi, kıyafetin yanabilirliği hakkında sorulan sorunun yanıtıydı.

Bu üsluba artık o denli alışılmıştır ki, sabah akşam TV, radyo ve gazeteler aracılığıyla göz ve kulağımıza erişen laf salatalarına itiraz eden, *"Ben sizin ne dediğinizi anlamıyorum, siz nece konuşuyorsunuz?"* diyen kimseye pek rastlanmamaktadır. Bu üslup terk edilmeden, hiçbir yasa vatandaşlarımızı bilgilendiremez.

Acaba, "**Yuvarlamadan net konuşalım!**" gibisinden bir kampanyayı kim açar? Bir gazete mi, TV mi, yoksa bir sivil toplum örgütü mü?

Temiz bir siyasetin, temiz toplumun temelleri, "**temiz,**

yani net konuşma"dır. Yabancıların deyimiyle "**açıklama**"!

Bilgilenme özgürlüğüne giden yoldaki kısa vadeli ikinci gereklilik, verilmesi risk içermeyen bilgilerin vatandaşlara verilmesidir.

Her ağzını açışta, demokrasimizin gelişmemişliğinden, kendilerinin ise ne kadar demokrasi âşığı olduklarından söz eden belediye başkanlarımızdan -sayıları yaklaşık olarak iki bindir- acaba hiçbirisi var mıdır ki, bir basit "**HEMŞERİ REHBERİ**" hazırlatmış olsun?

Cenazesi için, doğum ya da hastalığı için, alınmayan çöpü, patlayan kanalizyonu için, yemek yediği lokantadaki hijyen eksiği, kaldırımı işgal eden araçları şikâyet için, bir inşaatına –herhangi bir ad altında rüşvet vermeden- ruhsat alabilmek için gerekli adımları tek tek "açıklayan" bir "**HEMŞERİ REHBERİ** görülmüş müdür?

Kaldırım müteahhitlerine HABİTAT dolayısıyla trilyonları ödeyen belediyeler, böyle bir "bilgilendirme" için 3-5 milyonu harcamayı akıl edememektedirler.

Bilgilenme özgürlüğünün temeli iri laflar değil, somut ihtiyaçlara karşı gelen düşük maliyetli adımlardır. Para akılsızlığı gideremez, ama azıcık akıl, çok paranın yerine geçebilir!

Cumartesi, 20 Nisan 1996

BİLGİ TOPLUMU

BİLGİ TOPLUMU

Bilgi Toplumu (BT) deyimi ilk gündeme geldiği günden bu yana, çok sayıda tanım da ortaya çıktı. İsteyenler, bu konularla uğraşan rasgele 10 kişi arasında bir test yapabilir ve *"Bilgi toplumu sizce ne demektir?"* sorusuna alacakları cevapların farklılığından şaşırabilirler.

Kullandığımız kavramların -hem de en önemlilerinin-, üzerinde uzlaşılmış tanımlara sahip olmayışımız, toplumsal barışı zedeleyebilecek anlaşmazlıklara dahi yol açabilmektedir.

Benzer güçlüklerle -bu denli ciddi olmasa da- diğer dillerde de karşılaşılmış ve örneğin Edward de Bono, "**Sözcüklerin Gücü**" *(Words Power)* adlı tanım kitabını yazarak, 200'e yakın "buğulu" kavramın tanımlarını (üzerinde uzlaşılabilen ve uzlaşılamayan noktaları da belirterek) vermiştir.

BT, işyerlerinde masalarının üzeri bilgisayarlarla dolu bir toplumun niteliği olarak anlaşılmamalıdır. Ya da -sıkça rastlandığı gibi- söylediklerinin bir bilgisayar çıktısına dayandığının ileri sürülmesi de değildir. İnsanlar kararlarını verir ve sonra da bilgisayarlarla destekleyebilirler.

BT, «bilgi otoyolları» *(info highways)* denilen ve bilgisayarla pizza ısmarlamaktan tutun da bilgisayar ve modem aracılığıyla işe gitmeden evden çalışmaya, hatta bilgisayarla savaş yapmaya kadar uzanabilecek donanımlara sahip olan toplum da değildir.

Daha yalın bir ifadeyle, BT ile bilgisayar arasında iki yönlü bir bağlantı yoktur. Yani, bir BT'nun daha çok bilgisayar kullandığı doğrudur ama bilgisayarı çok kullanan bir toplum mutlaka BT olmayabilir.

BT, sorunların anlaşılması ve çözüm geliştirilmesi sürecinde bilginin alternatiflerini değil, kendisini kullanan toplumdur.

"Bilgi"nin alternatifleri deyimiyle, bir sorunun çözülmesine, ertelenmesine ya da başkalarının üzerine yıkılmasına yarayabilecek, bilgi dışı tüm yollar kastedilmektedir. Pekiyi, bilginin alternatifleri acaba niçin alternatif olabilmiştir?

«Bilginin alternatiflerinin niçin alternatif olduğu?» sorusu, paranın paradoksu diye bilinen *«para, kabul edildiği için kabul edilir»* benzeri bir çelişkiyi içermektedir. Buna çok kolaylıkla, *"alternatif olabildiği için"* şeklinde yanıt verilebilir. Ama bu zaten bilinen ve bir enformasyon taşımayan bir yanıttır. Bizi ilgilendiren, "**niçin olabildiği**"dir.

Eğer bu soru'nun **doğru** yanıtları verilebilirse, bu tam olarak bir "**Bilgi Toplumuna Dönüşme Politikası**" anlamına gelecektir. O takdirde bu konuya herhangi yönden -gönüllü, profesyonel, kamu yöneticisi, vb. ilgi duyanlar için mükemmel bir rehber ortaya çıkmış olacaktır.

Gözlemler, sorun çözmede genellikle kullanılan şu tür yöntemler bulunduğunu göstermektedir:

- Sorunu kabullenip onunla birlikte yaşamaya çalışmak,
- Sorunu yok varsaymak,
- Sorunun var, fakat bir başkasının sorunu olduğunu savunmak,
- Sorun sahibinin bir kabahatini bulup/yükleyip, soruna müstahak olduğunu savunmak,
- Birisinin yardım ya da aracılığını -maddi ve/ya manevi bir karşılık ödeyerek- devreye sokmak,
- Kural çiğnemek,

- Benzer sorunu olan birisinin çözümünü taklit etmek,
- Kendisine öğretilmiş bir kalıp çözümü kullanmak,
- Yere, zamana ve koşullara göre geliştirilebilecek (!) olan özgün yöntemler (*Sorunun aslında bir nimet olduğunu savunmak, dikkatleri daha büyük bir soruna çekmek* ya da daha iyisi *daha büyük bir sorun yaratmak* gibi).

Genel kabul görmüş bu yöntemlerin dışında çok küçük bir oranda ise "**soruna yol açan nedenlerin araştırılıp giderilmeye çalışılması**" şeklinde ifade edilebilecek olan, **bilgiye dayalı** yöntem kullanılmaktadır.

Bu Alternatifler Nerelerden Kaynaklanıyor?

Sorunları bilgi ile çözmeyi engelleyen bu alternatiflerin kaynak(lar)ının hepsi aynı değildir. Örneğin, *sorunu kabullenip birlikte yaşamaya çalışmak* alternatifinin nedenlerinden *özgüven eksiği* ve *insanlarımızın ihtiyaç kümeleri'nin darlığı* ise, bunlar örneğin *kural çiğneme* alternatifinin nedenleri ile aynı değildir. Hatta bu alternatiflerin bir bölümü bilgi'nin değil sorun çözmenin birer alternatifidir. Bilgi ile sorun çözme, örneğin *sorunla birlikte yaşama*'yı kabul etmeyen bir kişi için söz konusu olabilir. Aksi halde bilgi zaten söz konusu olmayacaktır.

O halde!

BT olabilmemiz için öncelikle sorunlarımızı çözmek istememiz, bunun için de:
(1) Sorun çözme kabiliyetimizi geliştirmek,
(2) Bilgi'nin alternatiflerini alternatif olmaktan çıkarmamız gerekmektedir.

«Sorun Çözme Kabiliyetimiz»in geliştirilmesi, üzerinde ayrıca durulması gereken bir "olmazsa olmaz"dır. Hatta,

(2)de belirtilen neden de bir ölçüde buna bağlıdır.(2) içinse ilk adım bunların her birinin kaynaklarını aramaktır.

Görüldüğü gibi toplumumuzun bir BT'na dönüşebilmesi, daha çok bilgisayar kullanımı ile ilgili değildir. Meseleye böyle bakmak biraz şaşırtıcıdır, süratli sonuç almak güçtür ama kesindir.

«Sorun Çözme Kabiliyetimiz» Düşük müdür?

Sosyolojik araştırmalar bağlamında yapılması gereken en yaşamsal araştırma, toplumumuzun sorun çözme kabiliyetinin, bilimsel yöntemlerle ölçülmesi ve de diğer toplumlarla karşılaştırılmasıdır. Bugün için bu araştırma mevcut değildir, ancak bu kabiliyetin düşük olduğunu gösteren çok sayıda gösterge vardır.

Bu göstergelerin başlıcası, **«çeşitli sorunların nedenlerini bildiğini varsayıp, onları araştırmaya gerek duymayan ve onları gayretle çözmeye çalışan kamu yönetimi geleneğimiz»**dir.

Örneğin, yıllardır boğuşulan enflasyon sorununun nedenlerinin belirlenip ve o nedenlere göre çözümler üretileceği, aradan geçen 15 yıldan sonra 1 ay kadar evvel Merkez Bankası tarafından bir bildiriyle açıklanmaktadır.

Toplumumuzu uğraştıran tüm sorunlara bu şekilde bakıldığında hayretle görülecek olan, toplumumuzun nedenlerini ve onların ağırlıklarını «tam» bilmediği sorunlarla boğuşup durduğudur.

Sokaktaki insanlarımızın, kendini aydın sayanların ve yönetim kadrolarının büyük bölümü, sorunlara «canavar»

yakıştırması yapmakta, böylelikle onlarla başa çıkılamayacağını, dolayısıyla da kendinin bir suçu olmadığını ifade etmektedir.

Her yıl on bine yakın insanımızın ölümüne sebep olan ve bir dizi nedenden kaynaklanan trafik anarşisi, «trafik canavarı» adı verilen «hayali» bir suçluya yüklenmiş, böylece vatandaşlar da yöneticiler de rahat etmiştir.

Bunlar, toplumumuzun sorun çözme kabiliyetinin düşüklüğünün sübjektif ama sağlam göstergeleridir.

Buna göre, bir *Bilgi Toplumu*'na dönüşebilmemizin iki grup koşulundan birisi **Sorun Çözme Kabiliyeti** (SÇK)mizi artırmak, diğeri ise bilgi yoluyla sorun çözmenin alternatiflerini yok etmek (veya güçleştirmek)tir.

Bireylerin SÇK ile bu bireylerden oluşan çeşitli grupların (aile, cemaat, toplum gibi) SÇK birbiriyle "ilişkili", ama "tam bağlantılı" değildir.

İlişkili olmasının nedeni bellidir. Bir "bütün"ün yapısı, onu oluşturan "parça"larla ilgilidir. Tam bağlantılı olmayışının nedeni de, parçaların bir araya geldiklerinde bazı özelliklerinin birbirini desteklemesi ya da aksine yok etmesidir. Buna, *olumlu sinerji* ya da *olumsuz sinerji* diyebiliriz.

Bireylerin akılları -ki onların SÇK'dir- ile, onlardan oluşan grupların "grup aklı" da -grupların SÇK- böyledir. Ortalama düzeyde akla sahip bireylerin akılları bir araya gelip, güçlü bir *kollektif akıl* yaratabileceği gibi, güçlü akıllara sahip bireyler bir araya gelip zayıf bir *grup aklı* oluşturabilirler. Bu, bireysel akılların nasıl bir *akıl yönetimi* altında bir araya gelip kollektif aklı oluşturduğuna bağlıdır.

Toplumumuzun, düşük olduğunu çeşitli örnekleriyle gördüğümüz kollektif aklını geliştirebilmek için yapılması gerekenler bu kısa mütalaada görülmektedir: Bireylerin, SÇK'ni geliştirmeleri, sorunları çevresinde örgütlenmeleri, bu örgütlerinde birer "örgüt aklı" geliştirmeleri ve nihayet bu kollektif akılların bireysel akılları aşabilmesi için gereken akıl yönetimini becerebilmeleri, yapılması gereken işin adımlarıdır.

«Bireysel Akıl» - «Kollektif Akıl»

"Bireysel akıl" ile *"kollektif akıl"* arasındaki farkın büyüklüğü, daha doğrusu ikincinin birinciyle karşılaştırılamayacak kadar güçlü olduğu idrak edildiğinde, bu denli bol ve etkin bir araçtan nasıl olup da yeterince yararlanılmadığına hayret edilecektir.

İster sanayi kuruluşu ister kamu yönetimi isterse sivil toplum örgütleri olsun, bir görevi bulunan her kuruluşun ilk yapması gereken, kendisine bir *"kollektif akıl"* oluşturmaktır.

Bireysel aklın -ne denli güçlü olursa olsun- en büyük sakıncası, olası yanlış düşüncelere karşı korunmasız oluşudur. Tek korunma aracı durumunda olan *"aklına gelenin yanlış olabileceği şüphesi"* ise, çevresindeki insanların *"sen akıllısın, düşüncelerin doğrudur"* dolduruşu altında kısa bir süre içinde işlemez hale gelir.

Kollektif akılda ise bu sakınca olabildiğince küçülür. Bir grubun üyelerinin tümünün birden *"bizim düşündüğümüz hatalı olamaz"* tuzağına düşmeleri ihtimali çok küçüktür.

Bu denli yararlı bir araç olan *kollektif aklın* yaygın olarak kullanılmayışının nedeni ise, insanların bir zafiyetinde

yatmaktadır. Bu da, lider konumundaki kişilerin -şirket müdürü, kamu yöneticisi ya da sivil toplum örgütünün lideri-, kollektif aklın, bireysel aklından daha güçlü olduğunu bir türlü kabul edememesi, bu gerçeği içine sindirememesi, hatta kollektif aklın oluşmaması için açık ya da gizli bir çaba içinde olmasıdır.

Kollektif akıl yalnızca daha güçlü olmayıp, bireysel akılların çok sık düştüğü "kendini doğru sanma" hatasına düşme konusunda da doğal bir korunmaya sahiptir. Birçok akıldan oluşan kollektif aklın her bir öğesinin aynı bir konuda aynı anda hataya düşme olasılığı son derece düşüktür.

Buna karşılık kollektif aklın bir güçsüz yanı da vardır. Bu da, hızlı düşünce üretilmesi gereken yerlerde yavaş kalmasıdır. Ancak, hızlı ama hatalı olma olasılığı yüksek düşüncenin riskleri ve kollektif aklın muhteşem denilebilecek gücü dikkate alındığında bu güçsüzlüğün her zaman önemli olmadığı görülecektir.

İşte, BT'nun özelliklerinden birisi de bu tür bir toplum içinde yaşayan bireylerin bir «kollektif akıl» yaratmaya çok yatkın olmalarıdır. Çünkü bu bireyler, paylaştıkça artan nadir şeylerden birisinin de «bilgi» ya da «akıl» olduğunu idrak etmişlerdir.

Sonuç

Genelde toplumumuz özelde ise aydın kesim, toplumumuzun bir BT'na dönüşmesi için içtenlikli bir arzu içindedir. Bu arzusunu gerçekleştirmek için kaynaklarının ne kadarını harekete geçirmeye hazır olduğunu zaman gösterecektir.

Ancak, bundan da önemlisi, BT hakkındaki yanlış kanaatlerini değiştirmeye ne denli hazır olduğu, BT ile *Sorun Çözme Kabiliyeti* arasındaki yakın ilişkiyi görüp göremeyeceğidir.

Bilgi, onun işlenmesine yarayan yazılım ve donanımlar hepsi birer araçtır. Amaç ise «sorun çözmek»tir.

Salı, 15 Ağustos 1995

BİLGİ TOPLUMU "ÇALIŞMA DOKÜMANI" İÇİN ÖNERİLER

Bir binanın inşa edilmesi ya da bir kitabın yazılması, çevresindeki diğer olaylardan yalıtılabilecek birer hedeftir. Bir başka deyişle bu ve benzer hedefler, çevreleriyle alışverişi az olan ya da olmayan hedeflerdir.

Toplumumuzun bir bilgi toplumuna dönüşmesi ise, bu şekilde yalıtılmış biçimde gerçekleştirilebilecek bir hedef değildir. Gerçekleşebilmesi, kendini çevreleyen onlarca olgunun var ya da yok olma durumlarına bağlıdır.

Çevredeki bu olguların ilginç bir özelliği ise, gerçekleştirilmek istenilen hedefi çağrıştırabilecek niteliklerde bulunmayabilmeleridir. Yani, bilgi toplumu hedefini çevreleyen ve bulunmadıkları takdirde bilgi toplumunun da var olamayacağı olgular illaki bilgi, bilgisayar ve bu gibi olgular olmayabilirler. Nitekim, bilgi toplumu karmaşıklığında olan ve adına üst-ürün denilebilecek olguların -birçok alt-ürünün bileşmesinden oluştuğu anlatılmak istenmektedir- gerçekleştirilmelerinin güç oluşunun nedeni de budur. Genelde toplumlar, özelde seçkinler dahi bu tür hedefleri gerçekleştirebilmek için, onların yapıtaşlarını değil, o hedefler gerçekleşmiş olsaydı ortaya çıkabilecek "sonuç"ların peşinde koşarlar.

"Bilgi toplumuna dönüşme" hedefi de bir üst-ürün'dür. Gerçekleşmiş olsa, muhtemelen daha çok bilgisayar donanım ve yazılımı kullanılabilecektir. Buna göre bu üst-ürünün gerçekleşmesinin bu tür "sonuç"lara bağlı olduğu sanılabilir. Gerçekte ise üst-ürünü oluşturan yapıtaşları - alt ürünler- farklıdır.

Toplumumuzu bir bilgi toplumuna dönüştürebilmek için gerekli olduğu düşünülen iki grup alt-ürün bulunmakta-

dır. Bunlardan birincisi, bilgi toplumu karşısındaki engellerin kaldırılması, ikincisi ise toplumun bilgi toplumu hedefi yönünde özendirilmesidir. Aşağıda, bu birinci grubu oluşturan "kaldırılması gereken bu engeller ve bunların ardışık nedenleri" incelenmektedir. Sıralanan her bir neden (en son aşamada varılan nedenler) için en az bir çözüm aracının geliştirilebileceği ve bunların, her geliştiren için farklı olabileceği açıktır. İşte o şekilde oluşturulacak dokümanlar da onu geliştirenin "politika dokümanı" adını alacaktır. Örneğin siyasi partilerin her biri -eğer bilgi toplumuna ilgi duyuyorlarsa- aşağıdaki nedenlerin her biri için kendi özgün çözümlerini geliştirebilirler.

Aşağıda, bir "Çalışma Dokümanı"nı oluşturacak nedenler, Ardışık Sorma Metodu yoluyla irdelenmektedir:

I. "Bilgi Toplumu" önündeki engeller:

A. Sorunların çözümünde "bilgi"nin değil, onun alternatiflerinin -ki aşağıda belirtilmektedir- kullanılması:

a. Sorunlar karşısında sinme:

1. Sorunu kavramak için gereken kavrayış ve/ya bilgiye sahip olmamak:

i. Eğitimdeki ezber,

ii. Eğitim sisteminin, bilgi-beceri kazandırmaya değil itaatkâr vatandaş yetiştirmeye yönelik oluşu,

iii. Ömür boyu öğrenme kavramının toplum yaşamına yerleşmemişliği.

2. Sorunların, geçmişteki korkuları hatırlatması:

i. Kişiliklerde, "korku"nun baskın öğe oluşu:

- Dayağın, toplum yaşamının çeşitli kesitlerindeki yaygınlığı.

3. Sorunların, onları çözme kabiliyetinin sınırlarını aşacak kadar fazla oluşu:

i. Toplumun, sorun çözme kabiliyetinin düşüklüğü.

b. Sorunları tevekülle karşılama:

1. Sorunlara karşı bir şey yapılamayacağı inancı:

i. Özgüven eksiği:

- Eğitim sisteminin, uygulayarak (başarma) öğrenme yerine kalıp belletmeye dayalı oluşu:

- bakınız a.1.i.

2. Sorunların çözümünün, ancak belli bir rahatsız edicilik düzeyine (rahatsızlık eşiği) varılmasıyla mümkün olabileceği anlayışı:

i. Çaresizlik:

- bakınız b.1.i.

3. bakınız a.3.i.

4. Örgütlenememek*

c. Sorunla birlikte yaşamaya alışma:

1. Daha yüksek amaçlara sahip olunması nedeniyle sorunlara zaman ayır(a)mama,

2. Sorunları çözme durumunda olanların beceriksizlikleri nedeniyle sorunların çözülemeyeceği yönünde oluşmuş inanç:

i. bakınız a.3.i.

ii. Sorunların, başkaları tarafından -genelde devlet- çözülmesi gerektiği yönündeki inanç:

- Buyurgan devlet - itaatkâr vatandaş geleneği,

- Örgütlenme kültürünün gelişmemişliği nedeniyle, örgütlenmenin, bir sorun çözme aracı olarak kulanılabilir olduğunun yaşanmamış oluşu:

- Bakınız b.4.

3. bakınız a.3.i

(*) Bu sorun ayrıntılı olarak incelenmiş olup aşağıdaki adresten edinilebilir: BEYAZ NOKTA VAKFI, Şair Nedim Sokak, 2/9, 06690 Çankaya-ANKARA Tel: (0312) 441 4870 Faks: 441 43 59

A. Sorunların çözümünde "bilgi"nin değil, onun alternatiflerinin -ki aşağıda belirtilmektedir- kullanılması (devam):

a.....

b......

c.......

d. Sorunlardan şikâyet ederek tatmin olma (halk arasında en yaygın yollardan birisidir):

1. "Şikâyet etme"nin sağladığı psikolojik rahatlık,
2. Kendisinin, sorunların benzerlerine neden olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesi (*"benim durumum farklıdır"*),
3. Sorunların çözüm yolu hakkında yeterli bilgi/beceriye sahip olmamak, bildiklerini yeterli saymak,
4. Saldırganlığa yol açan içsel nedenlerin şikâyet kılıfı altına saklanması:

i. Toplumdaki ruhsal sağlık sorunlarının yaygınlığı.

e. Hazır çözüm kalıpları kullanıp sorunu çözmek ya da daha çoğunlukla çözemeyip soruna şekil değiştirtmek:

1. Okul-aile-çevre üçlüsünün gelenekselleştirdiği kalıpçı (neden aramayan) düşünce biçimi:

i. *Düşünme biçimi"* mizi oluşturan bileşenler içindeki *"nedenselliğe dayalı düşünme bileşeni"* nin gelişmemiş oluşu,

ii. Eğitimdeki ezber geleneği.

f. *"Süslü ve anlaşılmaz sözler"* yoluyla sorunların çözülmüş "gibi" gösterilmesi:

1. Kavramların, üzerlerinde ortak anlayışlar oluşmamış, dolayısıyla da içlerinin isteğe göre doldurulabilir olmaları nedeniyle, birbirine zıt hükümler dahi aynı kavramlarla açıklanabilir hale gelmiştir:

i. Türkçe dilinin, kök-türev ilişkileri belli olma-

yacak biçimde yabancı sözcükler tarafından yozlaştırılmış olması, düşünce üretim biçimimizi de olumsuz etkilemiştir.

g. Sorunların, başkalarınca çözülmesini beklemek:
   1. Ailelerin çocuk yetiştirme stilinin, genellikle "çocuğu korumaya" yönelik oluşu,
   2. Bilgi- becerisi yetersiz insanların daima kendilerini başkalarına muhtaç hissetmesi,
   3. Aydın kesimin toplumu "kurtarma" yöntemi olarak, onların kendilerine yeter hale gelmelerini değil, onlar adına sorun çözmeyi benimsemiş olması.

h. Saldırgan yolla sorunun şeklini değiştirmek:
   1. Toplum yaşamına kuralların egemen olmayışı (kural kirliliği içinde kuralsız yaşam)
   2. Toplumun erdem değerlerindeki aşınma,
   3. Saldırganlığı önleyebilecek demokratik örgütlenmelerin zayıflığı.

i. Sorunun etrafında dolaşmak (rüşvet, vb. *makyavelist* yöntemler):
   1. Erdem değerlerindeki aşınma
   2. Erdem sorunu görüntüsünde ortaya çıkan, ama aslında başka kaynaklardan doğan sorunları ayırt edememek:
      i. Bakınız a.3.i.

j. "*Cehaletten gelen cesaret*" ile sorunu çözmeye çalışma:
   1. Toplumun nitelik dokusunun* yetersizliği nedeniyle bilgiye dayalı olmayan çözümlerin toplumsal tepki görmeyişi,
   2. Deneme -yanılma (kurcalama) yöntemiyle so-

(*) **"Nitelik"** deyimiyle, bireylerin bilgi-beceri, zekâ, ruh sağlığı ve erdem değerlerinin bileşkesi; **"nitelik dokusu"** deyimiyle ise toplumu oluşturan bireylerin niteliklerinin şekillendirdiği "doku" kastedilmektedir.

run çözmeye çalışmanın genel kabul görmüş oluşu,

3. Doğru örnekler vererek topluma önder olması gerekenlerin bu işlevi yap(a)mayışı,
4. Sorun çözme araçları konusunu ticari iş olarak yapanların, toplumun bu alandaki yetersizliğini gidermek üzere uzun vadede başarı sağlamak yerine, bu yetersizlikten kısa vade içinde yararlanmayı tercih etmeleri.

B. Bilgi Toplumu oluşturmaya uygun nitelikli birey ve kurumların -ki bunlara kısaca Bilgi Toplumu Elemanları (BTE) denilebilir-, engellere karşı güçsüz oluşları:

a. (BTE) etkin olarak örgütlenmemiştir:
   1. Hedef tanımlama, örgütlenme vb konulardaki yetersizlikler -ki ilk yazılarımda bunun üzerinde ayrıntılı olarak durmuştum-,
   2. Devletin ana işlevinin sorun çözmek değil, sorunları çözmek durumunda olanlar için ortam yaratıp korumak olduğunun anlaşılmamış -halen- oluşu,

b. (BTE)'nin, karşı karşıya bulunulan sorunları doğru tanımlayamamış, doğru tanılar koyamamış olması:
   1. Nedensel düşünme biçiminin yerleşmemiş olması*,

2. Sorunları doğru tanımlamış olanların ise seslerini duyuramayışları:
   i. Bakınız B. a.

A. ......

B. ......

C. Bilgi üretimini sağlayacak, böylece de bilgi tüketimini özendirebilecek olan "bilgi odakları"nın nicelik ve nitelik olarak yetmezlikleri:

(*) Bu konudaki bir analizi BEYAZ NOKTA VAKFI'ndan edinebilirsiniz.

a. Türkçenin yozlaşmış oluşu:
1. Bakınız A.f.1.i.
2. Türkçe dilinin korunması ve geliştirilmesi konusunda bir politikanın belirlenmemiş oluşu.
b. Yoğun bilgi üretilen "bilgi odakları"ndan yeterli bilginin temin edilemeyişi:
1. Yabancı dil öğrenimindeki yetersizlik:
i. Anadilinin iyi bilinmeyişi,
ii. "Sistem kurma" konusundaki geleneksel yetersizlik.
2. "Bilgi odakları"nın bulundukları ülkelerdeki resmi görevlilerimizin, buralarda üretilen bilginin Türkiye'ye transfer edilmesinin önemini idrak edememiş olması.
c. Türkiye'de bilgi tüketmek durumunda olan kurumların, yabancı ülkelerdeki "bilgi odakları"nda üretilen bilgilerin Türkiye'ye transfer edilmesi yönünde bir talep baskısı yaratmamış oluşları.
d. İçleri boş ve herkes tarafından istenildiği biçimde doldurulan kavramlara ve bir bilgi alıp vermeye değil karşısındakine üstün gelmeye dayalı bir iletişim üslubunun gelişmiş olması:
1. Bakınız A.f.1.i.
D. "Bilgilenme Özgürlüğü" nün, temel hak ve özgürlükler bağlamında sayılmayışı:
a. Temel hak ve özgürlükler konusunda ortak bir bilinç gelişmemiş oluşu*.
b. "Buyurgan devlet-itaatkâr vatandaş" biçiminde formüle edilebilecek devlet vatandaş ilişki-

(*) Bu sorun, tüm sorunlarımızın yapıtaşlarını oluşturan ve 15 grupta toplanabilecek Kaynak Sorunlar'dan bir tanesidir. Bu konuda daha ayrıntılı açıklamalar için *"EKO LİBERAL HAREKET*, M. Tınaz Titiz, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1994" adlı yayına bakılabilir.

sinde yalnızca itaate yer olup, vatandaşın özgür ve bilgilenmiş olarak yapacağı tercihlerin ve dolayısıyla da bilgilenme özgürlüğünün yerinin bulunmayışı (nitekim bu eğilim eğitime de yansımış, otoritenin doğrularının ezberletilmesine dayalı bir eğitim sistemi oluşmuştur)

II. "Bilgi Toplumu"nu destekleyici öğelerin yetersizliği:
   A. "Bilgilenme Özgürlüğü" yasasının bulunmayışı,*
   B. Yazılım ürünleri ihracatının teşvikinde güçlükler bulunması,
   C. Uluslararası ağlara bağlanma konusundaki güçlükler:
      a. İNTERNET bağlantı kanalları sayısının (TÜBİTAK üzerinden) az oluşu,
      b. Uluslararası ağlardan yararlanma için telefon ücretlerinin yüksekliği.
   D. Modem ithalatındaki gümrük sorunları.
   E. Türkçe karakterlerin uluslararası normlar içinde yer alması konusunda idarenin ilgisizliği.
   F. Bilgi taşıyan malzemelerin (kitap, dergi, disket, vb.) ithalindeki caydırıcı mali yükler.

Bilgi Toplumu olma yolundaki engelleri ve destek eksiklerini içeren bir Çalışma Dokümanı'nın başlıkları aşağı yukarı bunlardır. Bu başlıkların bir çalışma grubu tarafından irdelenip "Kanonik Form"a dönüştürülmesi, bu yolda yapılabilecek iyi bir çalışma olacaktır.

Pazar, 18 Haziran 1995

(*) ABD'de Information Freedom Act bir örnektir.

"BİLGİ TOPLUMU" İÇİN BİR TANIM ÖNERİSİ

Bilgi Toplumu (BT) deyimi ilk gündeme geldiği günden bu yana, çok sayıda tanım da ortaya çıktı. Buna inanmayanlar, bu konularla uğraşan rasgele 10 kişi arasında bir test yapabilir ve *"Bilgi toplumu sizce ne demektir?"* sorusuna alacakları cevapların farklılığından şaşırabilirler.

Aslında bu farklılık doğaldır. BT deyiminin ölçülüp biçilebilen somut bir nesneye değil, içinde birçok anlamı barındıran bir kümeye ait olduğu düşünülürse, herkesin bu küme hakkında değişik yorumlar yapması da tabii sayılmak gerekir.

Bu farklılık insanlar arasındaki iletişimde güçlüklere yol açacaktır. Nitekim kullandığımız kavramların -hem de en önemlilerinin-, üzerinde uzlaşılmış tanımlara sahip olmayışı, toplumsal barışı zedeleyebilecek anlaşmazlıklara dahi yol açabilmektedir.

Benzer güçlüklerle -bu denli ciddi olmasa da- diğer dillerde de karşılaşılmış ve örneğin Edward De Bono, "**Sözcüklerin Gücü**" *(Words Power)* adlı tanım kitabını yazarak, 200'e yakın "buğulu" kavramın tanımlarını (üzerinde uzlaşılabilen ve uzlaşılamayan noktaları da belirterek) vermiştir. Türkçe diline hizmet etmek isteyenlerin, böyle bir çalışmayı organize etmeleri ne iyi olur!

BT, her 1000 kişi başına daha çok bilgisayara sahip bir toplumun adı olarak anlaşılmamalıdır. Ya da -sıkça rastlandığı gibi- söylediklerinin bir bilgisayar çıktısına dayandığının ileri sürülmesi de değildir. İnsanlar kararlarını verir ve sonra da bilgisayarlarla destekleyebilirler. Daha yalın bir ifadeyle, BT ile bilgisayar arasında iki yönlü bir bağlantı yoktur. Yani, bir BT'nun daha çok bilgisayar kul-

landığı doğrudur ama bilgisayarı çok kullanan bir toplum mutlaka BT olmayabilir.

BT, sorunların anlaşılması ve çözüm geliştirilmesi sürecinde bilginin alternatiflerini değil, kendisini kullanan toplumdur.

"Bilgi"nin alternatifleri deyimiyle, bir sorunun çözülmesine, ertelenmesine ya da başkalarının üzerine yıkılmasına yarayabilecek, bilgi dışı tüm yollar kastedilmektedir.

Sorunla birlikte yaşamaya alışmak, sorunu görmezden gelmek, olmadığını savunmak, sorunun, bir başkasının sorunu olduğunu iddia etmek, kendisini acındırıp veya çıkar karşılığında sorunu başkasına çözdürmek gibi yolların hepsi, bilgi'nin alternatifleridir ve insanın rasyoneli seçen doğası nedeniyle daha da tercih edilen alternatiflerdir.

Sorunların anlaşılmasında ve çözülmesinde bu alternatifler yerine bilgi'nin kullanılması için, öncelikle bu alternatiflerin caydırılması gerekecektir. Bunun için de "göz egzersizi" yoluyla edinilen becerinin kullanımına ihtiyaç vardır. Yani, *"Bu alternatifler niçin alternatiftir?"* sorusunun "doğru" yanıtlarının verilmesine!

Çarşamba, 08 Şubat 1995

BİLGİ TOPLUMU ÖNÜNDEKİ BİR ENGEL: NEGATİF DÜŞÜNME GELENEĞİ!

Bilgi toplumu, "yaşamak için yaşamak"tan başkaca amaçları da bulunan, bunun için de yoğun bilgi tüketme ihtiyacı ve alışkanlığı içindeki bireylerin topluluğudur denilebilir.

Yaşamış olmayı, kendi başına bir amaç olarak gören insanlar ise hayat denen uzun "boşluğu" doldurabilmek için çeşitli yöntemler kullanırlar: *Vakit "geçirmek", vakit "öldürmek", bir şeyler -yani vakit "geçirmeye" yarayan herhangi şeyler- yapmak* gibi deyimler, hep bu "yaşamış olmak için yaşama"nın işaretleridir.

Ancak, ne tür bir yaşam amacı seçilmiş olursa olsun, kişinin değişmez eğilimlerinden birisi "başkalarını etkilemek"tir. *Varlığını sürdürme* evrensel dürtüsünün değişime uğramış bir dışavurumu olan bu eğilimi en kolay tatmin eden tutum, "**negatif düşünme biçimi**" olarak adlandırılabilecek olandır.

Edward de Bono, bu konuda şöyle yazıyor*:

> "Kendini, değişmeye karşı savunan bir sistemin negatif olmaktan başka seçeneği yoktur. Hiçbir değişmeye izin verilmediği için önerilebilecek tüm değişimler yanlış olarak gösterilmelidir.
>
> Genel bir deyişle, negatif olmak yapıcı olmaktan çok daha kolaydır. Bir sanat galerisini gezen ve sergilenen eserlere burun kıvıran herhangi bir kişi, bir resim yapma konusunda tamamen kabiliyetsiz olabilir.

(*) *"Future Positive"*, E. de Bono, Penguin Books, 1982, p. 33

Olumsuzluk, düşük akıl düzeyinin açık olduğu tek eylem türüdür. Bu tür akıl kendi başına bir şey yaratamaz, yeteneğini ancak başkalarını eleştirerek sergileyebilir.

Bir oyunu eleştirmek durumunda olan bir eleştirmen, sütunlarını doldurmak ve ilginç bir şeyler yazmak ihtiyacını duyar. Onun, bu görevini, oyunu överek yapması pek beklenmemesi gereken bir durum olup, bu tür bir yaklaşım kişiliksizlik, dalkavukluk ya da en hafifinden aşırı övgü olarak değerlendirilir. Aksine, hücum etmesi halinde ise parlak, hatta zeki bulunur.

Negatif bir yaklaşım, kişinin, gördüğüne karşı bir model seçip onunla karşılaştırmasının daima mümkün olması nedeniyle kolaydır. İşlemeli bir mobilya, seçilen model sade olacağı için görgüsüzce ve ya taşkın olarak eleştirilir. Aksine, mobilya sade olsaydı, bu defa da seçilen model işlemeli olacak ve mobilya sade olmakla aşağılanacaktı. Negatif bir akla sahip olsa dahi, hiç kimse eleştiri yüzünden bir kayba uğramaz.

Bir şeyin eleştirilmesi, kendimizi daha üstün hissetmemize yol açar. Yaratılan şeyde kusur bulabildiğimize göre onun yaratıcısı kadar hatta daha da üstün olduğumuzu düşünürüz.

Övgü ise bizi daha düşük bir düzeye indirir ve bir hayran olarak görülmemize yol açar. Burun kıvırma kolaydır ve ne hazırlık ne de haklı olmayı gerektirir.

....

....

Politik tartışmalarda kişiler, kendi partilerinin iyi yanlarını ortaya koymak yerine karşı partiye saldırdıkları ölçüde ilginç görülürler.

Bu tip düşünme biçimi, ortaçağın skolastik filozoflarınca özel bir amaç için gerçekleştirilmiştir. Bu amaç, İsa'nın öğretileriyle ilgisi pek açık olmayan ve yalnız sözcüklerden ibaret olan teolojinin savunulmasıydı. Ruhban sınıfı, tartışma konusunda eğitilirdi. Salamanca üniversitesinde, dinlemeye dayalı 14 yıl süreli bir eğitim, yalnız bu yöntemi öğretirdi.

....

....

Düşünme biçimi, *mantıksal çıkarsama* adı verilen yöntemle ilgilenirdi. Tartışacak taraflar temel kavramlar kabul ederler ve sonra da ortaya koyacakları iddiaların bunlarla tutarlı olup olmadığına bakarlardı. Aziz Thomas Aquinas'ın kiliseye kabul ettirdiği bu düşünme biçimi günümüze kadar gelmiştir."

Bilgi toplumu arzulayan bir toplum ya da onu bilgi toplumuna dönüştürmeyi amaçlayanlar öncelikle bu "**negatif düşünme biçimi**" geleneğimizi yıkmaya, onun yerine de **pozitif aklı** geçirmeye çaba harcamalı ya da bu çabalara destek olmalıdırlar.

Pazartesi, 24 Nisan 1995

"Cılkı çıkmak" deyimi neler için kullanılabilir bilmem ama uygun kullanım yerlerinden birisi **"Bilgi Toplumu"** olsa gerektir.
Bu deyimi Türkiye'de ilk kullananı biliyorum ve milletin başına bir de bu lafı çıkardığı için kendisine fena halde de kızıyorum.

Merakımı çeken nokta, bu deyimin niçin bu kadar çok tuttuğudur. Kolay bir açıklaması var ama bu doğru olmayabilir:

"Hiçbir şey zamanı gelmiş bir fikir kadar güçlü değildir." özdeyişi, bu, doğru olmadığını sandığım açıklamasıdır. Peki başka sebep(ler) neler olabilir?

Önce, bu Bilgi Toplumunun nasıl bir şey olduğunu ya da daha iyisi ne olmadığını biraz irdelemekte yarar vardır. Bilgi Toplumu şunlar değildir; en azından bizim için öyle anlaşılmamalıdır:

(1) Bireylerinin çoğunluğunun, ana ürünü bilgi olan hizmet sektöründe çalıştığı bir toplum değildir,

(2) Bireylerinin, çok kitap ve gazete okuduğu toplum da değildir,

(3) Bireylerinin, bilgi yarışmasına hazırlanmış kişiler gibi, her soruların adını bildiği (adından başka şeyini bilip bilmediklerini bilemem) kişilerden oluşan bir toplum da değildir.

Bilgi Toplumu, sorunlarını; gözü karalık, uyanıklık, başkalarının kayırması, rüşvet, tehdit gibi araçlar kullanmadan, "bilgi" yardımıyla çözebilen toplumdur.

Bu aşamaları geride bırakmış bir başka toplum için bu tanım artık geçerli olmayabilir. O toplumlar artık bilginin sanayiini ve bilginin ticaretini yapmaktadırlar.

Napoléon'un generallerinin hepsinin 1.80'den uzun olmasını kendisinin kısa boylu olmasına; fazla zeki olmayanların daima kendi akıllarını methetmelerini ise bu az akıllarına bağlayanlar, bunun bir "kendi kendine telafi" çabası olduğunu söyleyenler vardır.

"Bilgi Toplumu" sözünün bu denli çok kullanımını da benzer şekilde açıklamak mümkün olabilir. Sorunlarını bilgiyle değil, diğer yollardan çözen, ama bu arada gelişmiş toplumlara gıpta etmekten de kendini alamayan toplumumuz bu hissini, "Bilgi Toplumu" deyiminin bu şekilde "cılkını çıkararak" dile getirmektedir.

Sürekli olarak kendi kendimize şikâyet ettiğimiz "az okuma" sorunu için yapılan bir tahlil, kâğıt fiyatlarının yüksekliği, vs. gibi sebeplerin pek etkin olmadığını, onun yerine, kişilerin sorunlarını çözmede "bilgi" kullanmadığını, çünkü onun son derece kolay, rahat, ucuz alternatiflerinin bulunduğunu göstermiştir.

Gelişmiş toplumlarda bu alternatiflerin hemen hepsi "kullanıma kapalı" kılınabildiği için, onlar mecburen "bilgi"yi tercih etmektedirler.
O toplumlar idarelerinden, bu tıkanmış yollardaki olası delikleri kapamasını beklerken, geri kalmış toplumlarda ise kendilerini yönetenlerden, "kendilerine de özel delikler açılmasını" beklemekte, bunu bir siyasal talep haline getirebilmektedirler. İki tür toplumun farkı budur.

Bu olumsuz tablonun, beğensek de beğenmesek de bütün rahatsız ediciliği ile bilinmesinde yarar vardır. Çünkü bu hastalığın ilacı, yine teşhisinin içinde gizlidir. Çünkü, söy-

leye söyleye zamanla kendisini bilgi toplumu sanmaya başlayan bir toplum, giderek onun mekanik donatıları ile kendini cihazlandırır ve o donatılara hizmet etmekten, o tür teçhizatı üreten toplumların bilinçsiz ama iyi müşterisi olmaktan başka bir işe yaramayan hale gelebilir.

Bu olumsuz tabloya korkmadan bakabildiğimiz takdirde ise böyle bir son olası değildir; gereğini düşünür ve yapabiliriz.

İletişim, bilgi toplumunun araçlarından birisidir. Bilgi toplumu bağlamında iletişime değinmemin nedeni budur.

Yani, bilgi toplumu olmaya ne kadar yakınsak, iletişim de o ölçüde bir anlam taşıyacaktır.

Bir benzetme, anlatmak istediğimi daha iyi açıklayabilir sanırım: APS denilen Acele Posta Servisi, yurdun neresinde olursa olsun 1 gün içinde mektupları dağıtabildiğini iddia etmektedir. Gerçekten öyle midir?

Mektup postaya verildikten sonra, alıcı postaneye gerçekten bu sürede ulaşabilmektedir. Ama toplam süre bundan ibaret değildir.
Önce, postaneye verebilmek için değişen bir süreye ihtiyaç var. Geceleri, tatil günleri gibi zamanlarda, normal mesainin başlaması beklenmelidir. İş bununla da bitmez; mektubun postaneden alıcının eline ulaşması da bir başka sorundur. Böylece APS, 2-4 gün gibi bir süre içinde yerine ulaşır.

Zincirin bütününe bakılmazsa, APS'nin gerçekten "acele" işlediği zannedilebilir ki gerçek böyle değildir.

Günümüz iletişim teknolojileri, saniyede bin'ler mertebesinde bit'leri bir noktadan diğerine iletebiliyor.

Bir bakış açısı ile, bu teknolojiler ne kadar yakından izlenirse çağdaş Dünya ile o kadar at başı koşuluyor denilebilir.

Ama meseleye APS örneğinde olduğu gibi, yani iletişim teknolojilerini de tüm iletişim zincirinin bir baklası olarak alıp bakarsak bu yargımız büyük ölçüde değişebilecektir.

Tüm ileri iletişim teknolojilerinin temelinde bazı varsayımlar yatmaktadır:

VARSAYIM 1- Bilginin doğduğu noktadan alıcısına kadarki yolun en uzun kısmı, iletişim teknolojilerine konu olan kısmıdır,

VARSAYIM 2- Alıcısına ulaşan bilgi faydalıdır ve içeriği **tam** anlaşılmaktadır.

Bir-iki örnek, bu varsayımların ne kadar "olmayabilir" olduğunu gösterecektir.

İletişim teknolojilerinin günlük hayatımıza en çok girenlerinden birisi olan *On-Line Bankacılık* ve *ATM* hizmetlerinde, bir bankanın bir şubesine yatırılan bir paranın, işlem tamamlandığı anda ilgili hesabı güncellediği varsayılır ve öyle de olması gerekir.

Ama burada, pahalı para ortamının ve *(business ethics)* iş ahlakı yetersizliğinin birleşmesinden, zincire yeni bir halka eklenmekte ve yatırılan para geçici bir hesapta tutulup ilgili hesaba daha sonra aktarılmaktadır. (Bunu her banka değil ama bazıları yapmaktadırlar).

Böylece On-Line hizmet alacağını sanan bir vatandaş bir yerden para yatırmakta, bir başka yerdeki de bu bekleme süresi içinde temiz hava almaktadır.

2400 baud'luk transmisyon hızını 10,000'e çıkaran bir teknoloji, bu süreçte mesela 10 saniye gibi bir hızlanma yaratırken gerçek bir *innovation* yaşanmaktadır. Ama bunun üzerine binen gün mertebesindeki bekletme, bu buluşu komik bir hale getirmektedir.

Planlama teknikleriyle ilgili komik gözlemler yapan bir uzman, (n) tane imza atılmasını gerektiren bir işin süresinin, işi oluşturan parçaların sürelerinin toplamına değil, $T=2^{(n-1)}$ gibi bir ampirik (deneyime dayanan) formülle hesaplanabileceğini iddia etmiştir.
Burada (n), gerekli imza sayısı, (T) ise işin (gün) olarak süresidir. Bu formül ülkeden ülkeye değişebilir; ama Türkiye'de doğru olduğundan şüphe edilmemelidir.

Ankara-İstanbul arasını 45 dakikada, ama havaalanından şehire 1 saatte gidebilmek; bilgisayarının arızalanması halinde geç servis verildiği için yedek personel bulundurmak gibi yüzlerce sorun, ulaşım ya da bilgiişlem teknolojileriyle değil, her birinin içinde yer aldığı sistemlerin geliştirilmeleriyle (Sistem Mühendisliği) ilgilidir.

İletişim teknolojilerinin kazandırdığı sürelerin, kazandırdığı işgücü tasarruflarının hep **"bir önceki teknolojiye göre"** olduğu unutulmamalı, bunların bir sistem içindeki yerlerinin, fayda ve faydasızlıklarının tamamen farklı bir konu olduğu bilinmelidir.

İletişim teknolojileriyle ilgili politikalar saptanırken birinci öncelik, bu "sistem"lerin geliştirilmesine (düzeltme ve ilerletme anlamında) verilmelidir.

İkinci varsayımın eğriliği konusunda da çok örnek verilebilir.

Yurdumuzda iletilen toplam enformasyon miktarının gi-

derek daha büyük bir bölümü resim bilgisi haline gelmektedir. Giderek artan kablosuz ve kablolu TV'ler, bu patlamanın başlıca nedenidir. Bu amaçla iletilen "bilgi"nin (teknik anlamda bilgi) ne kadarının doğru ve faydalı olduğu ise tartışmaya açıktır.

İnsan öldürmenin bilinen tekniklerini çoktan geride bırakıp bu mesleğin fantezilerine uzanan şiddet filmlerinin TV'den yayımlanması salt teknik anlamda bir iletişimdir. Ama, iletilen bilgi yararsız ve belki de tahripkârdır.

Evlerinde işsiz güçsüz oturan kızlarımızı, *"Siz güzel ve de kültürlüsünüz, niçin kâinat güzeli olmayasınız?"* diye doldurușa getiren süreç de teknik açıdan iletişimdir (hatta santralları bloke edebilecek yoğunlukta bir iletişimdir) ama yararsızdır.

İletilen bilgilerin, alıcısı tarafından tam anlaşıldığı da tartışmasız doğru kabul edilen bir varsayım olmasına rağmen durum hiç de öyle değildir.

Üzerinde her gün herkesin konuştuğu kavramların her birisinin, herkes tarafından ayrı anlaşıldığını iddia etsem fazla sivrilik sayılabilir. Ama inanmayanlar, çevrelerinde birer mini-anket düzenleyerek bu inanılmaz görünüşlü iddianın doğru olduğunu görebilirler.

Sanki herkesin ağzında, göz ve kulaklarında, **"bireysel şifrelenmiş"** birer kripto cihazı vardır ve söylediklerinin de görüp dinlediklerinin de gerçek içerikleri anlamlı biçimde değiştirilmektedir.

Toplumumuzun çeşitli sorunları içinde iletişim becerisi yetmezliğinin özel bir yeri bulunmaktadır. Bu beceri yetmezliği kendiliğinden oluşmamış, eğitimle sağlanmıştır. Anaokulundan üniversiteye kadar, birbirini anlamaya,

birbirine mesaj iletmeye değil, tumturaklı söz söylemeye eğitilen insanlarımız birbirleriyle yazışmakta, konuşmakta ve fakat haberleşememektedirler.

İletişim teknolojileri bu çerçeve içinde yorumlanınca neler yapılması, nelere ağırlık verilmesi gerektiği daha berrak biçimde anlaşılmaktadır.

İlk yapılacaklardan birisi, iletişime konu olabilecek kavramlar çevresinde ortak anlayışlar oluşturmaktır. Bu, örgün ve yaygın eğitim çabalarımızda birinci önceliğin iletişim becerilerimizin geliştirilmesine verilmesiyle sağlanabilir.

İkinci yapılacak olan ise, tüm sistemlerimizi gözden geçirerek, onları böceklerden (*bug*) arındırmamız ve geliştirmemizdir.

Cumartesi, 20 Nisan 1996

Erenköy-İstanbul

BİLGİ'NİN ALTERNATİFLERİ NİÇİN ALTERNATİFTİR?

Bilgi Toplumu (BT) olmamızı önleyen başlıca nedenin -ki tek neden olmadığı bilinmelidir-, sorunlarımızı bilgiyle çözmeyişimiz olduğunu, bunun nedeninin ise, sorun çözmede bilgiden daha kolay alternatiflerin bulunması olduğunu, bunlar ortadan kaldırılmadıkça ya da en azından daha zor kullanılabilir hale getirilmedikçe hangi önlem alınırsa alınsın, hangi teşvikler uygulanırsa uygulansın BT'na dönüşülemez.

Pekiyi, bu alternatifler niçin alternatiftir? Bir soruya verilebilecek en saçma yanıtların başında *"öyle olduğu için öyledir"* gibisinden yanıtlar gelir. Her ne kadar *paranın paradoksu* olarak bilinen kurala göre, *"Para niçin kabul edilir?"* sorusunun yanıtı *"para, kabul edildiği için kabul edilir"* ise de bu, her soruya bu şekilde yanıt verilebileceği anlamına gelmez.

Başlıkta sorulduğu biçimiyle *"Bilginin alternatiflerinin niçin alternatif olduğu?"* sorusu da böyle bir çelişkiyi içermektedir. Buna çok kolaylıkla, *"alternatif olabildiği için"* şeklinde yanıt verilebilir. Ama bu zaten bilinen ve bir enformasyon taşımayan bir yanıttır. Bizi ilgilendiren, "**niçin olabildiği**"dir.

Eğer bu soru'nun **doğru** yanıtları verilebilirse, bu tam olarak bir "**Bilgi Toplumuna Dönüşme Politikası**" anlamına gelecektir. O takdirde bu konuya herhangi yönden -gönüllü, profesyonel, kamu yöneticisi, vb. ilgi duyanlar için mükemmel bir rehber ortaya çıkmış olacaktır.

Nedir Bu Alternatifler?

Gözlemler, sorun çözmede genellikle kullanılan şu tür yöntemler bulunduğunu göstermektedir:

- Sorunu kabullenip onunla birlikte yaşamaya çalışmak,
- Sorunu yok varsaymak,
- Sorunun var, fakat bir başkasının sorunu olduğunu savunmak,
- Sorun sahibinin bir kabahatini bulup/yükleyip, soruna müstahak olduğunu savunmak,
- Birisinin yardım ya da aracılığını -maddi ve/ya manevi bir karşılık ödeyerek- devreye sokmak,
- Kural çiğnemek,
- Benzer sorunu olan birisinin çözümünü taklit etmek,
- Kendisine öğretilmiş bir kalıp çözümü kullanmak,
- Yere, zamana ve koşullara göre geliştirilebilecek olan özgün yöntemler (*sorunun aslında bir nimet olduğunu savunmak, dikkatleri daha büyük bir soruna çekmek* ya da daha iyisi *daha büyük bir sorun yaratmak* gibi).

Genel kabul görmüş bu yöntemlerin dışında çok küçük bir oranda ise "**soruna yol açan nedenlerin araştırılıp giderilmeye çalışılması**" şeklinde ifade edilebilecek olan, **bilgiye dayalı** yöntem kullanılmaktadır.

Bu Alternatiflerin Kaynakları Nelerdir?

Hemen görülebileceği gibi, sorunları bilgi ile çözmeyi engelleyen bu alternatiflerin kaynak(lar)ının hepsi aynı değildir. Örneğin, *sorunu kabullenip birlikte yaşamaya çalışmak* alternatifinin nedenlerinden *özgüven eksiği* ve *insanlarımızın ihtiyaç kümeleri'nin darlığı* ise, bunlar örneğin *kural çiğneme* alternatifinin nedenleri ile aynı değildir. Hatta bu alternatiflerin bir bölümü bilgi'nin değil sorun çözmenin birer alternatifidir. Bilgi ile sorun çözme, örneğin *sorunla birlikte yaşama*'yı kabul etmeyen bir kişi için söz konusu olabilir. Aksi halde bilgi zaten söz konusu olmayacaktır.

O Halde!

BT olabilmemiz için öncelikle sorunlarımızı çözmek istememiz, bunun için de:

(1) Sorun çözme kabiliyetimizi geliştirmek,
(2) Bilgi'nin alternatiflerini alternatif olmaktan çıkarmamız gerekmektedir.

Sorun çözme kabiliyetinin geliştirilmesi, üzerinde ayrıca durulması gereken bir "olmazsa olmaz"dır. Hatta, (2)de belirtilen neden de bir ölçüde buna bağlıdır. (2) içinse ilk adım bunların her birinin kaynaklarını aramaktır.

Görüldüğü gibi toplumumuzun bir BT'na dönüşebilmesi, daha çok bilgisayar kullanımı ile ilgili değildir. Meseleye böyle bakmak biraz şaşırtıcıdır, süratli sonuç almak güçtür ama kesindir.

Pazartesi, 13 Şubat 1995

BİR "GÖZ EGZERSİZİ"!

İnsanlar, üstelik de bir topluma dahil aynı dili konuşan insanlar arasındaki iletişim yetersizliklerinin yüzlerce nedeni olabilir. Ama bunlardan en önemlisi, herkesin olaylara kendince bakmak için kullanmayı âdet edindiği "gözlük"lerin birbirinden farklı olmasıdır.

Denilebilir ki herkesin kullandığı "gözlük", olayların belli bir derinliğine kadar işleyebilen bir "bakış derinliği" sağlar. Böylece, örneğin karnına bıçak saplı yerde yatan bir kişiye bakan iki gözden birisi yerde yatan kişinin hareketsizliğinin nedeni olarak bıçaklanmayı, diğeri ise kan kaybını görebilir.
Aslında her iki "görüş" de doğrudur. Kişi, kan kaybından bayılmış, kan kaybına da bıçaklanma neden olmuştur.

Bu tartışmaya iki kişi daha katılıp, birisi olayın nedeni olarak kalp zayıflamasını, diğeri ise bir kamu ihalesinde çıkan anlaşmazlık olduğunu ileri sürse, bunlar da "doğru"yu söylüyor olacaklardır.

Bu dört kişinin aynı olayın dört ayrı derinlikteki görüntüsünü gördüklerini söyleyebiliriz.

Göze en yakın neden kalp zayıflaması, onun altındaki neden kan kaybı, üçüncü katmandaki neden bıçaklanma, dördüncü derinlikteki neden de ihale anlazmazlığıdır ve bunlar birbirlerinin ardışık sonuçlarıdır.

Her bir olgu, bir öncekinin sonucu, kendinden sonra gelenin ise nedenidir. Yani aynı bir olgu, hem neden hem de sonuçtur.

Dikkat edilirse ne bize en yakın görülen katman üzerinde gözümüze görünen son "sonuç"tur ve ne de dördüncü katmandaki neden ilk "neden"dir.

Her ikisi de bir olaylar zincirinin ortalarından alınmış bir kesitin iki ucudur.

Muhtemelen bu cinayet girişiminden sonra bir dava açılacak, olası şüpheliler sorgulanıp bazıları yargılanacaklardır.

Bu defa en son sonuç bu yargılama olayı olacaktır. İhale anlaşmazlığına yol açan bu neden, kamu alımları sisteminin yetersizliği ise, bu defa eski "ilk neden" de bir sonuca dönüşecek, ilk neden "kamu alımları sisteminin yetersizliği" olacaktır.

Görüldüğü gibi farklı derinlikteki "neden katmanları"nı görebilen gözler, aynı bir olaya farklı bakmaktadırlar. Bu kişilerden bu soruna -ki dört kişi için sorun farklıdır- bir çözüm bulması istense, birinci kişi kalp kuvvetlendirici bir ilaç vermenin, ikinci kanı durduracak bir tamponun, üçüncüsü bıçak taşımanın caydırılması, sonuncusu ise kamu alımları yasasının çıkması için lobi yapmanın doğruluğunu savunacaktır.

Toplumumuzu bilgi toplumuna dönüştürmeyi hepimiz arzuluyoruz. Bu arzunun gerçekleşmesine engel olan nedenlere bir "sorun" olarak bakar ve sorunun altındaki çok sayıdaki "neden katmanları"nı görebirsek, ne yapmamız gerektiğine "birlikte" karar verir ve "birlikte" hayata geçirmeye çalışabiliriz.

Aksi halde kalp kuvvetlendirici ilaç mı, kamu alımları yasası mı, tartışmasının sonu gelmeyecek ve bıçaklanan kişi ölecektir.

O halde göz egzersizi yapıp, gözlerimizi alt katmanları görmeye alıştırmamız gerekiyor.

Çarşamba, 01 Şubat 1995

DOĞRU BİLGİLENME, BİLGİ TOPLUMU VE DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

Halkın, kendi kendisini yönettiği yani demokratik bir toplum düşününüz. İnsanlar kendisi için doğru, iyi ve güzellere karar vermekte, sorunlarını kendisi çözmektedir. Gerek bu kararları verir, gerekse sorunlarını çözerlerken bilgi tüketmekte, daha doğrusu başka yollar kapatıldığı için işlerini bilgi tüketerek yapmaya mecbur olmaktadır. Bu toplum bir "bilgi toplumu" ve aynı zamanda da bir "demokratik toplum" dur.

İşlerini bilgi tüketerek çözebilen bu toplumun en önemli ihtiyacı, - kolayca anlaşılabileceği üzere- "doğru bilgilenme"dir. Bilgiye erişme imkânları ve medya tarafından bilgilendirilmeleri, bu *"doğru bilgilenme gereksinimi"*ni karşılıyabilecek yöndedir.

Bu toplumda politikacı, bürokrat ve de yargıçlar, halkın kendini yönetmesi süreci içinde halkın talimatına göre halka hizmet ederler. Bu yüzden de onlara "toplum hizmetçisi" *(servant)* denilmektedir.

Halk, sorunlarının çözümünü bir yerlere ihale etmediği için *hizmetçilerine* tam gerektiği kadar -ne az ne de çok- yetki verir, dolayısıyla da yetkilerin kötüye kullanılması olasılığı çok azalır. Halk kendi sorunlarını kendi tercihleri yönünde çözebildiği için, kurtarıcılara ihtiyaç doğmaz, kurtarıcı olarak ortaya çıkanlara da gülümsemeyle bakılır. İşte size dört dörtlük bir demokratik toplum ve de bilgi toplumu!

Aşurenin içinden buğdaylar çıkarılır ya da üzerine kırmızıbiber eklenirse ne olur? Arzu edenler deneyip ne olacağına bakabilirler.

Benzer biçimde, yukarıda resmi çizilen *"dört dörtlük bilgi toplumu"* içinden "**doğru bilgilenme**" imkânı çıkarılırsa ne olur?

Bütün diğer özellikler aynı kalıp yalnızca bilgiye erişme imkânları kısıtlanan toplum, mecburen bu boşluğu kapatmak ihtiyacını duyacaktır. Her ihtiyaç mutlaka doldurulacağı için de, bir kısım insanlar veya kuruluşlar çıkıp *"bir şey(ler)"* ile bu boşluğu dolduracaktır.

Bu *"bir şey(ler)"*, herhangi bir "şey" olabilir, ama asla bilgi olamaz. Çünkü boşluk zaten bilgiye erişilemediği için doğmuştur. Dolayısıyla olmayan bir şeyle boşluk dolamaz. Bu *"bir şey(ler)"* bilgi olamaz ama bilginin yerini az çok tutabilecek -mesela sağduyu- bir şey(ler) de olamaz, mutlaka bilginin karşıtı olmak zorundadır. Tanım olarak bilginin karşıtı *"karanlık"* ve düz deyimle *"yobazlık"*tır.

Kolayca görülebileceği gibi, dört dörtlük bir demokrasi ve bilgi toplumu içinden, insanlarımızın üzerinde hiç -ama hiç- konuşmadığı, miting yapmadığı, protesto etmediği, mücadele etmek için örgütlenmediği bir öğeyi çıkardığımızda, ortaya karanlık içinde yüzen bir toplum yapısı çıkabilmektedir. Aşureden buğdayları çıkarmanın sonucu budur!

Görüldüğü gibi ülkemiz "bilgi toplumu" yoluna yanlış sapaktan girmek üzeredir. Bilgi toplumu olmak için, onun şatafatlı tanımlarını yapmak değil; onun somut girdilerinin neler olduğunu, onların nasıl sağlanabileceğini tartışmak gerekir.

Çarşamba, 01 Şubat 1995

HANGİ "BİLGİ" TOPLUMU?

Çağa adını veren "bilgi"nin, *(information)* bağlamındaki mi, yoksa *(knowledge)* anlamındaki bilgi mi olduğu sık sık tartışılır oldu. Genel eğilim, *enformasyon çağı, enformasyon toplumu* kavramlarını kullanmaktır.

Peter Drucker, *Post-Capitalist Society* adlı kitabında, bu konuda şöyle diyor:

> "Ortaçağdaki geleneksel trivium (dilbilgisi, mantık ve belagat üçlüsü) eğitimi, "ne söyleneceği" ve "nasıl söyleneceği"ne karar vermek için kullanılırdı. Bunlar "Ne yapmalı?" ve "Nasıl yapmalı?" sorularına yanıt verebilecek araçlar değildir. Bilginin Zen ve Konfüçyüs kavramları da -ki Doğu öğretilerine ve kültürlerine binlerce yıl egemen olmuştur- benzer amaca yönelikti.
>
> Bugün üzerinde konuştuğumuz bilgi ise kendini "eylem"de ortaya koyan türde bilgidir. Bugün bilgi ile kastettiğimiz, eylem için etkin olan enformasyon, sonuçlar üzerinde odaklanmış olan enformasyondur."

Görülmektedir ki, daha çok ham veriden (data) oluşan enformasyon bir dönüşüme uğramış, artık sonucu etkileyebilen, yorumlanıp işe (eyleme) yarar hale getirilmiş olan bilgidir. Dilbilimcilerimizin, enformasyon denilen ve geniş bir kümeyi ifade eden kavramla, bir eylemde kullanıma hazır hale getirilmiş enformasyon demek olan *(knowledge)* kavramlarına uygun birer Türkçe karşılık bulmaları, bu karışıklığın giderilmesi yolunda önemli bir adım olacaktır. Bu kargaşa çözülene kadar ben, *bilgi toplumu* deyimini *(knowledge society)*'nin karşılığı olarak kullanacağım.

Her on yılda bir mevcut enformasyonun iki kata çıkması, sözü edilen bu dönüşümün bir nedeni olmuştur. Bir diğer neden ise, dağılmış us (distributed intelligence) alanındaki yayılmadır. Bellek ve yazılım teknolojilerindeki paralel gelişmeler, zekâ'nın artık en uç noktalara kadar yayılmasına yol açmıştır.

Merkezi bir havuzdan enformasyon'u alıp, uç noktaların *(knowledge)* gereksinimlerine göre işleyip dağıtan merkezi işlemciler yerine artık, doğrudan uçların ihtiyaçlarına karşı gelen *(knowledge)*'a sahip dağılmış işlemciler gündemdedir. Merkezi sistemin avantajlarıyla dağılmış sistemlerin üstünlüklerini birleştirmek için de, hem ham enformasyona *(data)* hem de eyleme hazır hale getirilmiş enformasyona *(knowledge)* sahip merkezi sistemler, bir ağ içinde, kullanıma (eylem) hazır bilgiye sahip dağılmış sistemlerle birlikte kullanıma girmiştir.

Kavramlar, içinde bulunulan çağın ihtiyaçlarına göre anlam değiştirirler. Sözcük ve kavramlar, bu eğilimin bilincinde olarak kullanıldığında bir sorun çıkmaz. Aksi halde, Konfüçyüs'ün ünlü sözü gerçek olur: *"Sözcükler yanlış olursa cümleler yanlış olur. Cümleler yanlış olursa halk anlaşamaz. Halk anlaşamayınca dirlik bozulur"*.

Ne dersiniz, acaba dirlik, halk anlaşamadığı için mi bozuluyor?

Cumartesi, 04 Mayıs 1996

HER KESİM BT'DEN YARARLANABİLİR. AMA NASIL?

Toplumumuz çok sayıda ilgi ve çıkar kesiminden (İÇK) oluşan bileşik bir yapıdadır. Bireyler ise en az bir ilgi veya çıkar kesiminin üyesidirler. Bir kişi, Fenerbahçeli, yazılımcı, hayvansever, bedensel özürlü, kadın ve aynı zamanda da A partisinin sempatizanı olabilir.

Bu kesimlerin her birinin, bilgi teknolojileri (BT)nden yararlanabileceği ortak alanlar kuşkusuz ki vardır. Örneğin, her kesim, üyelerine ait bazı bilgileri bir veri temelinde toplamak ister.

Bir de, her kesime özgü BT kullanım alanları vardır. Örneğin görme özürlüler, ses ile yöneltim *(voice navigation)* yoluyla bilgisayar kullanıp, yazılım ürünleri üreterek hayatlarını kazanmaya ilgi duyarlarken, kadınlar (ya da erkekler) bir "elektronik mor çatı ağı" kurmak isteyebilirler.

Evde çocuğuna bakmak ama aile bütçesine katkıda bulunmak isteyen kadınlardan oluşan kesim ise BT'nden daha farklı yararlanabilirler. Onlar, *"büro yönetimi"* yazılımlarını kullanarak *"evden sekreterya"* hizmeti verebilirler.

Diğer yandan, belediye başkanları ise hizmet verdikleri yöre halkının ihtiyaç profillerinin elleri altında bulundurulmasında BT'nden yararlanabilirler.

Toplumumuzun bir *"bilgi toplumu"*na dönüşebilmesinin anahtarı, "**sorunların bilgiyle çözülmesi**"dir. Bu ise daha somut olarak şu demektir: Her İÇK, ilgi veya çıkarlarını -ki sorunları denilebilir- BT yoluyla tatmin edebilmelidir. Sorunlarını bu yolla çözebilen bir kesim, bilgi toplumuna katılmaya hak kazanmış bir kesim demektir.

Bu tür kesimlerden oluşan bir toplum ise bilgi toplumunun ta kendisidir.

Çeşitli İÇK'nin durup dururken BT'nden yararlanmaya kalkmalarını beklemek ise gerçekçi değildir. Bu ancak bilinçli çabaların sonunda olabilir.

İşte bu yazıma konu etmek istediğim düşünce, bilişim sektörümüzü oluşturan kuruluşların birlikte ya da ayrı ayrı biçimde harekete geçerek şunu yapmalarıdır:

(a) Her İÇK için birer çalışma grubu oluşturmaları,
(b) Bu çalışma gruplarının, birer **Arama Konferansı** yapıp, o kesimin sorunlarını ve o sorunların analiz ve çözümlenmesinde BT'nden yararlanma yollarını belirlemeleri,
(c) Belirlenen bu yolların birer pilot uygulama ile hayata geçirilmesi,
(d) Sonuçların, o kesimin tümüne yaygınlaştırılması için planlama ve uygulamanın izlenmesi.

Bilişim sektörünün temsilcisi durumundaki kuruluşların ilk anda böyle bir düşünce çevresinde toplanmaları güç olabilir.

Bu nedenle BT HABER'in böyle bir girişimin en az başlangıcını üstlenebileceğini düşünüyorum.

BT'nden en kolay yararlanabilecek olan -ve halen pek yararlanmayan- kesim(ler)i sıralayıp, bunların varsa bilişim ilgililerini, yoksa bu işlere yatkınlarını bir araya getirip projeyi açıklamak bir ilk adım olabilir.

Pazar, 24 Aralık 1995

Kendisi bir renkkörü olan ve renkkörlüğü hastalığına (daltonizm), adını vermiş olan bu ünlü bilim adamını çoğumuz tanırız.

Halk arasında renk körü olarak bilinenler kırmızı ve yeşilin tonlarını birbirine karıştırırlarmış ve bu yüzden bunlara "Yarım Dalton" denirmiş. "Tam Dalton" ise yeşil ve kırmızıyı tam olarak birbirinin yerine algılıyanların hastalığına verilen addır.

"Yarım Dalton" hastalığının, renkleri seçmekle ilgili mesleklerde (şoförlük gibi) çalışmaları tehlikeli olacağı için, onları ayırt edebilecek testler geliştirilmiştir. "Tam Dalton"un ise böyle bir tehlikesi yoktur. Çünkü doğuştan itibaren kırmızı yerine yeşil, yeşil yerine kırmızı algılanmakta, ama çevreden alınan bilgiler, kırmızı olarak algılanan rengin adının yeşil, yeşil olarak algılanan rengin adının kırmızı olduğunu öğretmektedir.

Böylece kişinin kendi de dahil hiç kimse, o kişinin yeşil ve kırmızıyı ters algıladığını bilememekte, bu ilginç durum ancak çok özel testlerle anlaşılabilmektedir. Durup dururken kimse de böyle bir test yaptırmayacağı için, Tam Dalton'lu bir kimse ömrünün sonuna kadar bununla birlikte yaşamaktadır.

Bu hastalığın, kültürel, toplumsal, hatta ekonomik eşdeğerleri bile düşünülebilir. En genel olarak *"değer ölçüleri değişmesi"* denilebilecek bu olguya göre, herhangi bir konuda herhangi bir biçimde oluşmuş bir değerimizin dışına çıkan her şey bizim için ya yanlış, ya kötü ya da çirkin iken, Dünya'nın geri kalan bütünü için doğru, iyi ya da güzel olabilir.

Bir toplum, kendi dışına karşı kapalı, *"kendin pişir kendin ye"* biçiminde yaşıyor ve toplumun içindeki herkes bu değerleri paylaşıyorsa, bu tür değer "değişmeleri"nin önemi yoktur. Ama toplumun içindeki bir kısım insanların değerleri, toplumun bu "değişime uğramış" ama genel kabul görmüş değerlerinden farklıysa, işte o zaman o azınlık için hayat güç olabilir.

Toplumumuzun bir "bilgi toplumu" haline gelmesini herkes arzu ediyor. Bir arzu bu denli yaygınsa yapılması gereken tek şey, bunun nasıl gerçekleştirilmesini istediklerini öğrenmektir. Demokratik bir toplum içinde bunun bir yoluysa, bir anket ya da referandum yoluyla insanlara sormaktır.

Demokrasi, kendisi ile başkalarının ve bugünü ile geleceğinin çıkarları arasında çatışma değil uzlaşma bulunması gerektiği bilincindeki insanların rejimidir. Ama demokrasi, "**ben ve de şimdi**"den başka bir şeye aldırmayan bir toplum yapısında, doğru çözümleri bulabilme özelliğini derhal kaybeder.

Bu nedenle, anket ya da referandum yoluyla alınan "çoğunluğun görüşü" doğru çıkmaz, *bilgi toplumu* yerine *başka bir şeyin toplumu* olunursa o takdirde de kimsenin kimseye diyeceği bir şey olamaz.

"Bilgi toplumuna dönüşme" -bütün diğer erişilmesi güç hedeflerde olduğu gibi-, insanlardan bir şeyler istemeyen, onlar bildikleri gibi yaşarken bir yanda kendi kendine pişen bir yemek değildir. Temel yaşam tercihlerimizin çoğunun değişmesini gerektiren bu hedefin gerçekleşmesi için nelerin yapılması gerektiği konusunda çok net olamadığımız sürece yapılacak en iyi şey, bu netliğe kavuşana kadar bu (ve benzeri) hedeflerden vazgeçmektir.

Pazartesi, 10 Temmuz 1995

KIBRIS: NİÇİN BİR YAZILIM ADASI OLMASIN?

7-9 Ekim '95 tarihleri arasında KKTC Elektrik Mühendisleri Odası Bilişim Komitesi tarafından bir «Arama Konferansı-AK» düzenlendi.

AK'nın konusu, Kuzey Kıbrıs (KK) toplumunun genelde bir «bilgi toplumu»na dönüşmesi, özelde ise KK'ın bir «yazılım adası» haline gelmesiydi.

2,5 gün süren çalışmalar boyunca, önce, bilgi toplumuna dönüşmenin önkoşulu olan «sorunları, bilginin alternatifleriyle değil bilgiyle çözmek» üzerinde, daha sonra ise «yazılım adası» amacını gerçekleştirici önlemler üzerinde duruldu.

Çalışmaların ilginç yanı, çeşitli konuşmacıların fikirlerinin dinlenilmesi biçiminde değil, yaklaşık 30 katılımcının hepsinin düşüncelerinin aynı ağırlıkta dile getirilmesi şeklindeki metottu.

Bu misyonu üstlenmek üzere KIBRIS BİLİŞİM VAKFI adıyla bir vakıf kurulması da kararlaştırılan AK'nda ayrıca birçok sorun çözme aracı da kullanıldı. Böylece katılımcılar -ki KKTC'nin seçkinlerini temsil ediyorlar- sorun çözme portföyleri de zenginleşmiş oldu. Çalışmalarda «beyin fırtınası», «ters beyin fırtınası», «yazılı beyin fırtınası», «uzlaşma» gibi teknikler kullanıldı.

KK bir yazılım adası olabilir. Ortalama eğitim düzeyi yüksek, 5 adet üniversitesi bulunan, ortalama seçkininin en az bir yabancı dil bildiği bu toplum, bir yazılım toplumu adayıdır.

Ancak, bundan daha da önemlisi, KK'ın başka uğraş alanları konusunda fazlaca bir alternatife -hiç olmazsa görünürde- sahip olmayışıdır.

Türkiye'deki bilişimcilerin daha yakın ilgi göstermesi gereken KK toplumu, AK'nda ortaklaşa karar verdikleri önlemleri hayata geçirirler ve belirledikleri «bilişim stratejisi»nin ana enstrümanı olan vakfı sağlam mali ve organizasyonel temeller üzerinde inşa edebilirlerse, bu amaç kısa sürede gerçekleşecektir.

Pazar 15 Ekim 1995

Birinci Adım: Örgütlenmek!

Bir **Bilgi Toplumu**'nu oluşturmanın koşullarından birisi olan *"toplumun sorun çözme kabiliyetini geliştirmek"* için ilk yapılması gereken şüphesiz ki sorunlar çevresinde uygun biçimde örgütlenmektir. Bu bilinen kural acaba toplumumuzda niçin yeterince uygulan(a)maz?

Fazla düşünmeden verilen yanıtlar genellikle, *"devlet, toplumun örgütlenmesini istemiyor"* çevresinde toplanır. Bunda doğruluk payı vardır, ama bu bir **"kaynak neden"** değildir. Acaba devlet, niçin böyle bir tercih sahibidir? Başka ve daha da güçlü nedenler var mıdır?

Gelişmiş toplumlardaki çıkar gruplarının çeşitliliği ve bunların etkinlikleriyle karşılaştırıldığında, toplumumuzun ya örgütlenemediği ya yetersiz örgütlendiği ya da yeterli örgütlenebilse dahi bu örgütlerin işlevlerini tam yap (a)madığı görülmektedir. Bunlara yol açan ve adına "örgütlenme altyapısı" denilebilecek olan nedenler şunlardır:

I. Örgütlenme altyapısı yetersizliği:
   A. Örgütlenme geleneği zayıf (bkz IBb),
   B. Örgüt kurmak, bazı kesimler için yasaklanmış:

      a. "Çıkar çatışması" *(conflict of interest)* kavramı yerleşmediği için ancak *"tek elbise"*ye izin veriliyor,
      b. Geleneksel devlet, örgütlenip hakkını arayan bireyler yerine, *"itaatkâr kul"*u tercih edegelmiş,
      c. Örgütlenme, kötüye kullanılabildiği için olabildiğince yasaklanarak korunma yolu seçilmiş.

C. Bir kısım bireyin, örgütlenmenin yararları hakkında bilinç sahibi olmayışı:

a. Genel kültür düzeyi düşüklüğü,
b. Mevcut örgütlenmelerin yararsız örneklerinin çokluğu (bkz. IDb),
c. Kamuoyunu bilgilendirmek durumunda olanların, bu işlevlerini yapmayışları,
d. Bireylerin çoğunluğunun, toplum çarklarının (çeşitli toplumsal alt-sistemler) nasıl işledikleri hakkında bilgi sahibi olmayıp, çeşitli kesimlerin örgütlenmelerinin bu alt-sistemlere ve sistemin bütününe nasıl etkiler yapabildiğini doğru değerlendiremeyişleri.

D. Yüksek nitelikli bireylerin, örgütlenmenin kötü örneklerine şahit olmaları nedeniyle örgütlerden uzak durmaları:
a. bkz. III,
b. Örgütün niteliksiz üyelerinin, nitelikli yeni üye girişine karşı oluşturduğu engeller,
c. bkz. E.

E. Bazı örgütlenmelerin, mensuplarının çıkarları yerine, yönetimi ele geçiren sınırlı bir kesimin çıkarlarını gözetmesi:

a. Örgüt içi resmi denetim sistemi iyi işlemiyor:
   1. Resmi denetçiler, örgütü kontrol edenlerce seçtirilir,
   2. Kontrol altına alınamayan denetçiler ise çeşitli yollarla caydırılır.

b. Örgüt üyelerinin gayri resmi denetimi (ilgiden doğan denetim) yetersiz:

1. Örgütü kontrol eden kesim, bu tür denetimi çeşitli yollarla (rüşvet, korkutma, bilgisizliğinden yararlanma, vb.) caydırır,
2. İnsanımızın, enerji düzeyinin düşük oluşu nedeniyle mücadeleci olmayan karakteri,
3. Dini inançlarımızın tevekkülü özendirdiği biçimindeki yorumlanışı,
4. Ülkemizin Güney bölümlerindeki ikliminin, performans düşürücü, tembelleştirici oluşu,

5. Devletin, ana işlevinin "her türlü özgürlük ortamını kurmak ve kollamak" olduğu bilincinin bulunmayışı nedeniyle, bireylerin demokratik çıkarlarını savunurlarken korunmayışı ve dolayısıyla çekinmeleri.

c. Örgüt üyelerinin çoğunluğunun, haksız çıkarlarla beslenmeleri halinde, ana örgüt işlevlerinin kenara itilebilmesi.

d. Devletin denetim işlevlerini yapamayışı:
1. Denetim ve denetime esas bilirkişilik işlevlerinin farklı olduğuna dikkat edilmeyişi nedeniyle, devletin çok geniş denetim işlevlerinin az sayıdaki ve uzman olmayan devlet memurları eliyle yapılmaya çalışılması,
2. Adalet sisteminin tıkanmışlığı nedeniyle, denetim sonuçlarının yargıda gerekli işlemleri göremeyişi (bkz. IV).

F. Çeşitli örgütlenme örneklerinden habersiz olmak:

a. Dil engeli,
b. Merak azlığı,
(Bu konu, tamamen ayrı olarak incelenmesi gereken olağanüstü önemde bir sorundur).
c. Seyahat azlığı:

1. Harcanabilir gelir yetmezliği,
2. bkz. IEb.

d. Bilgiye erişme güçlükleri:
1. Kütüphane, bilgi ağı, vb. bilgi kaynaklarının yaygın olmayışı,
2. "Bilgilenme Özgürlüğü"nün, popüler hale gelen temel hak ve özgürlükler içinde henüz yer almayışı.

e. *"Toplum Önderi"* rolü oynaması gerekenlerin sayı, nitelik ve/ya inisyatif yetmezliği.

G. Örgütlerin çıkarlarını haksız yollarla savunabilmeleri:

a. Temel kavramlarının içlerinin boş oluşu nedeniyle, bunları herkesin gönlünce doldurabilmesi, nelerin hak olup olmadığı konusunda bir kavram kargaşası yaratmış ve böylece bir çok haksızlık hak olarak yerleşmiştir,
b. Örgütlerin çıkar iddialarını sınırlayabilecek dengeleyici örgütlenmelerin yetersizliği (örneğin, işçi sendikalarına karşı işsiz sendikalarının bulunmayışı gibi),
c. Temel ihtiyaçları karşılanmamış birçok kimsenin bulunuşu, yasal ve ahlaki sınırların zorlanmasına yol açmaktadır,
d. Tüketim eğilimleri sürekli olarak pompalanan insanlar, bu isteklerini tatmin edebilmek için haksız istekleri rasyonalize edebiliyorlar,
e. Örgütlenme özgürlüğünün manipülasyonu (bkz. III).

H. Bireyler, çıkarlarını savunmada yetersiz olduğu için bu yetersizlik, bunlardan oluşan topluma da yansımaktadır (bkz. II).

II. Bireylerin, çıkarlarını korumayışı ya da koruyamayışı:

Kesimler olarak örgütlenip çıkarlarını savunmakta yetersiz kalan toplumumuz, bireyler olarak da çıkarlarına sahip çık(a)mamaktadır.

Toplum her ne kadar bireylerden oluşuyor ve bireylerin davranışları toplum davranışlarının birer girdisi oluyorsa da, birey ve toplum davranışları arasında zıtlıklar her zaman olabilir. Böylece, bireylerin, çıkarlarını savunamayışlarının, toplumunkilerden farklı nedenleri de bulunabilir. Buna göre:

A. Bireylerin, çıkarlarını doğru değerlendirememeleri:

a. Bireylerin, çıkarlarını değerlendirmede, belirleyici ilkenin "saygı" (en genel anlamıyla) olduğu anlaşılamamış, "Birisi kazanırsa diğeri kaybeder." (Zero sum game.) ilkesi gelenek olmuştur,

b. İnsanlarımızın düşünce stilleri nedenselliğe değil kalıpçılığa dayalı olup kalıplar, çıkar koruma yönünde belletilmemiştir (kalıpçılık konusu tamamen ayrı analiz edilmelidir),

c. "Birey, devlet için vardır." yanlış anlayışı:
   1. Eğitimdeki güdüleme,
   2. Geleneksel devlet-birey ilişkileri,

d. "Çıkar" ve "birey" kavramlarına yüklenen aşağılayıcı anlamlar:
   1. Kavramların içlerinin boş oluşu:

i. Toplumsal bir yetersizlik durumunda olan iletişim becerisi yetmezliği,
ii. Aydın kesimin, kavramların tanımlanmasının önemini tam idrak edememiş oluşu.

B. Bireylerin, çıkarlarını savunabilecek "kendine yeterlik" düzeyinde yetiştirilemeyişleri:

a. Aile içindeki yetiştirme yanlıştır:

1. Çocuk, gereğinden fazla korunmaktadır:
i. Korunarak yetişmiş ebeveyn,
ii. "Saygı"dan yoksun çevrenin, çocuk üzerindeki tehditleri,
iii. Üretkenliğe dayanmayan yetiştirme tarzının, aile devlet ya da "birilerince" korunmayı gerektirişi,

b. Okuldaki yetiştirme yanlıştır:
(Bakınız V).

C. Korku, bireysel davranışlara egemendir:

a. Çocukluktaki korkutulmuşluk:
1. Sünnet korkusu,
2. Ataerkil aile yapısının yerleştirdiği korku.

b. Askerlik sırasındaki korkutulmuşluk,

c. Kadın olarak korkutulmuşluk:
1. Ekonomik bağımlılık,
2. Erkek hâkimiyetine dayalı aile yapısının yarattığı korku.

d. Çalışan kişi olarak korkutulmuşluk:

1. İşini kaybetme korkusu:
   i. İşini kaybedenlere yeni beceriler kazandırabilecek bir sistemin yokluğu.
   ii. Kendi işini kurma ortamı yetersizliği,
2. Yöneticilerin yönetim aracı olarak genellikle korku ve cezalandırmayı kullanması:
   i. Toplumsal geleneklerin iş yaşamına yansıması,
   ii. Yönetsel beceri kazandırabilecek kurumların azlığı, olanların ise yetersizliği.

e. Vatandaş olarak korkutulmuşluk:

1. Din aracılığıyla korkutulmuştur:
   i. Dinde, *ruhban sınıfı* oluşmuştur:
      - Gelenekler,
      - Devletin, dini kontrol altında tutma isteği,
   ii. Ruhban sınıfının nitelik düzeyi yetersiz.
2. Yasalara muhatap kişi olarak korkutulmuştur:
   i. Sistem kurma geleneğimiz zayıf olduğu ve yasalar da birer sistem olduğu için, yasaların yaptırımı daima korkutarak olagelmiştir,

   ii. "Önce güven, yanlış yaparsa cezalandır." ilkesi, toplumun kavramlar dağarcığına girmemiştir,

   iii. Vatandaşların nitelik dokusu (bilgi-beceri, zekâ, ruh sağlığı ve erdem'den oluşan bileşke) yetersiz olduğu için, bu nitelik dokusunun yol açtığı olumsuzluklar bazen korkutulmaktan başka yollarla caydırılamamıştır,

iv. Kamu görevlilerinin nitelikleri yetersiz olduğu için, korkutma en kolay yönetim aracı olarak benimsenmiştir.

3. Devlet, özgürlükleri koruma işini yapamadığı için her türlü kanunsuzluğa açık olmaktan dolayı korkmaktadır (bkz. IEb5).

III. Çıkar savunmanın, demokratik uzlaşılara varmak yerine diğer amaçlarla "manipüle" edilişi:

Demokratik rejimlerin sağladığı geniş özgürlükler ortamı, maalesef her zaman bu ortamı koruyup geliştirecek yönlerde değil, tam aksine, bu ortamı bozmak, yok etmek ya da yalnız kendi çıkarlarına hizmet edecek hale getirmek isteyen birey ya da örgütlerce kullanılabilmektedir.

Ticaret alanında monopol ve oligopoller, ideolojik alanda bireysel ya da örgütsel terörizm ya da dayatmacı ideolojik örgütlenmeler bu duruma birkaç örnektir.
Buna göre:

A. Demokratik özgürlükleri, demokrasiyi yok etmek için kullanmak isteyen örgütlerin varlığı,

B. Devletin, özgürlükleri korumadaki güçsüzlüğü:

a. (bkz. IEb5).

b. Devletin, ana işlevlerinden başka işlerle meşgul durumda oluşu:
1. Devletçi toplum geleneği,
2. İnsanlarımızın da her işini devletten bekler oluşu.
3. Girişimciliğin bastırılmış oluşu.

C. Demokratik özgürlükleri kullanmak isteyenler ile bunları kötüye kullanmak isteyenleri ayırabilecek ayrıntılar konusundaki genel duyarsızlık:

a. Sanatın, "farkları farkedebilme yeteneği" kazandırıcı özelliğinin anlaşılmamış oluşu,
b. "Kuralsız toplum" biçiminin, özgürlüklerin kötüye kullanımına izin verişi.

D. Toplumun sorun çözme becerisinin yetersizliği:
a. (bkz. IIAb).
b. (bkz. IICE2i).

IV. Adalet sisteminin yetersizliği:

Kurulan örgütlerin herhangi bir kötüye kullanıma imkân tanınmadan çalışabilmesi, adalet sisteminin iyi işlemesine bağlıdır. Mevcut durumda adalet sistemi boğulmuş, kurumların iyi işlemesini bozan etkenlere karşı sürat ve doğrulukla müdahale etmekten uzaklaşmış, hatta zaman zaman bu etkenleri destekler nitelik kazanmıştır. Buna göre:

A. (bkz. IICe2i).

B. Kamu görevlilerinin nitelikleri düşüktür.
C. Adalet sisteminin yükü çok ağırdır:

a. Devlet-vatandaş ve vatandaş-vatandaş ilişkileri bozuktur:
1. (bkz. IEb5).
2. Toplum sorunlarının kaynaklarının teşhis edilmesi için bir yöntem geliştirilmemiş, bunun yerine bunların görüntüleriyle boğuşulmuş olması,
3. (bkz. IVB).

V. Eğitim sisteminin tepkisizliğe yol açması:

İlkokuldan üniversiteye kadar tüm eğitim sistemi -nadir sayılabilecek kadar az sayıdaki eğitim kurumu bu genellemenin dışında kalarak-, çerçevesi her dönemde değişen bir "resmi ideolojinin doğruları"nı öğretmeyi amaçlamıştır.

Osmanlı'dan bu yana eğitim sistemlerimizin temel amacının "itaatkâr kul" yetiştirmek olduğu gerçeği de bunun üzerine bindirilince, "ezber"in niçin değişmez bir yöntem olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu tür bir eğitim sisteminin yetiştireceği insanların -eğer sistem onları tam olarak kavrayıp çarkları arasına alabiliyorsa-, "kalıpçı" ve "tepkisiz" olması kaçınılmazdır. Bunun nedenleri ise şunlardır:

A. Eğitim sisteminin geleneksel motifi: "Öğretme"!

"Öğretim", "öğretmen", "eğitim" gibi sözcükler dahi sistemin temel felsefesinin rengini belli etmektedir: Doğru olduğundan şüphe bulunmayan öğretilerin, gerekirse zorla dahi olsa çocuk ve gençlere "öğretilmesi"! Kişinin "ihtiyaçları" ve "öğrenme profili"ne göre kendi hızında öğrenmesi (self-paced learning) yerine, doğru olduğu varsayılan -ki buna resmi öğreti denilebilir- bilgilerin "öğretilmesi" ve bunun doğal uzantısı olan "ezber"in olası nedenleri şunlar olabilir:

a. "Birey"in ana amaç değil, devletin, varlığını sürdürmesi için bir araç olarak varsayılagelmiş olması. Bir başka deyimle, devlet için "doğru", "iyi" ve "güzel" olanların bellenmesinin, ana

amaç olan "devletin bekası" için yeterli görülmesi.

b. Çocukların doğal öğrenme yöntemlerinin iyi etüt edilmemiş ve bu nedenle de onların, öğretilmeye muhtaç varlıklar olarak algılanagelmiş olması.

c. Geleneksel din eğitimindeki yöntemin ezber oluşundan kaynaklanan alışkanlık.

d. Eğitici kadroların çoğunluğunun, eğitimdeki gelişmeleri izleyememeleri:
   1. Eğitim sorunlarının daima nicel olarak anlaşılması ve sorunların, okul sayısı, öğretmen sayısı, ücret, vb. parametrelerle açıklanagelişi:
      (i) Toplumun düşünce stilinin nedenselliğe değil kalıpçılığa dayalı oluşu,
      (ii) Eğitici kadroların çoğunlukla niteliklerinin yetersiz oluşu,
      (iii) Politik sınıfın niteliklerinin yetersiz oluşu nedeniyle, sorunları, basit ve popülist açıklama eğilimleri:
      - Geleneksel siyaset anlayışı

e. Tek tip insan yetiştirme arzusu.
   Çoğulcu düşünceyi yönetmenin, daha yüksek becerilere ihtiyaç göstermesi.

B. Yaratıcılığın hoş karşılanmadığı geleneksel tutum.

C. Tepki gösteren bireyler arasında uzlaşı sağlamanın (çoğulcu demokratik yaşam biçimi) mevcut yönetim kadrolarınca yönetilebilir olmayışı.

D. Tepkisizliği benimsemiş bireylerin bazı hallerde aşırı ve yıkıcı tepkiler göstermelerinin yarattığı korku (ya "susan" ya da "yıkan" birey!).

VI. Korumacı gelenek!

A. Güçlüklerle mücadeleye alışmamış/alıştırılmamış bireyler:
   a. Devletçi gelenek,
   b. Devletin, *özgürlükleri (her çeşidini) korumak* olarak anlaşılması gereken rolünün, *her konudaki işleri bizzat yapmak* olarak anlışlagelmesi nedeniyle, düşüncelerini özgürce ifade eden bireylerin başlarının derde girmiş olmasının yarattığı haklı çekingenlik (tepkisizlik) ortamı,
   c. Ailelerin, çocuklarını "koruyarak", görevlerini yaptıkları anlayışı.

VII. İlk çocukluk çağındaki yanlış yönlendirmeler!

A. Ebeveynlerin çocuk eğitimi konusundaki bilinçsizlikleri.

B. Türkiye bilim ortamının, ilk çocukluk dönemi önemi konusunda toplumu uyarıcı görevlerini yapmayışı.

C. Bireyler ve onların örgütlenmeleri yoluyla yapılması gerekenlerin devletten beklenişi ve devletin de bu işleri yap(a)mayışı, yapmasının mümkün de olmayışı.

Toplumumuzun yeterince örgütlenemeyişinin nedenleri işte bunlardır. Dört hafta boyunca tahlil etmeye çalıştığımız bu nedenlere karşı gelebilecek çözümler ise geliştirilebilir nitelikte olup bunların bütünü, "Toplumun Örgüt-

lenme Politikası" denilebilecek bir politikayı oluşturacak ve yalnız Bilgi Toplumu olmanın değil, çok sayıda diğer özlemlerimizin de gerçekleşmesine (ve birçok sorunumuzun ya azalmasına ya da tamamen ortadan kalmasına) yol açacaktır.

Bu şekilde örgütlenebilecek (ve halen örgütlenmiş bulunan) bireylerin, bir "kollektif aklı" nasıl geliştirebilecekleri konusu ise bu yaklaşımın hemen ardından yanıtlanması gereken sorudur.

Salı, 28 Şubat 1995

Pazarlamanın geleneksel yöntemi denilebilecek *"satmaya çalışmak"*, artık yerini *"hedef kitleyi bilinçlendirip satın alma ihtiyacı hissettirmek"* biçimine dönüşüyor. Bu yalnızca mal ve hizmet pazarlamasında değil, bunlardan daha girift bir alan olan "fikir pazarlaması" açısından da böyle. Hatta bu yöntem kullanılmaksızın, fikir satışı imkânsız denecek kadar güç.

Kitlelerin, belirli konular çevresinde bilinçlendirilmesinde en etkin kanal ise TV'lerdir. Ancak, kullanılacak yöntemin, *"doğrudan etkileme"* yolunu kullanması koşuluyla.

Bu bağlamda diziler, parodiler hatta filmler uygun birer "taşıyıcı" dırlar. İletilmek istenilen mesaj(lar)ı, hedef kitlenin bilincine "taşıyan" bu araçların senaryoları içine uygun yerleştirmelerle, izleyici rahatsız edilmeden taşıma işi başarılabilir.

Örneğin, bir dizinin bir sahnesindeki herhangi iki kişinin konuşması arasına yerleştirilecek, *"Her sigara ömürden 2 gün azaltırmış, biliyor muydun?"* ya da konuşan iki çocuğun, *"ezberin, düşünebilme yeteneğini öldürüp bizi robot gibi yaptığını hiç aklıma getirmemiştim"* şeklindeki bir cümlelerini düşününüz. Her ikisinde de taşınan mesaj konu içine "gömülmüş" durumda olacak ama muhtemelen izleyicilerde bir "iz" bırakacaktır.

Toplumumuzu bir *bilgi toplumu*'na dönüştürmenin yolu, *bilgi toplumu* tohumlarının ekilebileceği bir tarlaya sahip olmaktan geçiyor. Bu tarla, *"bilgi toplumunun değer ölçüleri"* denilebilecek bir altyapının oluşturulması, hedef kitle olan toplumda bazı eski değerlerin sökülüp atılması,

yerlerine ise yeni değerlerin yerleştirilmesini sembolize etmektedir.

Bu çerçevede en kritik iş, doğru ve yeter sayıda mesajın üretilebilmesi ve sözü edilen taşıyıcıların (dizi, parodi, film, vb.) senaryoları içine yerleştirmeye hazır hale getirilmesi, hatta senaryo önerileri hazırlanmasıdır.

Gelişmiş ülkelerde -özellikle ABD'de- çeşitli kurumlar bu tür "**yeni değer kümesi oluşturma**" projeleri için film yapımcılarını desteklemektedir. Sinemalar ve TV'de izlediğimiz çoğu film böyle yapılmıştır. Devlet desteği ve dolayısıyla da müdahalesi olmaksızın toplum yararına eser üretebilmenin yolu, hemen her konuda örgütlenmiş bulunan toplum kesimlerinin, toplum bilincine taşımak istediği mesajları kullanacak olan film, vb. araçları mali olarak desteklemesidir.

Toplumumuzun bir *bilgi toplumu*'na dönüşmesini isteyenlerin yapmaları gereken, bu tür projeler oluşturmak ve/ ya oluşturulan projeleri desteklemektir.

Bilişim kesimimiz içinde, bu tür bir proje hazırlayarak, mesela bir film ya da TV dizisi senaryosunun içine uygun mesajları yerleştirmeye hazır kuruluş var mıdır? B/T ya da yeni kurulmakta bulunan TÜRKİYE BİLİŞİM VAKFI, böyle bir projeye önderlik etmek ister mi?

Cumartesi, 29 Nisan 1995

ÖNCE TÜRKÇE DÜZELMELİ!

Bilgi toplumu ile *bilgi üretimi* arasında bire bir ilişki kolayca görülebilir. İster kaynak itibariyle bu toplumdan doğsun isterse bir başka toplumdan transfer edilsin, edinilen bilgi bir *"yeniden üretim"* sürecinden geçecek ve toplumumuzun özgün ihtiyaçlarına cevap verebilir hale gelecektir. Bu nedenle, sorunlarını bilgiyle çözen, bunun için de yoğun bilgi tüketen bir toplum -yani *Bilgi Toplumu*- mutlaka yoğun biçimde bilgi **üretmek** zorundadır.

Her mal ve hizmet üretiminde olduğu gibi bilgi üretiminin de bazı girdileri olmalıdır. Zaten üretim denilen süreç aslında, *girdi(ler)i çıktı(lar)a dönüştürme süreci* değil midir?

Bilgi üretiminin girdileri de "**bilgi**" ve "**bireysel veya kollektif akıl**" dır. "Akıl", kavramları birbirine bağlayabilme yetisi olduğuna göre, akıl ile kavramlar ve dolayısıyla akıl ile dil arasında tam bir bağlantı vardır. Daha açık bir deyimle dil gelişmemişse kavramlar, kavramlar gelişmemişse akıl -bireysel ya da kollektif- gelişemez.

Nitekim bundan 2500 yıl önce Konfüçyüs şöyle demektedir: *"Sözcükler yanlış olursa cümleler, cümleler yanlış olursa kavramlar yanlış olur. Kavramlar yanlış olursa halk anlaşamaz, halk anlaşamazsa dirlik bozulur!"...*

Türkçemiz çeşitli nedenlerle bozulmuştur. Bunda başlıca etken, başka dillerden alınan sözcüklerin köklerinin ne anlama geldiğini bilmeksizin kalıp halinde kullanma alışkanlığı, daha doğru deyimle tembelliği olmuştur.

Buna inanmayanlar, gazete, dergi, kitap hatta daha da iyisi kendi yazmış oldukları bir yazıdan rasgele 100 sözcüklük bir bölümü işaretleyip, köklerinin "somut" anlamı-

nı bildikleri sözcükleri sayıp, bunların azlığı karşısında dehşete düşebilirler.

Evet, bir dil konuşuyoruz, birbirimizi anladığımızdan pek, kendi kendimizi anladığımızdan ise hiç kuşkumuz yok. Gerçekte ise kullandığımız ve çoğunun anlamını kendimizin yakıştırdığı sözcükler herkeste aynı anlamlarla yüklü değil. Herkes kendi sözcüğüne kendi anlamını yüklemiş. Ayrıca da herkesin yüklediği anlamlar, birbirlerinin etkisinde kalarak bazı ortak anlamlar da oluşturmuşlar.

Zaten bundan dolayı kimse birbirinden şüphelenmiyor. Yoksa birisinin "görmek" dediği olguyu bir diğeri göz ile hiç ilgisi olmayan mesela "acı" gibi anlasaydı hemen kargaşa doğar ve insanlar birbirlerini anlamadıklarını derhal anlarlardı.

Bu etkileşimlerin sonunda her sözcüğün ifade ettiği kavramın üç parçası oluşmuş durumdadır: Birisi kendi yüklediği ve anlamını somut olarak bildiği bölüm, ikincisi sosyal çevresinin yüklediğini gözlediği bölüm ve üçüncüsü de zamana, zemine göre değişebilir anlamlar yüklenmek üzere boş tutulan bölüm.

Bu dehşet verici bir sonuçtur. Yani kullandığımız dil bir tane değil, kişi sayısı kadar ayrı dil konuşuluyor ve de insanlar farklı diller konuştuklarının farkında değiller.

Bu o denli doğal hale gelmiş ki bunu kimse yadırgamıyor. Toplumda kimsenin birbiriyle anlaşamaması, onların ideolojilerinde, demokratik düşünceye yabancılıklarında, eğitimsizliklerinde, velhasıl bambaşka yerlerde aranıyor, kimse farklı diller konuştuklarını aklına getirmiyor. Gerçekten de inanılacak gibi değil!

Durumu daha da inanılmaz yapan, kişilerin birbirleriyle

anlaşamamasının yanında, kişilerin kendi kendileriyle de anlaşamamalarıdır. Dil konusunun önemini pek anlamamış, kullandığı kavramları netleştirmemiş kişilerin kendi kendileriyle anlaşmaları denilebilecek olan düşünce üretmeleri, yani düşünebilmeleri de güçtür. Bu kişiler somut basit kavramlara dayalı düşünceleri üretebilirken, kavramlar soyutlaştıkça düşünebilme yetileri de azalmaktadır.

Bu tanı, toplumumuzda süslü söz söylemenin niçin bu denli yaygın olduğunu da açıklamaktadır. Belli bir şeyi ifade etmek için değil de konuşmuş olmak için konuşan (ve tabii ki yazan) bu denli çok kişinin bulunması, nüfusumuzun kalabalıklığından değil, bu *"ifade etmek istediği çok şeyi ve bunun için bol zamanı bulunmak, ama konuşup anlaşacak bir dili bulunmamak"* sorunu nedeniyledir.

Türkçe dilinin bu hale gelmesinin çok sayıda nedeni bulunabilir. Bu, dilbilimcilerin alanına girer. Ama bu sorunun önemini idrak etmemiş olmak tüm aydınların bir kusurudur.

Bilgi toplumuna dönüşüm için benimsenmesi gereken hedeflerin başında, "**Türkçe dilinin yozlaşmasına yol açan nedenlerin giderilmesi**" ya da daha çarpıcı bir deyimle "**Türkçenin, anlama birliği sağlayacak ve yüksek kavramları ifade edebilecek biçimde geliştirilmesi**" gelmelidir. Bu, Türkiye Bilişim Vakfı için de önemli bir proje olabilir.

Pazar, 25 Haziran 1995

Pozitif Düşünme Biçimi de denilebilecek *Pozitif Akıl*, her şeyin olumlu yanını gören, dibinde birazcık ıslaklık bulunan bardağa bakarak *"aman ne iyi, bardakta su varmış"* diyen, ekmek bulamayanlara *"siz de pasta yiyiverin"* önerisinde bulunan pembe gözlüklü insanların tavrı değildir.

Pozitif Düşünme Biçimi, tüm düşünme sürecini, bu sürecin sonunda "**yapıcı bir sonuç**" alınabilecek şekilde yönetme faaliyetidir.

Buradaki yapıcı sonuç kavramı bazen *"yapıcılığı"* bazen de *"yıkıcılığı"* içerir. *"Yapıcılık, bütün için doğru, iyi ve güzel olandır."* denilebilir. Örneğin, bir tümörün kesilip alınması, bir "**yapıcı yıkıcılık**"tır. Bir uyuşturucu bağımlısına eroin temin etmek ise "**yıkıcı yapıcılık**"tır.

Buna göre pozitif düşünme süreci yer yer, negatif düşünme biçimindeki motifleri (çeşitli eleştirel yaklaşımları) içerebilir. Ama bu defa amaç tamamen farklıdır.

Negatif akıl bu motifleri yalnız tatmin olmak için kullanırken *pozitif akıl*, yapıcı bir sonuca yani bütün için daha doğru, daha iyi ve/ya daha güzel bir sonuca ulaşabilmek için kullanır.

Negatif düşünme biçimi, onu kullananda bir bağımlılık yaratır. *Negatif akıl*, çaba harcamadan, yalnız şikâyet ederek tatmin olmanın bir yoludur.

Pozitif düşünme sürecinin standart denilebilecek yaklaşım biçimi, *"sorunu dile getirmek (şikâyet)"*, *"soruna yol açan nedenleri belirlemek"*, *"nedenleri gidererek çözümler*

üretmek", "bu çözümleri hayata geçirecek eylem planlamasını yapmak" ve nihayet *"bu planı uygulamak ya da uygulanmasına katılmak"* biçimindedir.

Birey, şirket, sivil toplum örgütü ya da toplumun bütününe ilişkin olsun, sorunları çözmek isteyenlerin mutlaka *pozitif düşünme biçimi*'ne sahip olmaları gerekir.

Kaba bir gözlem, toplumumuzun büyük bir çoğunluğunun negatif düşünme biçimi'ne sahip olduğunu, sorunlardan şikâyet etmeyi, onlarla başa çıkabilmek için gerekli ve de yeterli saydığını gösterecektir. Bu âdet o denli yaygınlaşmıştır ki, en yetkili insanlar dahi yalnızca şikâyet etmekte ve şikâyetle yetinmektedirler.

Bu ulusal ölçekli olumsuzluk nasıl giderilebilir? Çare, bu sorunun farkında olanların örgütlenmesi, sonra da bu soruna yol açan nedenleri belirleyip onları ortadan kaldırabilecek yaratıcı çözümler geliştirmeleridir.

Bir ikinci araç da, çeşitli amaçlarla bir araya gelip örgütlenmiş bulunan sivil toplum örgütleri içinde pozitif akla sahip kişilerin, diğerlerini etkileyebilecek çareler geliştirmeleridir.

Medya araçları bu alanda en etkin olabilecek kanaldır. Özellikle dizi, film, parodi gibi yapımlar bu tür konuların çarpıcı biçimde işlenmesi için çok uygundur.

Dergiler, çeşitli sorunlar çevresinde forumlar oluşturarak bir kollektif akıl oluşumuna yol açan değerli aletlerdir. Acaba B/T, bu sorun çevresinde böyle bir forum olabilir mi? Ne dersiniz?

Perşembe, 27 Nisan 1995

Yazımın başlığı bir bilgi teknolojisi adını anımsatıyor ama sözünü etmek istediğim, *"digital identification"* değil!

Sık sık, çeşitli kesimlerden kişilerle konuşurken, Türkiye'nin yalnızca kendi çevrelerinden ibaret olduğunu sandıklarını ve tüm çıkarsamalarını bu varsayıma dayandırdıklarını görürüz.

"Pırıl pırıl bir gençlik geliyor" veya *"şimdiki gençler bizim nesile göre çok tutucu"* gibisinden genellemeler ya da *"filan parti geliyor"* biçimindeki tahminler hep bu varsayımın ürünleridir.

Bu tür genellemelere dayalı tahminler çoğunlukla tutmaz ve tahminleri yapanlar, yanılgılarını açıklayabilmek için yine genellemelere dayalı düzeltmeler yaparlar: *"Evet pırıl pırıl bir gençlik var ama depolitize oldukları için ülke sorunlarıyla ilgilenmiyorlar!"* gibi...

"Ölçemediğin şeyi bilmiyorsun demektir" özdeyişi, bu yanılgıların nedenini açıklıyor. Bu kural aslında birisi açık diğeri gizlenmiş iki önemli gerçeğe işaret ediyor: Açık olan, sayısallaştırmanın, bilmenin önkoşulu olduğu; gizlenmiş olan ise bilmek istenilen şeyin tanımlanmış olması gereği...

"Pırıl pırıl gençlik" tümcesindeki "pırıl pırıl"ı tanımlayamadıkça bu yargının bir anlamı yoktur.

Bu girişi 24 Aralık Seçimleri nedeniyle daha yoğunlukla dile getirilen "**Bilgi Toplumu**" özlemimizin üzerine otura-

cağı insan **nitelik dokumuz**'un* özelliklerinin bilinmeyişine işaret etmek için yaptım.

- Türkiye'de kaç tane ayağı kesik kişi vardır?
- Kaç kişi, 1 dakikalık zaman kazanımının değerini kaç lira olarak görmektedir?
- Kaç kişi faks, kaç kişi bilgisayar, kaç kişi modem kullanmaktadır?
- Kişilerin aylık iletişim masraflarının dağılımı nedir?
- Kişilerin en önemli kişisel sorun olarak gördükleri sorunların dağılımı nedir?
- En önemli yerel, ulusal ve global sorunlar olarak neler görülmekte, bunların nedenleri ve çözümleri olarak neler öngörülmektedir?
- Kaç kişi kaçak elektrik kullanmakta, her gün, günaşırı, haftada bir, kaç kişi yıkanmaktadır? Kaç kişinin evinde su akmaktadır?
- İnsanlar "bilgi" denince ne anlamaktadırlar?
- 1 bit'lik bilgiye ödenmeye razı olunabilecek fiyatın dağılımı nedir?

Bu ve benzer onlarca bilgiye sahip olmaksızın, yani Türkiye'yi sayısal olarak tanımaksızın genellemeler yapmak mümkün müdür?

Toplumumuzu bir bilgi toplumuna dönüştürebilmenin önündeki engelleri bilmek, bu hedefe erişmenin en akılcı yoludur. Buna paralel olarak yapılması gereken bir diğer iş ise toplumumuzu sayısal olarak tanımaktır.

(*) Kişilerin **Zekâ, Bilgi-Beceri, Ruhsal Sağlık** ve **Ahlak** bileşenlerinden oluşan bileşkeye **nitelikli** bir toplumu oluşturan bireylerin niteliklerinin tanımlandığı genel dokuya **nitelik dokusu** adını veriyorum.

Bu, bir kuruluşun tek başına altından kalkabileceği bir iş değildir. Sanayide uygulanan *"rekabet öncesi işbirliği"* kavramına benzer bir yöntem bu konuda da uygulanabilir.

Toplumumuzu sayısal olarak tanıtmaya ihtiyacı olan çok sayıda kuruluş vardır. Siyasi partiler, dernekler, vakıflar, kamuoyu araştırma şirketleri ve benzer kuruluşlar, bir işbirliği yapabilir ve bu projenin 'sponsorluğunu' üstlenebilirler (finanse edebilirler).

Bu bir sosyolojik sayımdır. Buradan edinilecek ham verilerden çok sayıda kuruluş tarafından eşzamanlı analizler yapılabilir.

Böylece, toplumumuzu bilgi toplumuna dönüştürme çabaları varayımlar yerine "bilgi"ye dayalı hale gelecektir.

Perşembe, 21 Aralık 1995

SORUN ÇÖZME KABİLİYETİMİZİ ARTIRMAK!

Bir *Bilgi Toplumu*'na dönüşebilmemizin iki grup koşulundan birisi **Sorun Çözme Kabiliyeti** (SÇK)mizi artırmak, diğeri ise bilgi yoluyla sorun çözmenin alternatiflerini yok etmek (veya güçleştirmek)tir.

Bireylerin SÇK ile bu bireylerden oluşan çeşitli grupların (aile, cemaat, toplum gibi) SÇK birbiriyle "ilişkili", ama "tam bağlantılı" değildir.
İlişkili olmasının nedeni bellidir. Bir "bütün"ün yapısı, onu oluşturan "parça"larla ilgilidir. Tam bağlantılı olmayışının nedeni de, parçaların bir araya geldiklerinde bazı özelliklerinin birbirini desteklemesi ya da aksine yok etmesidir. Buna, *olumlu sinerji* ya da *olumsuz sinerji* diyebiliriz.

Bireylerin akılları -ki onların SÇK'dir- ile, onlardan oluşan grupların "grup aklı" da -grupların SÇK- böyledir. Ortalama düzeyde akla sahip bireylerin akılları bir araya gelip, güçlü bir *kollektif akıl* yaratabileceği gibi, güçlü akıllara sahip bireyler bir araya gelip zayıf bir *grup aklı* oluşturabilirler. Bu, bireysel akılların nasıl bir *akıl yönetimi* altında bir araya gelip kollektif aklı oluşturduğuna bağlıdır.

Toplumumuzun, düşük olduğunu çeşitli örnekleriyle gördüğümüz kollektif aklını geliştirebilmek için yapılması gerekenler bu kısa mütalaadan görülmektedir: Bireylerin, SÇK'ni geliştirmeleri, sorunları çevresinde örgütlenmeleri, bu örgütlerinde birer "örgüt aklı" geliştirmeleri ve nihayet bu kollektif akılların bireysel akılları aşabilmesi için gereken akıl yönetimini becerebilmeleri, yapılması gereken işin adımlarıdır.

Perşembe, 23 Şubat 1995

TALEP PROFİLİ BİLİNMEDEN BİR YERE VARILAMAZ

Nüfusumuzun ne kadarı bedensel, ne kadarı zihinsel özürlüdür? Kaç kişi gözlük, kaçı işitme cihazı kullanmakta, kaçı ise buna ihtiyacı olduğunu bilmemektedir? Kitap okuma dağılımı nedir? Kaç kişi geleceğini güvende hissetmekte, kaç kişi oturduğu evden her an atılabileceğini düşünmektedir?

Bu ve bunlar gibi onlarca soru, bir toplumun *"talep profili"* denilebilecek resmini şekillendirir. Bu bilgiler toplumu oluşturan bireylerin önceliklerinin bilinmesini sağlar. Bu önceliklerin yoğuştuğu alanlar ise gerek idarelerin, gerekse sivil toplum örgütlerinin hizmetlerini planlarken *"dikkate alınması"* gereken alanlardır.

İdare ya da sivil toplum kuruluşları bu öncelik alanlarına uygun hizmet üretebileceği gibi, bu öncelik alanlarını *"dikkate alan"*, ama onlara uymayıp, adına *öncülük* denilebilecek roller de üstlenebilirler.

Öncü rolü üstlenecek kurumlar da en az diğerleri kadar bu alanları iyi tanımak, hatta daha da iyi tanımak zorundadırlar. Çünkü, talep olmayan bir alanda öncülük etmek, talep olan bir alana hizmet sunmaktan daha zordur. Öncüler, öncülük etmek istedikleri alanın taleplerini -ki bunlar, yapmak istedikleri öncülüğün karşısındaki engellerdir- iyi anlamalıdırlar. Bu engeller iyi bilinmeden, bunların aşılabilmesi için yöntemler geliştirilemez.

Bir bilgi toplumu'na dönüşmek, toplumumuzun bir kesimi tarafından dile getirilen bir ideal durumundadır. Gelişmiş sanayi toplumları da bu yoldadırlar. 21. yy'ın, bu toplumlar için bir **bilgi toplumu çağı** olacağı görünmektedir.

Bu hedefi ileriye sürenlerin bir bölümü, ne kendilerinin ne de başkalarının pek anlamadığı kavramları kullanarak halkın hoşuna gitmek, bunu da oy'a çevirmek peşindeyse de, geri kalan bölüm bu hedefi içtenlikle savunmaktadır.

Toplumun talep profilinin bilinmesi gereği bu ikinci bölüm için söz konusudur.

Bu konuyu bu denli ısrarla dile getirmemin iki nedeni var: Birincisi, toplumumuzun, varlığını insana yaraşır bir biçimde sürdürebilmesi için bilgi toplumu olmanın dışında yol görünmemesidir. İkincisi de bilgi toplumu olabilmenin ilk koşulunun, toplumun mevcut durumunun bilinmesi, hem de sayısal olarak bilinmesidir.

Bu koşul yerine getirilmeksizin, bilgi toplumu hedefi bir süre sonra *"çağdaş uygarlık düzeyinin üstü"* gibisinden bir jiklet haline gelecek, insanlar onu söyledikçe gereğini yerine getiriyormuş gibi bir his duymaya başlayacaklardır. Bunun adı *mastürbasyon*'dur.

Bilgi toplumu olmanın yararlarını kimler görecektir? sorusu yanıtlanabildiği takdirde, toplumun talep profilini bilme görevinin sahipleri de belli olacaktır.

En büyük yararı toplumu oluşturan bireyler görecekledir. Daha alt sırada toplumu yönetenler, ondan sonra da bilgi toplumunun küçük bir miktardaki mekanik ihtiyaçlarını karşılamak ve de bunu ticari amaçlarla yapmak durumunda olan bilişim sektörü!

Bugün ise durum tam tersinedir: Bilgi toplumu hedefiyle en ilgili kesim bilişim sektörü, ondan sonra idare ve en sonra da bireyler!

Bilişim sektörü, en iyi örgütlenmiş kesimler arasındadır.

Dört tane güçlü örgütü vardır. Bilgi toplumu hedefini savunan bu kesim gayet doğal olarak konuyu bilişim donanımı bağlamında ele almaktadır.

İşte bu terslik, yani konunun esas sahibi olan toplum bireylerinin (ve onların, "**bilgilenme özgürlüğü**"nü savunması gereken örgütlerinin) konuya ilgi göstermeyip, işi, bilişim donanımı satmak olan kesimin savunması, bilgi toplumu yolundaki en önemli handikaptır.

Pazar, 21 Ocak 1996

TELE-"BEYİN FIRTINASI"!

"Hangi yöne gideceğini bilmeyen bir kaptan için hiçbir rüzgâr uygun değildir!"

İyi tanımlanmamış bir hedef peşinde koşmaktan daha kötü ne olabilir?

Amerikan bilmecesi gibi bu soruya yanıt şöyle olabilir: İyi tanımlanmamış bir hedef peşinde iyi tanımlanmış olduğunu sanarak koşmak!

"Bilgi toplumu", yaklaşık 10 yıldır toplumumuzun kullanım dağarcığına girdi. Ama, tanımı üzerinde birleşilerek kavram dağarcığımıza girmedi.

Bugüne kadar herkesin kendi anlayışına göre çeşitli anlamlar yüklediği bu kavram önceleri çoğunlukla "enformasyon toplumu" karşılığında kullanıldı.

Herhangi bir faydaya (kullanıma) yönelik olma zorunluğu bulunmayan "information" ile, bir yarara yönelik olması gereken "knowledge" arasındaki fark giderek daha anlam kazandıkça da, "information society" yerine "knowledge society" kullanıma girmeye başladı.
Toplumumuz henüz büyük ölçüde birinciyi, istisna düzeyinde dahi olsa ikinciyi kullanıyor.

Özellikle ikinci anlamda "bilgi toplumu" acaba somut olarak ne demektir?
Bu konuda net olmadıkça, bilgi toplumu stratejileri saptanamaz, bu stratejilerin hayata geçirilmesi için araçlar tanımlanamaz.

Bu basit gibi görünen sorun, bizi çağa taşıyabilecek ya da ondan koparabilecek olan bir belirsizlik taşımaktadır.

Bir kısım insanın tanımladığı gibi, "Bilgi toplumu, bilgisayarı çok kullanan bir toplumdur" tanımı yetersizdir.

Kavramları, bazı özelliklerini sayarak tanımlamak ilkel bir yoldur ve yanlış yerlere götürür. Örneğin, "erdem, yalan söylememektir" gibi bir tanım, içinde erdemin de yer aldığı bir dizi kavramın (dürüstlük, açıksözlülük, cesaret, vb.) birbirine karışmasına yol açar.

Bir bilgisayar fabrikasındaki, bir yazılım evindeki ya da bilgisayar destekli süreç denetimi yapılan bir haddehanede çalışanlar yoğun olarak bilgisayar kullanırlar, ama bu küçük toplumlar bilgi toplumu değillerdir.

O halde öncelikle bu deyim üzerinde anlaşmalıyız. Benim uzun süredir savunduğum tanım, "sorunlarını bilginin alternatifleri yerine bilgiyle çözen toplum" biçimindedir.

Ama, oluşturulacak bir ortak akıl daha da iyi bir tanım üretebilir.

TOPLUMUMUZ, "BİLGİ TOPLUMU" OLMAK İSTİYOR MU?

İlk zamanlar bilişim kesimi tarafından kullanılan *"bilgi toplumu"* deyimi, giderek herkes tarafından rasgele kullanılmaya, politikacıların gündelik konuşmalarının vazgeçilmez süsü olmaya başladı. İş bununla da kalmayıp, siyasi partiler programlarına *"toplumun, bir bilgi toplumuna dönüştürülmesi"* hedefini koymaya başladılar.

Bu kavramı tüm kullananların bilinçsiz kullandıkları varsayımı tabii ki doğru değildir. Ama çoğunun, bilgi toplumunun gereklerinden bihaber olduğu da kesindir.

Acaba toplumumuzun hangi kesimleri, bilgi toplumu olmanın gerektirdiği koşulları yerine getirmeye razıdır? Bilgi toplumu deyimini bilinçsiz kullananlar, muhtemelen ne gibi koşulları yerine getirmeleri, halen kullandıkları hangi yolları terk etmeleri gerektiğini de bilmemektedirler.

Örneğin, siyasi liderler sık sık bu deyimi kullanmakta, topluma, *"bizi desteklerseniz sizi bilgi toplumu yaparız"* demeye getirmektedirler.

65 milyonluk bir ülkeyi bilgi toplumuna dönüştürme iddiasına sahip bir siyasi partinin, öncelikle bunu kendi bünyesi içinde uygulaması beklenir. Ve mesela, üyeleri arasında bir "**bilgi ağı**" oluşturması ve politikalarını, bu ağ üzerinde yaratılabilecek bir "**ortak akıl**" yardımıyla geliştirmesi umulur. Halbuki siyasi parti politikalarının bu yolla geliştirilmediğini biliyoruz.

İnsanlarımızın -bilerek ya da bilmeyerek-, gerçekleri söylemediklerinden ötürü kınanmadıkları ve bundan bir

utanç duymadıkları sürece, kulaklara hoş gelen deyimleri sorumsuzca kullanıp, gereklerini de yerine getirmemeleri gayet doğal karşılanmak gerekir.

Her gün defalarca kullanıla kullanıla aşınan *"demokrasi"*, *"hukuk devleti"*, *"insan hakları"* gibi kavramlar da böyle değil midir?

İnsanlarımızın bir bilgi toplumunda olmak isteyip istemediklerini bilmiyoruz. Onlar adına dileğimiz, *"isterlerse iyi olacağı"* yolundadır.

Ülkemizde birçok kurum benzer biçimde, yani *"sizin için iyidir"* yaklaşımıyla getirilmiştir. Demokrasi ve işçi hakları buna iki örnektir. Ama bu yolla ne demokrasi yerleşebilmiş, ne de işçi haklarının değeri bilinip istismardan korunabilmiştir.

Acaba bilgi toplumu da böyle mi empoze edilmektedir? Bu takdirde ondan da mı mahrum kalacağız?

Talep profili bilinmeyen bir toplumun bilgi ya da bir başka tür toplum olabilmesi yönünde harcanacak çabalar verimsiz, hatta sonuçsuz olmak zorundadır. Genel bir kural olarak, insanlara, isteklerine karşın bir şeyi benimsetebilmenin güç, hatta imkânsız olduğu söylenebilir. Bu kural, bireyler için olduğu kadar onlardan oluşan toplumlar için de doğrudur.

O halde bu yolda yapılması gereken, bilgi toplumu talebinin yaratılması, onun çeşitli kesimlere getireceği yararların iyi anlatılmasıdır.

Bu amaçla toplumumuzu oluşturan her ilgi ve çıkar kesimi için şunların yapılması gerekir:

(a) Her *ilgi ve çıkar kesimi* için birer çalışma grubu oluşturulması,
(b) Bu çalışma gruplarının, birer **Arama Konferansı** yapıp, o kesimin sorunlarını ve o sorunların analiz ve çözümlenmesinde bilgi teknolojilerinden yararlanma yollarını belirlemeleri,
(c) Belirlenen bu yolların birer pilot uygulama ile hayata geçirilmesi,
(d) Sonuçların, o kesimin tümüne yaygınlaştırılması için planlama ve uygulamanın izlenmesi.

Bu ya da bir başka yolla çeşitli kesimler içinde bilgi toplumu olma yolunda güçlü bir talep yaratılamadığı takdirde bilgi toplumu, nutuklar ve kâğıtlar üzerinde kalacaktır.

Bu bir, BİLİŞİMİN, TOPLUM KESİMLERİNDE SOMUT UYGULAMALARI adlı 2-3 günlük bir konferans çalışması biçiminde organize edilebilir. Çeşitli meslek kuruluşları, belirli amaçlar çevresinde çalışan gönüllü kuruluşlar, üniversiteler ve TÜBİTAK, bu çalışmalara katılabilir. Şoförler, mobilyacılar, hazır giyim sanayicileri, yurtdışı müteahhitlik hizmeti verenler, siyasi partiler ya da özürlülere ait dernekler, bilgi teknolojisinden nasıl yararlanabileceklerini tartışırlar.

Bilişim sektörünün örgütleri arasında -ya da örgütler arası bir organizasyonla- bu konferansı düzenlemek isteyenler mutlaka çıkacaktır.

Pazar, 28 Ocak 1996

TÜRKİYE BİLİŞİM VAKFI İÇİN BİR PROJE ÖNERİSİ: BİLGİ TOPLUMU İÇİN *ÇALIŞMA DOKÜMANI*

Yeni kurulmuş bulunan Türkiye Bilişim Vakfı (TBV), *bilgi toplumu* haline gelebilmemiz yolunda projeler üretip, kaynaklarını -ve harekete geçirebileceği diğer kaynakları- bu projelerin gerçekleştirilmesi yolunda kullanmayı planlıyor.

Kurumların, henüz kuruldukları dönemlerde yaptıkları temel tercihlerin onları bütünüyle doğru ya da bütünüyle yanlış yollara sokabilmesi, *altın kural* denilebilecek kadar belirleyicidir.

Bu yüzden, bu sütunlarda yoğunlukla bunun üzerinde duruyor, kolaylıkla sapılabilecek ve TBV'nın çok kısa sürede işlevsiz hale gelmesine yol açabilecek tercihlerin değil, onun önünü açıp özlediğimiz *bilgi toplumu*'na götürebilecek kapıları -görebildiğim kadarıyla- işaret etmeye çalışıyorum.

Bu bağlamda, *bilgi toplumu* hedefine erişmeyi sağlayabilecek bir politikanın oluşturulması, TBV'nın amaçlarına hizmet edebilecek ve de bir başka kuruluş tarafından yapılmadığı için de haksız rekabete neden olmayacak bir proje olarak görünmektedir.

Bir meslek kuruluşunun, kendi konusundaki politikanın oluşturulmasına katkısı, *Çalışma Dokümanı* denilebilecek bir belgenin hazırlanmasıyla başlayacaktır.

Meslek kuruluşu, ilgi alanındaki sorunları sınıflandırır, her sorun sınıfının alt-sorunlarını saptar, mümkünse bunları da ayrıntılandırır. Amaç, sorunları mümkün olduğunca küçük parçalara ayırmaktır.

Bu şekilde elemanter (basit, öz, başlangıç) sorunlara ayrılan ana sorun -ki burada, *"toplumumuzun bir bilgi toplumu olmayışı"*dır- basılarak bir **Çalışma Dokümanı** haline getirilir ve başta siyasi partiler olmak üzere o sorun alanı ile ilgilendiğini iddia eden tüm kuruluşlara dağıtılır. Herkesin, çalışma dokümanında sıralanan elemanter sorunlar hakkında kendi çözümlerini vermesi istenir.

Sorunlar hakkındaki görüşlerini yuvarlak sözlerle geçiştirmeye alışmış kuruluşlar -varsa-, bu tür bir yaklaşım karşısında ya hiçbir şey söylemeyip "bizim bu konuda bir fikrimiz yok" mesajını verirler, ya da her elemanter sorun karşısındaki çözümlerini ortaya koyarlar ki her ikisi de son derece yararlıdır.

İşte böyle bir süreç yoluyla oluşan çözümler, o alandaki **Politika Dokümanı**'nı meydana getirir. Tartışmalar, sorunun bütünü üzerinde değil elemanter sorunlar için önerilen çözümler üzerinde yapılmaya başlanır. Daha da güzeli, siyasi partiler ister muhalefet ister iktidar olsun, Politika Dokümanlarında taahhüt etmiş oldukları çözümleri savunmak ya da uygulamak zorunda kalırlar. Bunu yapmadıkları zaman çok somut biçiminde hesap sormak mümkün olur. Hiçbir kuruluş yuvarlak sözlerle durumu geçiştiremez.

Mümkün olan her fırsatta her şeyden şikâyet eden kuruluşlar, bu yolla siyasi partiler üzerinde müthiş bir yaptırım gücüne sahip olabilirler.

Bilgi toplumu konusundaki Politika'nın da böyle oluşması için TBV'nın bir çalışma grubu kurarak, anılan Çalışma Dokümanı'nı oluşturması, *bilgi toplumu* özlemi içinde bulunan bizlere en yakışan tavır olacaktır.

Pazartesi, 29 Mayıs 1995

TÜRKİYE BİLİŞİM VAKFI VE PROJE ÜRETİMİ FELSEFESİ

Doğru bir hedef çevresinde örgütlenmek, başarının en az yarısı sayılmalıdır. Böyle bakıldığında, bilişim Dünyamıza katılan Türkiye Bilişim Vakfı (TBV)'nın, başarıyı % 50 garantilediği söylenebilir.

"Söylenebilir", çünkü vakfın hedefini tanımlayan amaç maddesindeki ifadeler içinde, *"Türkiye'nin bir bilgi toplumuna dönüşebilmesi için altyapının oluşturulabilmesine katkıda bulunmak."* şeklinde bir cümle mevcuttur.

Türkiye'de çok az örgüt, daha kuruluş aşamasında proje önerileriyle birlikte ortaya çıkar. TBV, bunlardan birisidir.

Ancak, bu ve bundan sonra üretilecek projelerin "üretim felsefesi" iyi oluşturulamadığı takdirde, kısa bir süre içinde bu güzel girişim hedefinden sapabilir.

TBV gibi geniş tabanlı örgütlenmelerin birçok avantajının yanı sıra bir riski, ilgi ve çıkarları farklı olan grupların, örgütün eylem yönünü saptırabilmesidir. Bu risk, doğal olarak TBV için de vardır.

Bu bağlamda, TBV'nın neler yapması değil, neleri yapmaması gerektiği üzerinde durularak "**proje üretimi felsefesi**" tanımlanmalıdır.

"Yapılabilecekler uzayı" nın bu yolla *"yasak bölgeler"*i işaretlendikten sonra geri kalan bölgeler içinde projeler üretilebilir, bunlar da öncelikler ve imkânlar dikkate alınarak sıralanıp, eylem planlaması için kullanılabilir.

"Yasak bölge" olarak etrafı dikenli tellerle çevrilmesi gerektiği düşünülen alanlar şunlar olmalıdır:

(1) 'Belirsiz' ya da 'türev' projeler,
(2) Bir kuruluşa pazar yaratmaya yönelik projeler.

Bunlardan birincisi, örgütlenme hedeflerinin ya belirsizliği ya da ancak bir başka hedefin gerçekleşmesinden türeyebilecek, dolayısıyla da tek başına gerçekleştirilmesi mümkün olmayan projelerdir.

Örneğin, kendisine *'sokakları çamurdan kurtarma'* hedefini seçen bir STÖ'nün bunu gerçekleştirebilmesine imkân yoktur. Çünkü *çamur*, sokaklardaki *toz*'un bir türevi, hatta *toz* da başka nedenlerin (açık alanların varlığı, ağaçsızlık, vb.) bir türevidir. Dolayısıyla ne "**Çamurdan Arındırma Derneği**" ve ne de "**Tozdan Kurtarma Vakfı**" doğrudan başarılı olamazlar.

Kendisine, *'polis dayağını önleme'*yi hedef olarak seçen bir STÖ de aynı tuzağa düşmüştür. Çünkü *polis dayağı* "kendi başına var" (yani nedeni kendisi) olan bir olgu olmayıp, kendi arzusunu mutlaka benimsetmenin "doğru" ve de "zorunlu" olduğunu düşünen bir dizi gelenek ve kurumun kaçınılmaz bir türevidir.

Kendi doğrularını ezber yoluyla "zorla" öğretmeye -ki öğretmek zaten zorlama demektir- çalışan devlet adına hareket ettiğini düşünerek, dersini ezberlememiş öğrencisini döven öğretmen ile dayak atan polis arasında bir fark var mıdır?

Her ikisinin de ortak yanı, "**kendi doğrularını zorla benimsetmeye çalışmak**"tır. Bir örgüt kurulacaksa bunu, yani "**zorla benimsetme**"yi ortadan kaldırmayı hedef olarak almalıdır. O halde direkt olarak karakoldaki dayağı

önlemeyi hedef edinmiş bir örgüt de başarısız olmaya mahkûmdur.

Hedef belirlemede çok sık düşülen ikinci tuzak "**belirsiz ifade**" kullanımıdır. Bu belirsizlik birkaç biçimde olabilmektedir. Bir türü, "**iyi tanımlanmamış kavramlar**" nedeniyle doğan belirsizliklerdir.

Örneğin, "çevre kirliliğinin önlenmesi", hem türev ve hem de belirsizlik içeren bir kavramdır. Dünya yüzünde sapıklar ve bu işi belirli bir amaçla -mesela bir başka ülkeye zarar vermek gibi- yapan profesyoneller dışında *çevreyi kirletmek için kirleten* kimse yoktur. Çevre kirliliği, başka faaliyetlerin birer türevi olarak ortaya çıkmakta olup ve burada üzerine gidilmesi gereken "çevre kirliliği" değil, "**kendi çıkarını, başkalarının çıkarlarını çiğneyerek sağlamak**" olgusudur. Bu eğilim ise yalnız çevreyi değil birçok başka sosyal kurumu da tahrip etmektedir.

Ayrıca da buradaki "**çevre**" ve "**kirlilik**" kavramları da iyi tanımlanmış deyimler değildir. Dünyayı kirletmemek için nükleer atıkların uzaya yollanması halinde kirletilen bir "çevre" var mıdır, varsa hangisidir? *Kirlilik* de en az *çevre* kadar belirsizdir. Birisi için *kirlilik* sayılan bir eylem -mesela rüşvet- bir başkası için uyanıklık, bir diğeri içinse zorunluk olarak değerlendirilebilmektedir.

İkinci yasak bölge ise kendi kendini açıklar nitelikte olup ayrıca açıklamaya gerek yoktur. Tek başlarına olduğu zaman çıkarlarını koruması doğal olan kuruluşlar, kısa vadede ticari kar üretmeyecek biçimde bir araya geldiklerinde bireysel çıkarlarını kenara bırakmak, çıkarlarını toplu çıkarlarla paralel olabilecek şekilde yeniden tanımlamak zorundadırlar. Tanımlanacak projelerin de bu gereğe uymaları, hem uzun vadeli aklın hem de onun tamamlayıcısı olan etiğin bir zorunluğudur.

TBV, ana hedef olarak, toplumumuzu bir bilgi toplumuna dönüştürmek gibi toplumsal bir hedef seçtiğine göre, ilk yapılması gereken bu felsefenin tanımlanması, özellikle de böyle tanımlanmasıdır.

Pazartesi, 15 Mayıs 1995

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ
(BİLGİ AKIŞI ve AKTARIMI)

AĞ TEMELLİ ÖRGÜTLENME

Tüm eğrilikleri tek başına ve de kestirme yoldan giderebileceğine inananlarınkiler hariç, herhalde en ortak istek, *"amaçları arasında az da olsa benzerlikler bulunan kişi ve kuruluşların işbirliği yapmaları"* olsa gerektir. Ama bu istek, yıllardır bir türlü gerçekleşememiştir.

Bunun olası bir nedeni, ortaya atılan işbirliği modellerinin hemen hepsinin, geleneksel örgütlenme biçimimiz olan *"emir-komuta zincirine dayalı hiyerarşik kademelenme"* temelli olması, yapı içinde yer alacakların kimliklerini önemsizleştirip, "üst" örgütün lider ve kadrosunu öne çıkarmasıdır.

Yapı içinde yer alanların tümüne açık olduğu düşünülse de, böyle bir "üst kimlik" sahipliği için herkes, *"ne bana ne başkasına yarasın"* düşüncesiyle hareket etmekte ve işbirliği bu nedenle mümkün olamamaktadır.

Siyasi partilerimizin ve genel olarak, amaçları içinde ortak noktalar bulunan tüm kuruluşlarımızın bir türlü işbirliği yapamayışlarının altında bu gerçek yatmaktadır.

Ağ Temelli Örgütlenme, yalnız siyasetin içine düştüğü çözümsüzlük ortamına değil, hiçbir ortak amaç çevresinde bir araya gelemeyen diğer kuruluşların da etkisizliğine karşı da bir ilaç olacaktır.

Ağ Temelli Örgütlenme'ye en iyi örneklerden birisi İNTERNET'tir. Kendini idame edebilecek kurallara sahip, kurallarını, ihtiyaçlarına göre değiştirebilen, bunlara ne denli uyulduğunu denetleyip yaptırımlar uygulayabilen esnek bir yapı, yarının toplum yönetimleri için de ideal bir örgütlenme modelidir.

Mevcut toplum yapısının uzantıları olan kurumlar, yeni bir yapılanma karşısındaki engellerdir. Bu yüzden bu düşüncenin yaşama geçirilmesi uzunca bir süre alabilir. Ama sivil toplum kuruluşları daha esnektir ve ağ temelli örgütlenmeyi çok daha kolay benimseyebilir.

Hiyerarşik örgütlenmenin onulmaz hastalığı durumunda olan "kurtarıcı lider ihtiyacı", ağ temelli örgütlenmede en az olacaktır. Çünkü "kurtarıcı lider", katılımsızlığın bir sonucudur. Ağ'ı oluşturan birey ya da kuruluşlar, ağ'ın tüm kararlarına katılacaklar, tüm kararlar, bu katılımın sonunda oluşan bir "ortak akıl" ile alınacaktır.

Ağ temelli örgütlenmenin birkaç önkoşulundan birincisi, *ağın diğer üyeleriyle iletişmeye*; ikincisi ise *kararların oluşumunda , bireysel düşüncelerin savunulması yerine ortak akıl sonuçlarına uymaya* razı olmaktır.

"Razı olmak", dilimizde pasif bir anlam kazanmıştır. Herhangi bir şey yapmadan beklemek anlamına gelmektedir. Buradaki kullanımıyla *razı olmak*, aktif anlamdadır. *Ağ üzerindeki tüm süreçlere katılmak, düşünce üretmek, başkalarının ürettiği düşüncelerin zenginleşmesine katkıda bulunmak* anlamına gelmektedir. Hiyerarşik sistemlerde liderin yapmaya çalıştığı -ve çoğunlukla da yapamadığı- şeyler de bunlar değil midir?

Bu iki önkoşula razı olan kişi ve/ya örgütler, kimseden bir talimat beklemeden bir ağ oluşturmaya başlayabilirler. Herhangi bir kimse ya da kuruluş, kendisininkiyle benzer amaçlara sahip kişi ya da örgütlerle birlikte, küçük bir başlangıç ağı oluşturup, bazı düşünceleri, ağ üzerinde dolaşıma bırakabilir. Eğer ağ üyeleri, yukarıdaki iki önkoşula uygun davranırlarsa bir süre sonra bir yandan ağ genişler, bir yandan da ağa bırakılan düşünceler zenginleşmeye başlar.

Ağ temelli örgütlenmenin yaşamda yerini alabilmesi, kurtarıcı liderlerden ümitlerin kesilmesine bağlıdır. Çünkü bu tür liderler her şeye rağmen hayatı kolaylaştırırlar. Sizin yerinize düşünür, karar verir ve eylem yaparlar. Doğru ya da eğriliği başka ama, insanlara yapacak bir şey bırakmazlar. Kurtarıcı liderin tek sakıncası, bırakıp gittikten sonra ortada kalan çöpleri kimin süpüreceğinin belli olmayışıdır.

Bu tür çöpçülük işleriyle karşılaşmak istemeyenler, Ağ Temelli Örgütlenme'ye girişmelidirler.

Pazartesi, 01 Temmuz 1996

BİLGİ TEKNOLOJİSİ OLARAK TV TARTIŞMALARI

Yerel ve ulusal ölçekte yayın yapan TV'ler (ve bir ölçekte radyolar), mevcut zamanı doldurabilmek için büyük ölçüde "tartışma"lardan yararlanıyorlar. Siyaset başta olmak üzere akla gelebilecek tüm konular bu tür programlar tarafından işleniyor.

Bu tür programlar aracılığıyla yapılan aslında bir "bilgi işleme" dir. Kişiler, *sahip oldukları* ve tartışmalar sırasında *yeniden ürettikleri* "bilgi"ler aracılığıyla çeşitli konular üzerinde tartışmaktadırlar. O halde bu tartışmalar, bilgi teknolojilerinin ilgi alanı içine girmektedirler ve bir "karşılıklı bilgi alışverişi" demek olan bu programların kalitelerinin düzeltilmesi konusu, tam olarak bir bilgi teknolojisi sorunudur.

Bu tür tartışmaların bir de kamuoyunu bilgilendireceği, hatta kamuoyunun birçok konudaki bilgisinin 1 numaralı kaynağını bu tartışmaların oluşturduğu düşünülürse, "**tartışmalar yoluyla bilgi üretimi ve iletimi**" konusunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Bu programlarda olduğu kadar, aynı amaca yönelik diğer bilgi üretim ve iletim çalışmalarında da (panel, açık oturum, vb.) gözlenen ortak özellik, karşı karşıya getirilen zıt fikirli kişilerin tartışmalarından, gerçeğin doğacağı beklentisidir.

"Barika-i hakikat müsademe-i efkârdan doğar." (Fikirlerin çarpışmasından gerçek kıvılcımı doğar.) özdeyişi, herhalde bu yanılgının nedenidir. Karşıt fikirli ve doğruyu aramak değil, savunduğu fikri haklı çıkarma göreviyle yükümlü kişiler sonsuza kadar tartışsalar belki birtakım kıvılcımlar doğar ama bunlar *"gerçek kıvılcımı"* değil, ta-

raflardan birisinin gözünde uçuşacak yumruğun neden olduğu kıvılcımlardır.

Bir sorunun irdelenmesi, bir çözüm aranması gibi amaçlarla yapılacak TV programlarında kullanılabilecek çok sayıda "düşünce işleme" tekniği varken, illaki insanları bir araya toplayıp horoz döğüştürür gibi sırayla konuşturmanın bir yararı yoktur, aksine zararı vardır. Bu tür programları izleyen insanlar, konuşma yoluyla sorun çözülemeyeceğini, birisinin çıkıp kuvvetli bir yumrukla masaya vurmasının daha doğru olacağını düşünmeye başlamaktadırlar.

KANAL-E, bir pogramında 30 kadar küçük çocuğu bir beyin fırtınasında bir araya getirip, "Erişkin insanlara hayvan sevgisi nasıl yerleştirilebilir?" gibisinden oldukça güç bir sorunu irdeletti. Başka yollarla fikirleri sorulsa ya kavga edip ya da suspus oturabilecek olan minicik çocuklar, değme uzmanların üretebileceği kalitede fikirler ürettiler.

Diğer kanallarımız bunu yapamazlar mı? Pekâlâ yaparlar. Peki o halde?

Pazar, 22 Ekim 1995

HEDEFE TAŞIYICI BİR PROJE: "KÖYÜN AKIL HOCASI"!

Bir bilgi toplumu olabilmemizin, ancak daha yoğun bilgi tüketir duruma gelmemizle, bunun için ise *"Niçin az bilgi tüketiyoruz?"* sorusunun doğru yanıtlarının verilmesiyle mümkün olabileceği bir gerçektir. Ama bu yanıtların, anlamları hepimiz için aynı kavramlara dayalı ve neden-sonuç ilişkileri göz ardı edilmeden verilmesi koşuluyla!

Ulaşmaya çalıştığımız ve bir kesiti de bilgi toplumu olan çağdaş uygarlık ailesinin bireylerinden niçin farklı bir düşünce biçimine sahip olduğumuz ise toplumumuzun öncelikli bir sorunudur.
Cengiz ÖZAKINCI'nın "**Din ve Dil**" adlı kitabı, bu soruya yanıt vermek isteyenlerin önündeki duvarda önemli bir delik açmakta, Batı ile bizi ayıran başlıca engelin, *"Türkçe dilinin yozlaştırılmış oluşu"*nu açıkça ortaya koymaktadır.

"Niçin az bilgi tüketiyoruz?" sorusunun yanıtları bir yandan verilmeye çalışılırken, bir yandan da bilgi tüketimini artırıcı projelerin tanımlanıp uygulanmaya çalışılması, her birinin tek tek sağlayacağı etkiden daha büyük bir etki yaratacaktır. Yeter ki tanımlanacak projeler, toplumumuzu, bilgi toplumu hedefine taşıyabilecek nitelikte olsunlar.

İşte böyle bir proje, kırsal kesimde yaşayan ve hemen hemen hiçbir "bilgiye erişim" imkânı bulunmayan, nüfusumuzun yaklaşık % 35'lik bölümünün elinin altına, ihtiyaçları olan bilgilere erişebilecekleri bir ortamın getirilmesidir.

Bilgiye erişim imkânı bulunmayan kırsal kesim nüfusu, aslında en çok bilgi tüketme potansiyeline sahip kesim-

dir. Kentlerde, çeşitli yollarla giderilebilen bilgi gereksiniminin, kırsal kesimde karşılanabileceği kaynaklar yok gibidir. Örneğin, hastalanan bir kentlinin, "Ne yapması gerektiği?"ne ilişkin bilgi gereksinimi birçok kaynaktan giderilebilirken, kırsal kesimde bu imkân çoğunlukla yoktur.

Hayvanının hastalanması, tarlasında zararlıların üremesi, traktörünün arızalanması, ürününü kandırılmadan fiyatlandırabilmesi ya da gelecek yıl neyin para edeceği konusundaki bilgi gereksinimi, bugün çoğunlukla giderilememektedir.

CD-ROM'larla desteklenmiş bir bilgisayardan oluşaçak bir "Köy Bilgi Merkezi" (*Köyün akıl hocası* da denilebilir!), okuma yazma bilen herhangi bir kişinin (muhtar, öğretmen ya da bir başkası) yardımıyla kullanılabilir.
Bu bilgisayarın, TÜRKNET gibi bir ağa bağlandığını -ki bu da bir projedir-, bu ağda 24 saat 365 gün hizmet veren birer "İNSAN SAĞLIĞI" , "HAYVAN SAĞLIĞI", "TARLANIZ" , "ÜRÜNLERİNİZ" , "ARAÇ GEREÇLERİNİZ" , "ÜRÜN BORSASI" , "GELECEK YIL İÇİN ÖNERİLER" gibi onlarca veri-tabanı bulunduğu düşünülürse, ne müthiş bir bilgi tüketimi patlamasının kapısının açılacağı kolayca görülebilir.

Bu proje, yeni kurulmuş bulunan **TÜRKİYE BİLİŞİM VAKFI**'nca ele alınamaz mı? Niye olmasın? Bazı rüyalar bazen gerçekleşebilir!

Pazar, 21 Mayıs 1995

İNTERNET BOYKOTUNA TEPKİLER!

TURNET ihalesinin bir türlü sonuçlandırılmaması ve daha da beteri, T. Telekom'un kısır bakışı sonucu ortaya çıkan caydırıcı hat fiyatlarının nihai tüketiciye yükleyeceği yüksek fiyat ve/ya niteliksiz hizmet çıkmazını ya da bir deyimle "katır ve satır"ı herkes biliyor.

İnternet hizmeti sağlayacak kuruluşlara 4000$ civarında bir maliyetle sunulması planlanan 65 kBit'lik bir hattan, 100 kullanıcıya hizmet sunumu gibi bir öngörü dahi –ki bu rakamın belirleyeeği hizmet kalitesi ayrı bir konudur–, kullanıcı başına 40$/ay gibi bir hat kirası payı demektir. Bunun üzerine servis sunan kuruluşun kâr payı ve hat kullanımı nedeniyle ödenecek ücret de katılınca, ortalama bir kullanıcının aylık İnternet faturası 100$ ya da bugünkü kurla 8 milyon TL. civarına gelecektir.

3000$ civarındaki ortalama yıllık gelirimiz ve bunun normal dağılım uyarınca dağıldığı varsayılsa dahi, gelirinin %40'ını İnternet'e ayırmaya imkânı olan ve de razı olabilecek kişi sayısının, en fazla 20-30.000 kişi civarında olabileceği anlaşılacaktır.

Bunun dilimize tercümesi, İnternet'in okullar, üniversitelerin büyük çoğunluğu, ortalama gelirli aydın gibi kesimler tarafından kullanılamayacağıdır.

Matbaayı, "yasaklama", sanayi devrimini temsil eden buhar makinesini ise "aldırmama" yollarıyla toplumdan uzak tutan, çocuklarının kafalarını ezberle doldurmayı "birlik" sağlamanın yolu olarak bulmuş zorbalar, bugün İnternet için benzer bir yol kullanıyor. Görünüşte, herkesin kullanımına özgürce sunulan bu imkân, pratikte çok küçük bir kesimin kullanımına açılıyor.

Bu oldubittiye ses çıkarmamak, buna iştirak etmekten farklı değildir. Mecelle'nin de, Roma Hukuku'nun da temel ilkelerinden birisi; suç işleyen kadar ona katılanların da suçlu olduklarıdır. İnternet'in yapay olarak pahalılandırılması yoluyla yasaklanması olgusu, ceza yasalarımıza göre değil, ama sorumlu insanlarımızın vicdanlarına göre bir suçsa; buna ses çıkarmamak suça katılım anlamına gelmez mi?

Bu katılımı reddetmek yolunda bir ilk adım olmak üzere düşünülen, *"İnternet kullanımını boykot edip bunu tüm dünyaya duyurmak ve bu yolla buradaki yasakçılar üzerinde bir baskı ortamı kurmak."* girişimi, bunu destekleyen ya da gereksiz gören tepkiler aldı.

Destekleyen tepkilerin ortak noktasını *"Ben de varım, devam edip yayalım."* oluştururken, karşı çıkanlar oldukça değişik gerekçeler ileri sürdüler. Büyükçe bir bölüm, Anadolu insanımızın bin yıllık tipik davranışı olan *"Fare dağa küsmüş, dağın haberi olmamış."* felsefesini savunan, sorunlarının çözümünü demir yumruklu kurtarıcılara bağlamış ve ömürlerini bu demir-el'leri bekleye bekleye tüketmekte olan insanlarımızdır. Bir diğer bölüm ise, *"Ses çıkarırsak bunların bize zararı dokunur."* diye düşünen ve yasakçı zihniyetin bir numaralı silahını oluşturan "korku"ya teslim olmuş olanlardır.

Başka yollar aranmasını savunan, zorbaların zamanla yola geleceğini hayal eden, İnternet'i pahalı da olsa kullana kullana idareyi yola getirmeyi öngörenler de diğer bir bölüm tepkiler oldu.

"Her toplum layık olduğu idareyi bulur." özdeyişi çok doğrudur. İran'da bile yasaklanamayan İnternet'i kullandırmanın yolunu bulabilen kafalar kendiliğinden ortaya çıkmamış, bu tür sivil tepkisizlik ortamında semirmişlerdir.

Bu gerçeğin fark edilmesi; İnternet'ten de, bütün diğer sorunlarımızdan da önemlidir.

Köylülükle kentlilik kültürlerinin göstergeleri, köy odası ve disko değildir. Kendisine zararı dokunacağını bile bile, ama toplumun sağlayacağı yararın, dönüp kendisine yansıyacak kısmının uğrayacağı anlık zararı misliyle karşılayacağı bilincine sahip olup olmamaktır, iki kültürün göstergesi.

Bu çağrıya lütfen tekrar kulak veriniz.

Pazartesi, 10 Haziran 1996

İNTERNET VE İŞ DÜNYAMIZ!

İnternet, iş dünyamız açısından ne gibi yararlar sağlayabilir? konulu bir panele sunduğum görüşlerimi siz okurlarımla da paylaşmak istiyorum.

Her soru'nun iki tür yanıtı olabilir: Bunlardan birincisine *"zaman kazandırıcı yanıtlar"* denilebilir. Sokakta rastladığınız ya da telefon eden bir kişinin *"Nasılsın?"* sorusuna bu türde bir yanıt, *"Eh işte şöyle böyle!"* biçimindedir. Zaten karşınızdakinin de beklediği bu çeşit bir yanıt olup, sistematik olarak önce sağlık sonra aile ve daha sonra da iş hayatınızla ilgili olarak yaklaşık 2 saat kadar bir süre içinde verebileceğiniz ayrıntılı bilgiler beklenmemektedir. Bu tür kalıp yanıtlar olmasa herhalde hayat çok çekilmez olurdu.

İkinci tür yanıtlar ise düşünüp taşınmayı gerektirir ve hatta bazen verilebilecek bir yanıt dahi bulunamayabilir. *Hubble* teleskobunun *mercek kontrol sisteminin nasıl işlediği?* hakkındaki bir soruya birinci türde bir yanıt, *"Otomatik olarak işliyor!"* biçimindeyken, ikinci tür yanıtı herhalde çoğu kimse veremez.

İnternet'in iş dünyamıza sağlayabileceği yararların neler olabileceği gibi bir soruya da birinci türde yanıt vermek gerekirse, *"İş hayatına yeni ve dinamik boyutlar getirerek, ülkemizin XXI. yy.a taşınmasına katkıda bulunacaktır!"* şeklinde bir yanıt gayet yerinde olacaktır.

İkinci tür bir yanıt vermek ise pek kolay değildir. Çünkü hangi yararların sağlanabileceğini kontrol edebilecek çok sayıda değişken vardır ve bunların olası durumlarına göre sağlanabilecek yararlar da değişecektir. Bu değişimin bir ucunda "hiç"in, öbür ucunda da "çok"un bulunacağı kolayca görülebilir.

Soru'nun yanıtlanmasını güçleştiren bir nokta, **iş dünyamız** deyimiyle kastedilen kümenin heterojenliğidir. Bunun içinde, üretim ve hatta pazarlamasını lisansör firmanın ayrıntılı talimatına göre yürüten kuruluşlar, teknolojisini kısmen de olsa kendi üretenler, devletçe kurulmuş bulunan iletişim altyapısını "alo sex" amacıyla kullanan "iş" adamlarımız, kârlarını optimize edebilmek için hemen her sektöre girmiş bulunan mafya erbabı ve daha çok çeşitli iş yapan kuruluşlar yer almaktadır. İnternet'in etkilerinin her biri için değişik olacağı açıktır.

Örneğin, kamu ihalelerine katılmaya kalkan saf girişimcilere birkaç iriyarı adamını yollayarak çekilmesi 'rica'sında bulunan işadamının İnternet'ten sağlayabileceği yararlar ile herhangi bir konuda imalat yapan bir vatandaşımızın sağlayabileceği yararlar aynı olmayacaktır.

Biraz karikatürize edilerek açıklanan bu durum dahi göstermektedir ki, Soru'nun yanıtı, iş dünyamızı oluşturan kuruluşların İnternet'ten neler bekleyebileceklerine bağlıdır.

İnternet bir 'bilgi' kaynağıdır. Kuruluşlara bir yarar sağlayabilmesi, kuruluşların 'bilgi ihtiyaçları'nın nitelik ve miktarına bağlıdır.

Borsada hangi kuruluşun hisse senedinin gelecekte değer kazanıp kaybedeceği 'bilgisi' de, bir malı alan ve satanların kimler olduğu 'bilgi'si de ve belli bir konuda yürütülen araştırmaların son durumları hakkındaki 'bilgi' de aynı kategoriye dahillerdir ve hepsi de 'bilgi'dirler. Buna göre yanıt aranması gereken soru İnternet'in kuruluşlarımıza ne gibi yararlar sağlayabileceği değil, onların **bilgi ihtiyaç profili**'nin nasıl olduğudur.

Bu soru, basit görünüşüne rağmen Türkiye'nin en önemli

sorunlarından birisidir. Bilgi ihtiyaç profilindeki her çarpıklık, çok önemli ipuçlarına işaret etmektedir. Eğer kuruluşlarımızın bir bölümü, mal ve/ya hizmet üretim süreçlerinde, onlarla rekabet eden uluslararası kuruluşların tükettikleri nitelik ve miktarlarda bilgi tüketmiyorlarsa, bunun faturasını birileri ödüyor demektir.

İş dünyamızda, yüksek nitelik ve miktarda bilgi tüketen kuruluşlarımız vardır. Ama sayıları çok azdır. Geri kalan büyük kesim isteyerek ya da istemeyerek düşük nitelik ve miktarda bilgi tüketmektedirler. Bir kamu ihalesinde kime rüşvet verilmesi ve hangi kanallarla verilmesi gerektiği 'bilgi'si bu ikinci türe tipik örnektir. Bu tür 'bilgi' yerine, yüksek nitelik ve miktarda bilgi tüketimi bir hedefse, bu takdirde sorunların ne olduğuna değil, neden olduğuna eğilmek zorundayız.

İnternet'in yararları konusundaki sorudan hareketle çok daha doğru formda bir soruya gelmiş bulunuyoruz. Yüksek nitelikli 'bilgi' tüketiminin önünü açacak soruları sorabilirsek, İnternet ve benzeri bilgi kaynakları bizim için petrolden daha değerli olabilecektir.

Perşembe, 09 Mart 1995

KALKINMA, YEREL POTANSİYELLER VE BİLGİ

Bir yörenin gerçek kalkınma potansiyelini, yörenin kendisi değil, o yöreyi çevreleyen tüm dünya (yakın çevreden başlayıp giderek genişleyerek dünyayı içine alan çevre) belirlemektedir.

Bir yörede bulunan bir nesne, bir diğer yörede nadir ise kıymetlidir. Dolayısıyla kıymetlilik tamamen göreceli (izafi) bir olgudur (ekonominin nedret ilkesi).

O halde bir yörenin kalkınma potansiyelini tespitteki ilk adım; önce o yöre, sonra yakın çevresi, daha sonra da daha uzak çevrelerde nelere ihtiyaç olduğunun tespitidir. Böylece örneğin o yörede fazlaca bulunan bir bitki, bir başka yerde ihtiyaç duyulan bir nesne ise, bu orası için bir gelir sağlama imkânı demek olacaktır.

Dikkat edilirse burada kritik bir nokta vardır; geliri yani zenginliği o nesne değil, o nesneye bir başka yerde (veya orada) duyulan ihtiyacın "bilinmesi", yani "bilgi" yaratmaktadır. Demek ki bir yöreye hiçbir yatırım yapılmasa dahi, örneğin bir yolla (tellal bağırtılarak, bir bültenle duyurularak ya da bir bilgisayar terminali ile erişilerek) başka yerlerdeki ihtiyaçlar "tam" olarak duyurulsa ve buna paralel olarak oradaki insanlara o ihtiyaçları karşılayabilecek nesnelerin neler oldukları ve "nasıl bakılarak" bulunacakları anlatılsa, o insanlar önceden farkına varmadıkları bir imkân ortamı içinde bulunduklarını görecekler ve bu ihtiyaçları karşılamak için yaratıcılıklarını seferber edeceklerdir.

Bu basit yaklaşımdan çıkarılabilecek bir-iki yan sonuç da vardır; o da eğitim sisteminin insanlara; haberleşme, yaratıcılık ve çevresine bakabilme (gözlem) yeteneği kazandırmasının ne denli önemli olduğudur.

Ancak bu yaklaşımın en önemli faydası yalnız bu değildir. Bu yolla yapılacak mal ve/ya hizmet üretimi gerçek ihtiyaçlara, rekabet ilkesi içinde yanıt vereceği için, ekonomi için de sağlam bir altyapı oluşacaktır.

İşte bu noktada, "Kalkınma Görevlisi" *(development agent)* denilebilecek bir cins kamu görevlisinin gerekliliği, bu yaklaşımdan anlaşılmaktadır.

Tıpkı bir makinedeki eksik bir dişlinin görülmesi gibi bu sistemin işleyebilmesi için, ihtiyaçların her noktada bilinmesini sağlayabilecek sistemleri kuran ve daha da önemlisi insanlara, "çevrelerine bakma rehberliği" hizmeti verebilen uzmanlara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Kalkınma ve refah çevreye değil, o çevreye bakıp ondaki potansiyelleri görebilen (öylece eğitilmiş) insanlara bağlıdır.

İnsana yeterli nitelikler kazandırılmışsa (nitelik dokusu yeterliyse) bulunduğu yerde ya da bir başka yerde kendi refahını yaratabilir. Ama eğer o nitelikler kazandırılmamışsa; insana rağmen kalkınma imkânsızdır!
Bu altyapının üzerine neler yapılması gerektiğine gelince:

Yöreyi, dışı ile irtibatlayınız!

Bir yöreyi kalkındırabilecek potansiyellerin, yörenin içindeki çeşitli 'imkânlar' değil, bu imkânlara duyulan 'ihtiyaçlar' olduğuna işaret edilmişti. Bu ihtiyaçlar yöredekiler tarafından da duyulabilirse de, esas ihtiyaçların yöre dışında olduğuna dikkat edilmelidir. Çünkü yörenin dışı her zaman için yöre içinden çok daha büyüktür.

Yöre içi ihtiyaçların belirlenmesi, dış ihtiyaçlara göre çok daha kolaydır. Yerel gazeteler, yerel

meslek kuruluşları ya da sivil toplum örgütleri (kalkınma dernekleri, vb.), bu amaçla kullanılabilir. Ayrıca, yörede düzenlenebilecek *"Bunları Yapabilir misiniz Sergileri"* (BYS) de, yöre içi ihtiyaçların ortaya çıkarılmasına yarayabilir. BYS, yöre içindeki -varsa- çeşitli kuruluşların ihtiyaç duyup yöre dışından sağladıkları ve fakat yöre içinden temin etmeye de istekli oldukları çeşitli mal ve hizmetlerin sergilendiği sergilerdir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasındaki ambargo nedeniyle ordu da bu tür sergiler düzenlemiş, böylece birçok küçük ve orta ölçekli girişimin ortaya çıkmasına yol açılmıştır.

Yöre içi ihtiyaçların ortaya çıkarılması için düzenlenebilecek toplantılar da yararlı olabilir. Yöre dışı ihtiyaçların belirlenmesine gelince:

1. İNTERNET'e bağlanınız!

   Türkiye'nin en ücra köşelerinde dahi otomatik telefon hizmetinin bulunduğu düşünülürse bunun, Dünya'ya açılan bir pencere olduğu görülecektir. Bunun için bir telefon hattı ve bir bilgisayar yeterlidir. Günümüzde bilgisayarın girmediği yer, yayılmadığı yöre kalmadığı düşünülürse bunun ne denli kolay olduğu anlaşılacaktır. Tek yapılması gereken, yabancı dil bilen bir kişinin, bu konuda eğitilmesidir. Böylece yalnız yöre dışına değil, Türkiye dışına da irtibatlanmış olunacaktır.

2. Yerli "BİLGİ AĞLARI"na bağlanınız!

   ANADOLU NET ve diğer bilgi ağları giderek

yaygınlaşmaktadır. Bunlara bağlanarak hem ülke içi hem de dışı için birer irtibat sağlayınız. İNTERNET için istihdam edilecek personel bunun için de kullanılacaktır.

3. Adres veri-tabanı oluşturunuz!

Yerli ve yabancı tüm meslek kuruluşlarının adres, telefon, faks, e-mail numaralarını ve anahtar kişilerinin adlarını içeren bir bilgisayar veri-tabanı oluşturunuz.

4. Fuar veri-tabanı oluşturunuz!

Yerli ve yabancı fuarların yer, tarih ve konularını içeren bir veri-tabanı oluşturunuz.

5. Gezi düzenleyiniz!

Çeşitli yurtiçi ve dışı meslek kuruluşları ile temas ve fuarları gezmek, yurtiçi ve dışındaki ihtiyaçlar hakkındaki görüşlerinizi çok etkileyecek ve de değiştirecektir. Bu geziye ne denli çok kişi katılırsa sağlanabilecek yarar da o denli büyük olacaktır. (Lütfen giderken bir yüzü Türkçe, diğer yüzü yabancı dilde basılmış birer kartvizit bastırınız. Kartvizitsiz olmanın ayakkabısız olmaktan daha da ayıp olduğunu ve bunun herkes için böyle olduğunu unutmayınız.).

6. Yayınlara abone olunuz!

Aklınıza gelen, rastladığınız her meslek kuruluşu dergisine -ki çoğu ücretsizdir- abone olunuz. Gözünüze çarpan küçük bir ayrıntı, ha-

yatınızın akışını değiştirebilir. Dünyayla bütünleşme soyut bir laf değil, nerede ne olduğu, kimin ne üretip tükettiği bilgisidir.

Bu kısa açıklamadan kolayca görülebileceği gibi, ekonomik kalkınma denilen süreç büyük ölçüde bilgiye bağlıdır ve giderek daha çok bağlı hale gelecektir. Bu, bilişim sektörü için çok çekici bir hedef değil midir?

Çarşamba, 21 Şubat 1996

**KISA DÖNEM ÇIKARI GÖZETEN;
UZUN DÖNEMDEN VAZGEÇMELİ...**

Öyle temel tercihler vardır ki bunlar aynen ana istasyonlardaki tren rayı makasları gibi, bir defa seçildi mi artık belirli bir yönden başkasına gidilemez.

Birey ya da kurum yaşamında da benzer tercihler vardır. Ama ne yazık ki bunlar, demiryolu makası ya da TV kanalı seçimi gibi net alternatifler olarak görünürde değildir. Bunların keşfedilip, seçimlerin de ona göre yapılması gerekir.

Şirketlere danışmanlık yapan uzmanlardan acaba kaçı, danışmanlık yaptığı şirketin patronuna bu temel tercihleri, bunların getiri ve götürülerini hatırlatıp, "Siz ne istiyorsunuz?" diye sorar.

Bu seçeneklerden birisi -belki de en önemlisi-, "çıkarların, ne uzunlukta bir vade için optimize edilmek istendiği" dir.

Bir şirketin kısa dönem çıkarları -ki içine kâr'ı da alan bir dizi somut ve soyut çıkar kastediliyor-, bir genel kural olmamakla birlikte, uzun dönem çıkarlarıyla çatışır.

Tercihler kısa dönem için yapıldıysa bu, uzun dönemin olası getirilerinin bozdurulup -altın bozdurur gibi- harcandığı anlamına gelir. Bu olgunun kesin bir güncelleme olamayışının nedeni ise, kimi çok akıllıca tercih stratejilerinin hem kısa hem de uzun dönem çıkarlarını gözetebilmesidir. Ama bunlar, işaret edildiği gibi istisnadır.

İnternet kullanımı için getirilmek istenen "teminat", "son kullanıcı denetimi", "yüksek fiyatla caydırma" gibi akıldışı tasavvurlara karşı bir "sivil itaatsizlik" önermiştim.

"İnternet'i, bu yaklaşımlardan vazgeçilip akıl yolu benimsenene kadar kullanmamak ve bunu tüm Dünya'ya duyurup, utanca dayalı bir etkileme ortamı yaratmak", bu boykotun ana fikridir.

Bu önerinin yanında ve karşısında birçok tepki geldi. Bir bölümü; "dağa küsen fare" örneğini verirken, başkaları da "kazaları önlemek için araba kullanmama" ile paralellik kurmaya çalıştı. Bunlara bir diyecek yoktur. Herkes bildiği yolda devam etmelidir.

Ama bir bölüm kişiden gelen tepkilerden anlaşılan, onların böyle bir boykotun olası sonuçlarını görebildikleri, ama sonuçlar elde edilinceye kadar ki çıkarlarını kaybetmekten çekindikleridir.

İşte bu noktada, kısa ve uzun dönem çıkarlarının çatıştığı gerçeğinin görülebilmesi büyük önem taşıyor.

Bugün buna ses çıkarılmaması, Hazerfen'i boğduran (o gün ve bugün), matbaayı yurda sokmayan, yerli batiskaf* yapanı ağır cezaya veren ve Dr. Özel'in aldığı "bağışıklık güçlendirme" patentini cezalandırmak için harekete geçen örümcek kafalılara destek verilmesi demektir.

Çürütmeci yaklaşım geleneğimiz, "ağır ol molla desinler" yaklaşımımızla birleşince nükleer silahlardan daha tehlikeli olabilir. Ve oluyor.

Çarşamba, 19 Haziran 1996

(*) batiskaf: Deniz diplerinde inceleme yapmak için kullanılan araç.

KULLANILMIŞ BİLGİSAYARLAR VE KULLANILMAMIŞ KAFALAR!

Bilindiği üzere, bir süre önce yayımlanan 5132 sayılı kararname ile ikinci el (kullanılmış) bilgisayar ve çevre birimlerinin ithalatı yasaklanmıştır. Teknik kararı veren bürokratların ve kararnamenin altına imza atanların gerekçesi, *"Eski teknolojinin yurda girişini yasaklamak, ama onay almak kaydıyla bazı durumlarda(!) izin vermek."* imiş!

Bu karar yanlıştır ama o kadar değildir. Bu karar, onu alanların topluma bakışını göstermekte ve diğer konulardaki özlemlerini de açığa çıkarmaktadır. Bu bakış, *"Toplum cahildir, kendi haline bırakırsak gider eski teknolojiyi alır, bu nedenle de toplumu korumalıyız."* ve özlem de, *"Toplumun neleri yapabileceğine ancak biz izin vermeliyiz".* dir.

Türkiye'ye eski teknoloji girmesine izin vermemek, ilk bakışta hoş görülüyorsa da gerçek neden bu olamaz. Buradaki "eski teknoloji" bilgisayarın üretiminde kullanılan teknoloji ise bu pek kimseyi ilgilendirmez. Yok eğer yazılım teknolojisi ise bunun eskisi yenisi arasındaki farkı ayırmak güçtür. Bellek, saat hızı gibi teknik yeteneklerse uygulama alanını ilgilendirir. Ayrıca da kamu kuruşlarındaki kullanım alanlarının çoğu 100 yıl öncesinin uygulamalarıyken (bordro, muhasebe, vb.), eski teknoloji yerine mesela CRAY bilgisayarının ne gibi avantajı olabilir?

Üniversiteler söz konusu ise onlar zaten en son model bilgisayarları almak isteyeceklerine göre bu "eski teknoloji " işi pek ciddi ölçüt değildir. Bu olsa olsa, yeni modellerinin önü, kullanımış bilgisayarlarca biraz olsun kesilen bilgisayar firmalarının, bu işin yabancısı bürokratlara empoze ettiği bir cinliktir.

1970'li yıllarda , Zonguldak'ın 3 ilçesindeki (Merkez ilçe, Karabük ve Ereğli) 3 kamu kuruluşunda, her birinin aylık kirası $10.000 civarında bulunan bilgisayarlar vardı. Bunları iade edip bir adet yüksek kapasiteli bilgisayar ve iki adet *Uzak İş İstasyonu* (RJS) tesisi halinde hem daha modern, hem de daha ucuz, bir sisteme sahip olunacağı düşüncesi, o zamanki firma yetkililerini pek telaşlandırmış ve şiddetle karşı çıkmışlardı.

Mainframe bilgisayar pazarlayan firmaların kendi çıkarlarını korumak istemesi gayet doğrudur. Yanlış olan, bu çıkarların **Sıfır Toplamlı Oyun** (biri kazanırsa diğeri kaybeder) biçiminde düşünülüp, hem firma, hem ülke çıkarlarının birlikte gözetilmeye çalışılmamasıdır.

Türkiye'de bilgisayar kullanımı -genel kanının aksine- hâlâ emekleme çağındadır.

Bunun önemli bir nedeni, kullanımcıların çoğunun, "uygulamaya göre yazılım ve yazılıma göre donanım" yaklaşımı yerine "donanıma göre yazılım ve yazılıma göre uygulama" formülünden hareket etmeleridir.

Bir başka neden de -özellikle kamu kesiminde- bilgisayarın, bir bilgi akımı sisteminin bir parçası olduğu gerçeğinin göz ardı edilip, bilgisayarın her türlü eksiğin yerine geçebilecek bir kurtarıcı olarak görülmesidir.

Bunun esaslı bir örneği, batmak üzere olan SSK'dır. Büyük paralar sarfıyla bilgisayar donanımı yenilenen SSK, henüz üye sayısını bilmemektedir.
Bunun bilgisayar donanımı ya da yazılımıyla herhangi bir ilgisi yoktur.

Ancak şunu da kaydetmek gerekir ki bu durum, bilgisayar firmalarının tek başına çözebileceği bir sorun da de-

ğildir. Kamu kuruluşu ve bilgisayar firmasının samimi işbirliğine bağlıdır.

Türkiye'de özellikle kamu kuruluşlarındaki mainframe bilgisayarlara büyük paralar bağlanmıştır.
Topluiğne ve çay parasından tasarruf etmek isteyen devlet, bu dolar yutan yaratıklardan nasıl daha fazla yararlanacağını düşün(e)memekte, elindeki bürokratların nitelik düzeyi buna yetmemektedir.

Bilgisayar firmaları da bu duruma kısa vadeli çıkarları açısından bakmaktadırlar.
Kullanılmış bilgisayar ithalini yasaklayarak ülkeye hizmet etmek isteyenler, öncelikle mevcut donanımların verimli kullanımını engelleyen nedenleri analiz ettirmelidirler.

Kalabalık personel kadroları düşük ücrete, düşük ücretler de -genellikle- düşük nitelikli personele yol açmaktadır.

Halbuki bilgi akımı sisteminin analizi, yeniden yapılandırılması ve kısmen de işletimi yüksek nitelikli personele ihtiyaç göstermektedir.

Bu açmazın aşılmasının bir yolu, kuruluşların bilgisayar edinip işletmekten vazgeçmeleri ve servis satın almalarıdır.

İyi bir şartname ve yeterli anlaşma süresi altında hem özel girişimcilere yeni iş alanları açılacak, hem bilgisayarlar verimli kullanılacak ve hem de bilgisayar pazarlayan firmaların pazarı genişlemiş olacaktır. Çünkü servis firmalar, yeni müşteriler bulmak için çabalayacaklardır. Nitekim, servis büro hizmeti veren firmaların -eski tip makinelerle- 24 saat hizmet vermesi de bunu göstermektedir.

Bunu sağlayarak, kuruluş ve bilgisayar firmalarını bir araya getirip olumlu bir ortam yaratmak gerekir.
O işlevi de kullanılmış bilgisayar ithalini yasaklamakla meşgul olan kullanılmamış kafalar yaparlarsa taşlar doğru yerine oturur. Aksi halde yarın bir sivri akıllı çıkıp tüm bilgisayarların kullanımını yasaklayabilir. Hayal değildir, olur.

Perşembe, 02 Haziran 1994

MİLLETVEKİLLERİNİN BİLGİ TÜKETİMİ NASIL ARTIRILABİLİR?

Ülkemiz sorunlarının doğru olarak anlaşılması, buna göre çözümler oluşturulması, bunların uygulanması ve uygulamanın denetlenerek gerekli düzeltimlerin yapılması genellikle hep devletten beklenen bir görev olagelmiştir. Devletin en yüksek organı olarak da TBMM görülmüş, her başı sıkışan her derdinin çaresinin TBMM tarafından bulunmasını istemiş, zamanla da TBMM'nin doğru rolünün bu olduğu yönünde bir anlayış kökleşip yerleşmiştir.

Bu anlayış doğru değildir. Çoğulcu demokratik yönetim biçimi, halkın kendini örgütlenmesi yoluyla yönettiği bir rejim biçimidir. Devlet ise, sadece oyun alanını korumakla yükümlüdür. Yönetim mekanizmasının böyle anlaşılması, halka çok büyük sorumluluk yüklemekte, bu ise halkın niteliğinin ne olması gerektiği konusundaki ipucunu ortaya koymaktadır.

Denilebilir ki, çoğulcu demokratik sistem içinde, yönetim işlevlerinin ağırlığını tek başına taşıyan hiçbir kurum yoktur, olmamalıdır. Bu bağlamda TBMM de sınırlı bir göreve sahiptir.

TBMM'nin görevinin sınırlı oluşu, onun görevini en iyi biçimde yapması için bir "olmazsa olmaz" koşul haline gelmektedir. Çünkü bu birbiriyle etkileşimli sistem içinde, üzerine her görev düşen, onu en iyi biçimde yapmadığı takdirde, aynen bir senfoni orkestrasındaki bozuk çalan bir aletin neden olabileceği uyum bozukluğu doğacaktır.

Buradan çıkarılabilecek en sağlam sonuç, toplumumuzun, her sorununun çözümünün kendi dışında bir yerlerde olmadığı, TBMM'nin görevleri bulunduğu, ama bunun,

toplumun kendi örgütlenmesiyle çözmesi gereken görevlerin yerini alamayacağı konusunda bilinçlendirilmesi, yüzyıllar süren merkeziyetçi devlet geleneğinin değerlerinin değiştirilmesidir.

Bir başka sonuç, bu "yeni değer oluşumu süreci" boyunca TBMM'nin işlevinin, olması gerekenden daha fazla olacağı gerçeğinin kabul edilmesidir. Buna göre TBMM, birçok sorunu doğru anlamak ve bunlara çözüm geliştirmek konularında daha yoğun ve kaliteli bilgi tüketir duruma getirilmek durumundadır.

Bunun hangi yollarla yapılabileceği konusuna gelince:

Merkezi yönetimin, ülkenin tüm sorunlarını çözmesi gerektiği yolunda kemikleşmiş bulunan geleneksel anlayış yavaş yavaş değişirken, bu "yeni anlayış oluşumu süreci" boyunca TBMM'nin işlevinin, olması gerekenden daha fazla olacağı gerçeğinin de göz ardı edilmemesi gerekir.

Buna göre TBMM'nin, sorunları doğru anlamak ve bunlara çözüm geliştirmek konularında daha yoğun ve kaliteli bilgi tüketir duruma getirilmek durumunda olacağına yukarıda değinilmişti. Bunun hangi yollarla yapılabileceği konusuna gelince...

Bu amaçla ilk yapılması gerekenlerden biri, milletvekillerinin tamamında bir "**bilgisayar okuryazarlığı**" *(computer literacy)* oluşturulmasıdır. Bunun bir önkoşul olarak ileri sürülmesi, yoğun ve kaliteli bilgi tüketiminin bilgisayarla bağlantılı olduğu gibi bir varsayım nedeniyle değildir.

Milletvekillerinin en kolay erişebileceği veri-tabanları, TBMM tarafından oluşturulmuş (ve oluşturulabilecek) olanlardır. Mevcut yasalar, tutanaklar, yasa gerekçeleri gibi her milletvekilinin ilgi duyabileceği konulara erişebi-

lecek bilgi kayıt ortamları TBMM tarafından birer veri-tabanı haline getirilmiştir. Geliştirilmeye gereksinimleri olmasına rağmen hiç yoktan iyidir.

Var olan bu imkân, milletvekillerinin yoğun ve kaliteli bilgi tüketimlerini tetiklemek için bir imkândır. Bu imkanın kullanılabilmesine engel olan öğelerden birisi, bilgisayarlara karşı duyulan çekingenliktir. Yalnız ülkemizde değil başka toplumlarda da yaşanan bu korkunun aşılabilmesi, bilgisayar okuryazarlığı kazandırılmasıyla aşılabilir.

Bu amaçla atılabilecek ilk adım, her milletvekiline, görevi boyunca kullanıp görevi bittiğinde iade edeceği 2 bilgisayar verilmesidir. Birisi evinde birisi ofisinde kullanılabilecek olan bu bilgisayarlar, bir TBMM-NET 'e, bu da İNTERNET'e bağlanabilir.

TBMM-NET aracılığıyla ve Türkçe olarak her üye evinden ya da ofisinden, TBMM'nin tüm veri-tabanlarına ve onun dışındaki ağlara bağlanabilir.

Başlangıçta bu imkânlardan yararlanabileceklerin sayısı az olabilir. Bir yandan, çok pratik hale getirilmiş kısa kurslar, bir yandan da TBMM veri-tabanlarının işe yarar bilgilerle zenginleştirilmesi, bu imkânları kullanan milletvekili sayısını artırabilecektir.

Ancak unutulmaması gereken bir nokta, bu beklentinin gerçekleşebilmesinin, sorunları bilgi ile çözmenin alternatiflerinin önlerinin kesilebilmesine, bunun da, milletvekillerinin temsil ettiği vatandaşların bilgi alternatifiyle sorun çözdürme beklentilerinin kırılabilmesine bağlı olduğudur. Bu ise, yalnız milletvekillerinin değil tüm toplumun birlikte başarabileceği bir iştir.

Bunlar için bazı özendirici çareler ise şunlar olabilir:

Gelişmiş ülkelerde ulusal meclislerin bilgi merkezleri (örneğin ABD'de Kongre Kütüphanesi), yalnız meclislerin değil, tüm ülkenin hizmetine açıktır. Çünkü meclislerin bilgi gereksinimi, ülkenin tüm konularını -çok teknik konular hariç- kapsamaktadır.

TBMM, milletvekillerinin olası bilgi gereksinimlerini karşılamak üzere bir dizi veri-tabanı tanımlamış, bunlara bir miktar bilgi de girmiştir. Ancak mevcut bilgilerin miktar ve kalitesi (güncellenmişliği, ayrıntı düzeyi gibi özellikleri, kalite olarak nitelenmiştir), gerek bu işleri yapan personelin nicelik ve nitelik yetmezlikleri, gerekse "marifetin iltifata tabi olması" nedeniyle yeterli değildir.

İşte bu noktada hem milletvekillerinin yeter kalite ve yoğunlukta bilgi tüketebilmesi, hem de bu konularda çalışan girişimcilerimizin çalışabilmesi için bir imkân doğmaktadır.

Girişimciler, TBMM veri tabanlarının tasarım ve işletimi için önerilerde bulunmalıdırlar. Bu, mevcut sisteme göre hem daha ucuz, hem daha kaliteli hizmet üretilmesine yarayacaktır.

Diğer yandan, TBMM veri-tabanlarının büyük kentler başta olmak üzere tüm illerimizin yerel meclislerinin (belediye ve il genel meclisleri) veri-tabanlarıyla ortak bölümlerinin bulunduğu ve de tüm veri-tabanlarının birbiriyle ilşikili olması gerektiği unutulmamalıdır.

Milletvekillerinin bilgi tüketiminin artırılabilmesi için "olmazsa olmaz"lardan birisi de yabancı dil'dir. Ancak, gerek TBMM'de, gerekse diğer yerlerde uygulanan yabancı dil öğrenim metotlarında bir felsefe yanlışı vardır.

Turistlere hizmet verecek taksi şoförlerinin yabancı dil ih-

tiyacı ile bir bankanın kambiyo bölümünde çalışan kişinin, uluslararası konferansları izlemek ya da diplomatik tartışmalara girmek durumunda olan milletvekillerinin yabancı dil gereksinimleri aynı değildir.

Bir taksi şoförünün yaklaşık 50 sözcükten oluşan bir dağarcığa sahip olması yeterliyken, diğerlerinin hem daha geniş, hem de daha farklı birer dağarcığı olmalıdır.

Örneğin Singapur'daki çeşitli işyerlerinde çalışan Çinlilere İngilizce öğretebilmek için "1000 Sözcük İngilizce" adında bir kurs hazırlanmıştır.

Benzer biçimde İngiltere'deki Henley College, kurslarının, anadili Arapça olan kişilerin anlayabileceği bir İngilizceye çevrilmesi için "Basit İngilizce" biçiminde ikinci bir dil kullanmaktadır.

Ortaokullarımızdan itibaren yabancı dil öğretimi adı altında sürdürülen anlamsız çabaların, bu türlü bir farklılaştırma altında çok daha verimli olacağını tahmin etmek güç değildir.

Bütün derslerde olduğu gibi yabancı dil öğreniminde çok daha doğru olan bir nokta, insanların, öğrendiklerinden yararlanması halinde bir şeyi zevkle öğrendikleri, bunun da öğrenme hız ve verimini olağanüstü artırabildiğidir.

Bu ilke milletvekilleri için de geçerlidir. Yabancı ülkelere seyahat imkânı bulan çok sayıda milletvekili, kendini takdim edecek, basit yemek masası konuşmalarına katılabilecek kadar yabancı dili yaklaşık 150-200 sözcükle konuşabilir. Bu ise çok basit yöntemlerle öğretilebilir ve bunu başarabilen insanlar, daha fazla çaba harcayarak dillerini geliştirebilirler.

Bu ana fikirden birkaç grup girişimci için iş fikri üretilebilir: Birincisi, yazılımcılar içindir. Hemen herkesin bir bilgisayarının bulunduğu varsayılırsa, kendi kendine öğrenme yoluyla 50-100-200 ve 1000 sözcüklük modüller birer yazılım halinde satılabilir.

Bilgisayara sahip olmayan milletvekilleri için bilgisayarla birikte satış yapılabilir.

İkinci grup girişimci ise bu fikri TBMM Başkanlığı'na satmayı deneyebilir.

Bir kesimin bilgi tüketimini özel önlemlerle artırmak yerine toplumun bilgi tüketimini artırmak daha anlamlıdır. Ancak, toplumda örnek durumda olan bazı kesimler bu kuralın dışında tutulabilir ve toplumun bilgi tüketiminin artırılması için bir manivela olarak kullanılabilir.

Bu bağlamda, milletvekillerinin bilgi tüketimlerinin artırılabilmesi için akla gelebilecek başlıca önlemleri buraya kadar sıraladım. Şimdi ise ayrıntı sayılabilecek olan, ancak uygulamada önem taşıdığı gözlenen bir önlemle bu paketi kapatmak istiyorum. Bu, milletvekillerinin ister TBMM içi, ister evlerinden olsun bilgiye erişim için ödeyecekleri ücrete, düşük tarife uygulanması ya da daha pratik ve sistemi dejenere etmeyecek bir usul olarak TBMM'nin bu ücretleri önemli ölçüde sübvansiyonudur.

Özellikle İNTERNET bağlantısını yoğun kullanan milletvekillerinin mevcut giderleri üzerine bunun da bindiği hesaplanırsa bu önlemin etkisi anlaşılacaktır.

Bu önlem yalnızca milletvekillerinin bilgi tüketimini artırabilecek bir önlem değildir. Bugün için ülkemizde bilgi ağlarına bağlı kişi sayısı az ve belirli bir kesime aitseler

de giderek bu kullanımın yaygınlaşacağı, hatta bir moda haline -yararlı bir moda- dönüşeceği beklenmelidir.

Çoğulcu demokrasinin temel öğesinin katılımcılık olduğu göz önüne alınırsa, bireylerin çeşitli ilgi ve çıkarlarına göre oluşturacakları sivil toplum örgütleri ile milletvekilleri arasındaki iletişimin demokrasi açısından ne denli önemli olduğu görülebilecektir.

Bu durumda, uygulanması önerilen sübvansiyon; milletvekillerine tanınacak bir ayrıcalık değil, bir kamu hizmetinin kolaylaştırılması anlamına gelecektir.

Bilgi toplumu olabilmek, görüldüğü gibi pek kolay değildir. Herkesin üzerine düşen görevler vardır. Bunları ne denli yerine getirebilirsek o kadar "bilgi toplumu" olabileceğiz.

Çarşamba, 13 Aralık 1995

MÜSTAKBEL BAŞBAKAN'A AÇIK MEKTUP*

Sayın Başbakan,

Üstlenmiş olduğunuz görevde başarı ve şans diliyorum.Yerinize henüz oturmuş ve onlarca kronik sorun önünüze yığılmışken, bunların tümünden daha önemli gördüğüm bir konuyu dikkatinize getirmek üzere bu mektubu yazıyorum.

Bu tür mektuplara genellikle verilen yanıtların, *"...konusuna göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür ederim. Gereken dikkat gösterilmektedir."* biçiminde olduğunu yakından bilen birisi olarak, bu mektubu bizzat okumanızı dilerim.

Özel olarak dikkatinizi çekmek istediğim konu, İNTERNET konusudur. Medyada bir süredir işlenmekte bulunan bu konuya ilgi derecenizi bilmiyorum. Eğer ilgi ve dolayısıyla bilginiz yeterli değilse, bu alanda bilgili bir kişinin size on dakikalık bir brifing vermesini öneririm. Brifingin on dakikadan uzun olması halinde, uzmanlar genellikle bilgiçliklerini göstermeye kalkacakları için, "dolgu malzemesi" olmayan bir bilgilendirme için bu sürenin kısa tutulması iyi olur. Ayrıntıları hakkında bilgi sahibi olmak ya da amatör olarak ilgilenmek isterseniz uzun süreli kurs bile düzenletebilirsiniz.

(*) Bu mektup, kurulacak hükümetin Başbakan'ına ve bilgi için de Ulaştırma Bakanı'na yollanmak üzere bekletilmektedir. Ayrıca, TÜBİTAK Başkanı ve Türk Telekom Genel Müdürü'ne de yollanmıştır...

Sayın Başbakan,

Hemen hemen tüm önemli konuları tehdit eden bir virüs, işin ayrıntı düzeyindeki sorunlarına kapılıp özün kaybedilmesidir. Ağaçlar yüzünden ormanı görememek gibi...

İNTERNET konusu da böyledir. Kamuoyunda magazin ya da profesyonel olarak tartışılmakta bulunan İNTERNET ile ilgili stratejik yanlar dikkatlerden uzaklaşmakta, bunun yerini, Türk Telekom'un İNTERNET ile ilgili ihaleyi hangi koşullarda verdiği, vs. gibi, taktik düzeyde önemli ama öze nazaran ayrıntı sayılabilecek noktalar almaktadır.

İNTERNET'in, Başbakan olarak sizin açınızdan önemi, toplumumuzun en zayıf yanlarından birisi olan *bilgilenme özgürlüğü* alanında açtığı kapıdan dolayıdır.

Tarihler genellikle, süreçlerin görünür -ama pek gerçeği yansıtmayan- yanlarını yazar. Sanayi devrimini yaşayamamış olmamızın, bugün de bilgi çağı devriminin gereklerini yapmıyor olmamızın anahtarı; tam şimdi sizin bulunduğunuz konumdaki insanların almaları gereken bazı kararların alınmamış, bunun öneminin idrak edilememiş olmasındandır.

İNTERNET açısından vermeniz gereken karar, HER NE AMAÇLA OLURSA OLSUN İNTERNET İLETİŞİMİNDEN ÜCRET ALINMAMASI'dır. Türk Telekom özelleştirilse dahi bu ilkenin korunması gerekmektedir.

Yılda 1 milyon kişi her gün ikişer saat İNTERNET kullanırsa, böyle bir kararın yaklaşık faturası yılda $1milyar civarındadır. Bu "politika", 5 yıl süreyle devam ettirilip sonra her yıl % 10 oranında azaltılarak sürdürülür ve 10 yılda cari fiyatlarla hizmet sunulur.

Böyle bir uygulamadan tamamen ticari amaçlarla dahi yararlanıldığı düşünülse, ticaret hacmindeki gelişme ve buradan doğacak vergi gelirleri artışı, uygulamanın faturasını giderek azaltacaktır.

Her türlü teşvik ve sübvansiyonun kaldırılması gerektiğine inanan bir kişi olarak, böyle bir kararı önermemin nedeni, bunu bir teşvik ya da destek olarak görmeyişim, bunu, devletin çok az sayıdaki işlevinden birisi olarak saymamdır.

Kendini, kendi ürettiği değerlerin içine hapsetmiş bir toplumun gerçek dışa açılışı bu yolla olacaktır. Avrupa Birliği'ne girmek aslında o toplumlarla yoğun iletişim anlamına gelmektedir. İNTERNET bunu daha hızlı ve daha ucuz olarak yapabilecektir.

Varlığını sürdürmek ya da sürdüremeyip yok olmak gibi bir yol ayrımına gelmiş bulunan toplumumuz açısından oynamanız gereken kritik rolü daha fazla açıklamaya gerek olduğunu sanmıyorum.

İNTERNET işini sıradan bir bürokratik işlem gibi gördüğü belli olan kadroları lütfen aşınız ve bu konuyu her gün şahsen takip ediniz.

Tarihimiz sizi; ya bu kritik gerçeği fark edip gereğini yapabilmiş bir devlet adamı, ya da ona yol gösterememiş çevresinin kurbanı olmuş, beceriksiz bir kişi olarak yazacaktır. Gönlüm birincisi olarak anılmanızdan yanadır...

Saygılarımla.

Çarşamba, 14 Şubat 1996

TV EKRANLARI VE DEMOKRATİK KATILIM!

Toplumumuzun tepkisiz olduğu öteden beri söylenir. Gerçekten de basit bir gözlem dahi bu yargının doğruluğunu gösterir. Ancak, buradaki "tepki" kavramının doğru anlaşılması gerekir. Aksi halde, birisine kızıp kızıp da uzun süre bekledikten sonra bir gün çekip o kişiyi vuran insanın koyduğu tepki ile, bir yurttaşlık görevi ve hakkı olan demokratik tepkiyi birbirine karıştırma tehlikesi doğar.

İnsanlarımızın -genelde- demokratik tepki göstermede yetersiz olmalarının çok sayıda nedeni olduğu, bunlar giderilmeksizin tepki gösterebilen bir topluma erişmenin imkânsız olduğunu biliyoruz. Ama aynı zamanda şunu da biliyoruz ki, tepki gösterimini engelleyen nedenler ortadan kalksa dahi, doğru tepki örneklerinin ortaya konulması, bir anlamda bir yaygın eğitim uygulanması da gerekmektedir.

Tepkisizliğe yol açan çeşitli nedenlerin hiç olmazsa bir bölümünün giderek ortadan kalktığını ya da daha az etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ortalama eğitim düzeyinin artması, medya araçlarının yaygınlaşarak bir çeşit ombudsman işlevi üstlenmesi -doğru ya da eğri biçimde de olsa- gibi gelişmeler, tepkisizlik nedenlerini azaltıyor. Ama bütün bunlar, iyi örneklere olan ihtiyacın yerini tutamaz.

Belediyelerin, yerine getirmek durumunda oldukları çeşitli hizmetlerin yapılış düzeyleri hakkında geri-besleme bilgileri almaksızın düzgün hizmet verebilmeleri imkânsızdır. Bu nedenle her belediye (hatta her kamu ve özel kesim kuruluşu), birer şikâyet sistemi kurmak gereğini duymalıdır. En genel anlamda "müşteriler"ine daha iyi hizmet verebilmekten çok, kendi performanslarını ölçebilmek, işlerini iyi planlayabilmek için!

Benzer şekilde, trafik düzenini sağlayabilmek için de şikâyet sistemlerine ihtiyaç vardır.

Toplum yaşamının çoğu kesitine yaygınlaştırılabilecek olan "şikâyet sistemleri", aslında demokratik tepki mekanizmalarının en yararlı olanlarındandır.

Bir kural olarak, bir mal ya da hizmet üretip sunan tüm kişi ya da kuruluşlar, "müşteriler"inin, sunulan bu mal ya da hizmetlerden memnuniyet düzeylerini ölçebilecek birer sistem de kurmak zorundadırlar. Bu sistemler, aynı zamanda insanların demokratik tepkilerini geliştirebilecek birer eğitim kurumudurlar.

İnsanlarımızın yaşamında önemli bir yer tutan, onlara -iyi ya da kötü- hizmet ürünleri sunan TV kanalları da bu kurala uymak zorundadırlar. Zaman zaman ekranların altlarında birer bant biçiminde reklamlar ya da flaş haber başlıkları izleriz. Buna benzer biçimde, o an yayımlanan program hakkında olumlu ya da olumsuz tepkilerin iletilebileceği birer faks ve telefon numarası, hatta program yapımcısının adı verilebilir.

Böyle bir uygulamanın, TV kuruluşlarının iş yükünü artırabileceği, her telefon ya da faksa yanıt vermeye kalkılsa ayrı bir görevli ordusu bulundurmak gerektiği ileri sürülebilir. Bu, konunun "Nasıl?" yanıdır ve çözümlenmesi nispeten daha kolaydır.

Önüne konulan yemeği itirazsız yemeye koşullandırılmış insanımıza böyle bir imkân sunulduğu takdirde, olumlu ya da olumsuz tepkilerini dile getirme konusunda müthiş bir yol açılmış olacaktır.

Bu tür bir uygulama diğer yandan, "rating" denilen ve programların izlenilirliğini ölçtüğü söylenen sistemden çok daha güvenilir bir değerlendirme sistemi olacaktır.

BT Haber, bunu bir kampanya haline dönüştürebilir. Hele TV kanallarından birisiyle anlaşır ve uygulamayı başlatırsa, diğer kanallar ister istemez bunu taklit etmek zorunda kalacaklardır. Unutulmamalıdır ki *taklit takdirin en içten ifadesidir.* Bu kampanya BT Haber'in de prestijini artıracak, bundan sonra uygulamak isteyebileceği kampanyalar için uygun bir iklim hazırlanmış olacaktır.

Pazar, 04 Şubat 1996

BİLGİ TOPLUMU
OLMA SÜRECİNDE EĞİTİM

Dünya'da üretilen bilgilere erişmenin, bilim-teknolojide öncelikli hedefimiz olması gereği yanında, mevcut bilgiye erişimde kullanılabilecek araçlardan biri olan kütüphanelerin varlığı kadar insanımızın da ihtiyaçlarını bilgi edinme yoluyla karşılamaya eğilimli kılınmasının da gerektiği açıktır.

Gerçekten çözülmek istenen bir soruna (gerçekten çözülmek istenmeyenler de olabilir) harcanacak sürenin tanımlama ve çözümleme aşamaları için, 2/1 gibi bir oranda olmasının doğru olduğunu düşünüyorum. Uygulamada ise eğilim tam tersinedir. Her nedense sorunların nedenleri üzerinde durmayıp, nedenleri tam belli olmayan sorunları çözmeye çalışmakta neredeyse tam bir milli mutabakat vardır. Bu nedenle "Nasıl Daha Çok Okuruz?" çözümünden önce, "Niçin Az Okuyoruz?" sorusunun yanıtlarının bulunması daha akılcıdır.

Bu soruya hemen verilebilecek yanıtlar bulunabilir ve başka neden aramanın lüzumsuzluğu iddia edilebilir. Ama gerçek bu kadar yalın değildir.

Soruya yanıt aramak için kullanılacak yönteme "Ardışık Sorma Metodu (ASM)" denilebilir. Bunda, önce problemin nedenlerine ait kabaca gruplar saptanır. Bilahare, her grup altında sıralanan nedenlerin nedenleri ve giderek onların nedenleri ardışık olarak yanıtlanır. Bu, aynı bir ağacın gövdeden itibaren dallanması gibidir. Her nedene ait sorgulamaya, şu iki noktadan birisine varılınca son verilir :

(1) Varılan neden, mevcut şartlar altında başa çıkılabilecek bir güçlüktedir (Bunlara uç denilir

ve uç'lar bir araya getirilerek çözüm için bir eylem planı oluşur.)

(2) Ya da varılan neden, başa çıkılması güç veya imkânsız bir olgudur. Bunlar kör noktalardır. Öylece bırakılırlar.

Buradan hemen anlaşılabileceği gibi, ASM ile her zaman % 100 çözüm mümkün olmayabilir. Ancak, verilen şartlar altında "mümkün olabilen en iyi çözüm"e ulaşılabilir.

Niçin Az Okuyoruz ? sorusu için öngörülen neden grupları şunlar olmuştur :

(1) Okuma malzemesi'nden kaynaklanan sorunlar.
(2) Okuyucu'dan kaynaklanan sorunlar.
(3) Kitle iletişim araçlarından kaynaklanan sorunlar.

I- OKUMA MALZEMESİ'NDEN (OM) KAYNAKLANANLAR

1 Türkçe bilgi kaynaklarının yetmezliği (ytmz)
2 Miktar açısından ytmz
3 Özel yayınevlerinin azlığı
4 Basım, ticari olarak yeterli kâr sağlamıyor
5 Talep azdır (ANA SORUN)
6 OM fiyatları alım gücüne göre yüksek
7 Devlet desteği ytmz
8 Kamu kesimi basımevlerinin düşük kapasite ile çalışması
9 Birer kâr merkezi olarak tanımlanmamıştır
10 Basımevleri personeli tek vardiya çalışır
11 Basımevlerinin statüsü
12 Kalifiye personel ytmz

13 Ücret sistemi (657 s. Devl. Pers. Yasası)
14 Kuruluşlar, kendi kontrollerinde birer basımevine sahip olmak isterler
15 Hizmet satın alma güçlüğü
16 Maliyenin tutumu
17 Yöneticilerin make/buy (yapmak-satın almak) eğitimi ytmz
18 Hizmet alımlarındaki olası şaibe korkusu
19 Yazar azlığı
20 Toplumun yazma alışkanlığının ytmz
21 Eğitim sistemi bu alışkanlığı vermiyor
22 Yazmayı teşvik eden bir iklim yaratılamamıştır
23 Yazmayı caydırabilecek haklı sebepler
24 Devletin, varlığını koruma zorunluğu
25 Yıkıcı ideolojilerin bir araç olarak yayınları da kullanabilmesi
26 Ticari amaçların, toplum çıkarlarının önüne geçip yayın hayatını istismar edebilmesi
27 (25) ve (26) olgularını hassasiyetle eleyebilecek bir denetim sisteminin bulunmayışı
28 Sistem Kurma'daki ytmz
29 Bkz (133)
30 OM'nin kalite ytmz
31 OM'nin fiziksel kalite ytmz
32 Kâğıt kalitesi ytmz
33 Kâğıt üretimindeki Devlet tekeli
34 Baskı kalitesi ytmz
35 Baskı personelinin beceri eksiği
36 Baskı teçhizatının eskiliği
37 Yeterli talep olmayışı
38 Bkz (4)
39 Araştırma kurumlarının teknolojik destek ytmz
40 Kapak düzeninin ytmz
41 Devlet yayınlarında kapak tasarımı için grafiker kullanılmayışı
42 OM'nin içerik ytmz

43 "Temel Seri" lerin seçimindeki ytmz
44 Temel Serilerin seçiminde, evrensel ölçülerin dışında belirli düşüncelere ağırlık verilmesi
45 Devletin, kendi yayınları için bir politikaya sadık kalmayışı
46 Bkz (27)
47 Bkz (25) ve (26)
48 Kültür Bakanlığı'nın (KB) yayın politikası oluşturmamış oluşu
49 KB dışında politika tespit eden kurumların varlığı (TRT, Dışişleri, Milli Eğitim, vb.)
50 Politika oluşturma konusunda bilgi birikimi ytmz
51 Politik kararlılığın bulunmayışı
52 OM satın alma güçlüğü
53 OM'nin nispi pahalılığı
54 Temel Serilerin absolute (tam, kesin) pahalılığı
55 OM'ne erişim güçlükleri
56 Satın alınabilecek yerlerin sınırlılığı
57 Devletçe üretilen OM, yalnız Devlete ait satış yerlerinde satılır
58 Sistem böyle kurulmuştur
59 Özel yayınevleri, Devletin OM'lerini satmaya istekli değildir
60 Kâr marjları düşüktür
61 Devletin satış yeri sayısı azdır
62 Artırılması gereği düşünülmemiştir
63 Bütçeler yetersizdir
64 Kültür ve Milli Eğitim Bakanlığı satış yerleri arasında koordinasyon yoktur
65 Kültür merkezi, vb. yerlerden kitap satışı amacıyla yararlanılmamaktadır
66 Kütüphaneler yoluyla erişim güçtür
67 Kütüphanelerin sayısal ytmz
68 Çok sayıda basit, ucuz kütüphaneler yerine, gösterişli kütüphane binalarının tercih edilmesi

69 Alternatif modellerin (mikrofiş kitaplık gibi) araştırılmamış olması
70 Yerel katkıların son 10 yılda mümkün olabilmiş bulunması
71 Kütüphanecilik eğitimi görmüş olanların ytmz.
72 Üniversitelerin bu bölümlerinin ytmz
73 ÖSYM tercihlerinde kütüphaneciliğin son sıralarda yer alması
74 Ücret sisteminin (657 s. yasa), kütüphaneciliği düşük ücretlendirmesi
75 Kütüphanelerin hizmet yetmezliği (ytmz)
76 Yayın miktarlarının ytmz
77 Kütüphanelerarası indeks sisteminin geliştirilmemiş oluşu
78 Farklı kurumlara bağlı kütüphaneler arası koordinasyon ytmz
79 Bkz (71)
80 Mikroform teknikleri kullanılarak çoğaltımın yapılmayışı
81 Kültür Bakanlığı ilgili biriminin araştırmayışı
82 Bu konuda vasıflı eleman eksiği
83 Ücret sisteminin ytmz (657 s. Devlet Personel Yasası)
84 Yayın temin bütçelerinin ytmz
85 Bütçelerin çoğunluğunun personele harcanması
86 Devletin, işsizliği emecek bir araç olarak görülmüş olması
87 Personelin vasfının yükseltilemeyişi
88 Alma/çıkarma sisteminin ytmz
89 Hizmetiçi eğitim ytmz
90 Yöneticilerin, eğitimi bir araç olarak görmeyişi
91 Eğitim verecek kuruluşların ytmz
92 Hizmet alımı güç
93 Bkz (16)
94 Bütçe ytmz
95 Kütüphane hizmet personeli ytmz
96 Sayısal ytmz

97 Personel verim düşüklüğü
98 Yönetici vasıf ytmz
99 Ücret ytmz
100 Bkz (83)
101 Hizmet anlayışındaki ytmz
102 Hizmet içi eğitim ytmz (Bkz (89)
103 Denetim sistemi ytmz
104 Şikâyet sistemi bulunmayışı
105 Yayın kodlama sistemi ytmz
106 Kütüphane otomasyonundaki ytmz
107 Okuma Malzemesi'nin (OM) dil sorunları
108 Türkçenin gelişimindeki ytmz
109 Devletin yazdırdığı/satın aldığı eserleri denetleyen sistemin ytmz
110 Bkz (48)
111 Bkz (27)
112 Basılı malzeme dışındaki OM (ses teybi, disket, vb.)'in ytmz
113 Devletin yol göstericilik ve teşvik sağlamayışı
114 Yabancı dildeki bilgi kaynaklarına ait sorunlar
115 Pahalılık
116 TL'nın yabancı paralara göre düşük değeri
117 İthal masraflarının mevcudiyeti
118 Yabancı dildeki OM'nin Türkiye'de basımı imkânları yeterince araştırılmamıştır

II- OKUYUCU'DAN KAYNAKLANANLAR

119 Kişilerin bilgi ihtiyacı azdır
120 Kırsal kesimde (KK) yaşayanların genel ihtiyaçlarının kentlere göre daha az oluşu
121 Yaşam biçimi oldukça monotondur ve bu yaşam biçiminin gerektirdiği bilgiler geleneksel yollarla karşılanabilmektedir

122 Kırsal hayatın modernize olmasındaki yavaşlık
123 Kitle İletişim Araçları'nın (KİA) " yeni bakış açıları"nı vermedeki yavaşlığı/ytmz
124 Modernizasyon sürecinin itici gücü olan "ihtiyaç"lar azdır
125 Eğitim imkânları sınırlıdır
126 Başkalarından görme yoluyla ihtiyaç yaygınlaşması süreci zayıftır
127 Bazı ihtiyaçların Devletçe zorunlu kılınması (mesela her köy evinin fenni bir WC sahibi olması, vb.) süreci zayıftır
128 Harcanabilir gelir düşüktür
129 Sorunların çözümünde bilgi edinme önemli bir yer tutmamaktadır
130 Bilgi edinerek sorun çözmenin alternatiflerinin (birisine haksız menfaat sağlayarak, tanışıklıkları istismar ederek, vb. yollar) caydırıcılığı
131 İnsanın, kolayı seçen yapısı
132 Toplum hayatını oluşturan "sistem"lerin, kolay alternatiflere yer verecek derecede yetersiz oluşu
133 "Sistem" lerin, sistem kurma esaslarına aykırı yanlarının çokluğu
134 Sistem kurma'nın, öğretim hayatındaki disiplinler içinde nadiren ve kısmen yer alması
135 Üniversitelerin konuya yeterince ilgi duymamış olması
136 Çok dar amaçlar için konulan kuralların sistemleri bozması
137 Politik kararlılığın sık bozulması
138 Bürokratik kararlılığın sık bozulması
139 Kamuoyunun, kurulu sistemler üzerinde yeterli denetimi sağlayamamış olması
140 Eğitim ytmz
141 Baskı Grupları'nın (BG) ytmz
142 BG'nın zaman zaman kötüye kullanımından dolayı, iyi niyetlerle bir araya gelmek isteyenlerin çekingenliği

143 BG'na değişik amaçlarla (ideolojik, politik, vb.) vuku bulan sızma ve hâkim olma eğilimleri
144 KİA'nın yol gösterici eleştiri ortamını sağlayamamış olması (bkz III- KİA'ndan Kaynaklanan Sorunlar)
145 Kişilerin okuma alışkanlığı azdır
146 Okuma alışkanlığı yaratabilecek programlar uygulanmamıştır
147 Bkz (48)
148 Eğitim sistemi, okuyup araştırarak bilgi edinmeye dayalı değildir
149 KİA, bu yolda bir yönlendirme yapmamaktadır
150 Sinema, tiyatro, vb. görsel faaliyetlerde, okumayı özendirecek sahneler azınlıktadır
151 Okumayı, zeki olmayanların kullandıkları bir araç olarak görenlerin yarattığı çekingenlik
152 Kamuoyunda hayranlık toplayanların okuyanlardan çok; güzellik, zenginlik, vb. nitelikleriyle ön planda oluşlarının yarattığı atmosfer
153 Bireylerin, ekonomik güçlüklere karşı koyabilecekleri araçlar portföyü içinde genellikle bilgiye değil kurnazlığa dayalı araçların bulunması ve bunun özendirilmesi
154 Bu tür araçları geliştirmek ve/ya bilinir kılmak ile görevli kamu kuruluşlarının bu görevlerini tam yapamayışları
155 Bu kuruluşların, tekelci yapıları içinde rekabete kapalı oluşları nedeniyle bu hizmetleri vermeden de saygınlık temin edebilmeleri
156 Ortaya konulabilen araçlara karşı olumsuz tavırlar
157 Politik muhalefet amacıyla
158 Yetki alanı koruma amacıyla
159 Yeni düşüncelere kategorik olarak karşı olan kişiler/kesimler nedeniyle
160 Görevi bu olan, fakat yapmayan kuruluşların "kendini-savunma" eğilimleri nedeniyle

161 Yabancı dil ytmz (yb. dildeki OM için) (Ayrı analiz edilmesi gereken bir konudur.)

III- KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI (KİA)'NDAN KAYNAKLANANLAR

162 Bilgi'nin, tüm gelişmelerin (ekonomik, sosyal, vb.) kaynağı olduğu gerçeğinin her vesileyle işlenmesi yerine, geçici çekiciliklerin (zenginlik, ihtişam, vs.) daha önemli olduğu mesajlarının verilmesi
163 Okuyucu/dinleyici talep profilinin büyükçe bölümünün bu yönde istekli oluşu
164 KİA'nın, talep kadar önderlik etme fonksiyonu ile de yükümlü oldukları konusuna özen göstermeyişi
165 Ticari kaygılar
166 Bilinç ytmz
167 Önderlik etme fonksiyonu için imkânların ytmz
168 Vasıf dokusu sorunları.

OKULLAR NİÇİN VAR?

Bu soruyu doğru yanıtlayacak kuşkusuz çok kişi vardır. Ama öğrencilere, niçin okula gittikleri ve dersleri niçin okudukları sorulsa ve kendilerinden içtenlikli yanıt vereceklerine söz alınsa, acaba ne yanıtlar verilirdi?

İçtenlikli yanıt deyimiyle, *"kendimize, ailemize ve ülkemize yararlı bireyler olmak için"*, *"cehaletten kurtulup bilge kişi olmak için"* gibisinden kalıpların dışındaki yanıtları kastediyorum. Örneğin, *"herkes okula gidiyor, tabii ki ben de gitmeliyim"*, *"okula gidince dersten başka ne yapılabilir ki!"*, *"okul evden daha az sıkıcı, arkadaşlarım var"* gibisinden yanıtların daha içtenlikli olacağını düşünüyorum.

Acaba şöyle bir yanıt alma olasılığımız ne kadardır?: *"Okul ve oradaki dersler yoluyla öğrenmemiz istenilenler, yaşamımız boyunca ihtiyacımız olacak temel bilgi-beceri-tutum-davranışları edinmemiz ve bunların dışında gereksinebileceklerimizi kompoze edebilme becerilerini kazanmamız içindir!"*..

Öğrencilerden alacağımızı varsaydığımız yukarıdaki yanıtla bu istenen yanıt arasında, pratik açıdan ne fark vardır?

Birinci grup yanıt, öğrencinin pasif, onun dışında bulunan tüm kişi ve kurumların ise aktif olmasına yol açar. Tüm kişi ve kurumlar çocuk ve gençlere, onlar için yararlı olacağını düşündükleri -ve gerçekte de yararlı olabilecek- bilgi ve becerileri "**öğretmeye**" çalışırlar. Bu "öğretme" süreci öğretmenler eliyle yapılır ve öğretmen işini -haklı olarak-, *belirli bir müfredatı belirli bir süre içinde vermek* olarak görmeye başlar. Böylece, zaten neyi niçin öğrendiğini bilmeyen öğrenci, sürecin odağı olmaktan çıkıp pasif izleyicisi durumuna gelir.

Bunun daha da dramatik bir sonucu, öğrencinin bu süreçteki sorumluluğunun en aza indirgenmiş ve de sınavla sınırlanmış olmasıdır. Hele bunun üzerine ÖSS-ÖYS işi binince, sorumluluk sadece ve sadece bu sınavlarda başarılı olmaya indirgenir. Bu, eğitimin bitmesi anlamına gelmektedir.

Böylece, öğrenme sürecinin dışına itilen çocuk ve gençler, aslında birer *"öğrenme makinesi"*dirler. Küçük çocukların oyunlarını dikkatle gözleyenler, onların nasıl birer usta öğrenici olduklarını görebilirler. Aslında bu öğrenme yetisi sadece insana özgü olmayıp tüm canlı ve hatta yarı canlılarda bile vardır. Nitekim, hayvanlar, kısa süre içinde ihtiyaçları olan tüm bilgi ve becerileri kazanır ve yaşamlarını -eğer bizim yarattığımız anormal çevre onlara bir zarar vermezse- "gerektiği gibi" sürdürürler.

Öğrenme süreci yapay olarak bozulmaya uğratılan tek varlık insandır. İhtiyaçları, kendi dışından karşılanmaya alıştırılan, en değerli yeteneği olan "**bilgi-beceri ihtiyaçlarını, içinde bulunacağı ortamın izin verdiği en etkin yöntemle öğrenebilme yetisi**", onu pasif duruma itip, öğretmenin işini yapabilmesi birinci plana getirilince sönmektedir.

İçindeki öğrenme enerjisi bu şekilde bastırılan çocuk, gençlik çağına girdiğinde gelişen libido enerjisinin de katılımıyla, bu bileşik enerjilere yeni bir deşarj kanalı bulmaktadır: Yaramazlık, tahripkârlık, gürültü, isyankârlık, topluma uyumsuzluk, uyuşturucu ve benzeri eğilimler!

İşin mekanizması budur. Çocuk ve gençlerin öğrenme enerjilerinin öğrenmeye dönüşmesi, fiziki ortama pek bağlı değildir. Güzel okul binaları, zengin kaynaklar, kuşkusuz ki birer avantajdır, ama aslolan bu mekanizmanın anlaşılması, sürecin "**öğretme**" yerine "**öğrenme**"ye dön-

dürülmesi, çocukların bu sürecin baş sorumluları olduğunun bilinmesi ve onlara da bildirilmesidir.

"Çocuklar bu bilince sahip değil, bu yüzden biz onlara öğretmeliyiz." yaklaşımında doğruluk payı yoktur. Hiç kimse kimseye, isteği dışında bir şey öğretememiştir. Olsa olsa zorla -ve kısa bir süre için- nedenini anlamadığı ve merak da etmediği birçok bilgiyi belleğine yerleştirir ve onları sınavda geri alarak başarısını ölçtüğünü sanır.

Böyle yetişen insanların yaşamları boyunca hiçbir sorunu çözmeleri mümkün değildir. Daima birilerinin yardımına muhtaç insanlar böyle yetişir.

Bu durumu tersine çevirmek, eğitim bütçesinin artırılmasına, ilköğrenimin 8 yıla çıkarılmasına, Kuran kurslarının kapatılmasına ya da tüm ders kitaplarının yeniden yazılmasına bağlı değildir. İhtiyaç olan tek şey, öğretmenin "**öğretmek**" rolünün, "**öğrenme ortamı hazırlayıcılığı ve sürdürücülüğü**" ile "**sınavlar yoluyla ortam etkinliğinin denetim altında tutulması**" rolüne dönüştürülmesidir. Böylece, "öğrenme makineleri" koşmaya başlayacaklar, öğretmenler de bu sürece daha fazla katkı yapma imkânına kavuşmuş olacaklardır.

"**Öğrenme Makineleri**" denilebilecek çocuk ve gençlerin *öğrenme enerjilerinden* yararlanmayan bir eğitim sisteminin başarılı olmasının mümkün olmadığı, eğitim reformunun yeni okullar, yeni müfredat ya da fiziki çevrede yapılabilecek iyileştirmelerden çok daha fazla bu enerjinin harekete geçirilmesine bağlı olduğu, sistemin "**öğretme**" yerine "**öğrenme**"ye dayandırılmasının zorunlu olduğu konusuna değindikten sonra bunun "Nasıl?"ını incelemek gerekiyor.

ANCAK İHTİYAÇLARA KARŞI GELEN BİLGİLER ÖĞRENİLEBİLİR!

Şu gözlemi hemen her öğrenci ve öğretmen yapmıştır; öğretilen ya da öğrenilen bir bilgi, eğer bir ihtiyaca karşı geliyorsa çok kolay öğrenilir, aksi halde (yani ne işe yarayacağı bilinmiyorsa) ya öğrenil(e)mez ya da öğrenilir ama kısa sürede unutulur.

Buradan kolayca çıkarılabilecek bir sonuç, her öğretilmek istenilenin mutlaka bir gereksinim içine "yerleştirilmesi" zorunluğudur (aynen bir maddenin bir süngere "emdirilmesi" ya da bir sandviçin içine peynirin "yerleştirilmesi" gibi).

PROJE GRUPLARI OLUŞUMU

Dersler, öğretmence projeye göre belirlenecek sayıda öğrenciden oluşan Proje Grupları (PGr) tarafından "öğrenilir" ve her PGr, dersin tamamına hazırlanır.
Öğretmen ise işlenecek dersi, onun çeşitli konularını içeren bir proje olarak tanımlayıp, PGr'na tanıtır ve aşağıdaki kısımda açıklanan "**öğrenmeyi kolaylaştırma**" işlevini yerine getirir. PGr için önerilen öğrenci sayısı üçtür.

ÖĞRETMENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Derslerin PGr'nınca işlenmesi yönteminde öğretmenin yükümlülükleri aşağıda sıralanmıştır. Bu öğelerden oluşan ortama kısaca "**öğrenme ortamı**" denilebilir. Öğretmen;

a. Projeyi (*sünger proje*) tanımlar,
b. Öğrencileri, öğrenme profillerine göre gruplandırır,
c. PGr'nın konuya hazırlanabilmeleri için gereksinecekleri öğrenme malzemelerini:

(1) Araştırarak bir liste halinde önerir,
(2) Okulda mevcut olanları bizzat deneyerek kullanıma uygun olduklarını kontrol eder,

d. Öğrenme süreçlerinin çeşitli noktalarında PGr'nın öğrenme hız ve etkinliklerini, çeşitli yöntemlerle (çalışmalarına katılarak, sorular sorarak, vb.) denetler ve duruma göre bu hız ve etkinliği artıracak önlemleri alır,
e. Farklı hız ve etkinlikte öğrenme performansı gösteren PGr arasında çapraz iletişim imkânları tesis ederek, sınıf ortalama performans *düzeyini yükseltmeye* ve performans *dağılımını düzeltmeye* çalışır,
f. Öğrenme yöntemi hakkındaki gözlemlerine dayanarak, PGr yoluyla ders işleme yöntemini geliştirme yolunda yenilikler yapar.

PROJE GRUPLARININ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

PGr'nın yükümlülüğü ise, öğretmen tarafından hazırlanmış olan "öğrenme ortamı"nı kullanarak SP içine yerleştirilmiş bulunan müfredat öğelerini "**öğrenmek**" tir.

PGr, ALIŞIK OLDUKLARI "ÖĞRETME" YÖNTEMİ YERİNE "ÖĞRENME"YE NASIL YÖNLENDİRİLEBİLİR?

Bugünkü yöntemlerimiz, öğrencinin niçin okulda bulunduğu, niçin o dersleri okuduğu konusunda somut bir düşünce sahibi olmalarına açıklık getirmemektedir. Hemen her öğrencinin aklında, bütün diğer yaşam amaçlarından koparılmış biçimde asılı duran "üniversiteye girmek" düşüncesi bulunmakta ve okulun asıl amacını gölgelemektedir.

Öğrenci ve velilerimize, *"Okul ve oradaki dersler yoluyla öğrenmeniz istenilenler, yaşamınız boyunca gereksiniminiz olacak temel bilgi-beceri-tutum-davranışları edinmeniz ve*

bunların dışında gereksinebileceklerinizi kompoze edebilme becerilerini kazanmanız içindir!" düşüncesinin benimsetilmesi gerekir. Tüm öğrenileceklerden daha önemlisi bu bilincin kazanılmasıdır.

OKULUN BU "ASIL AMACI" NASIL HATIRLATILIP BENİMSETİLEBİLİR?

Bir **"ritüel"** haline getirilerek! Bunu ancak öğretmenlerimiz yapabilir. Öğrencilerle en sık temas eden kesim olarak, her dersin başında bir ritüel* gibi bunu hatırlatmaları, bu hatırlatmanın eksiksiz, tam anlamı vurgulanacak biçimde ve okul idaresinin bir isteğinin yerine getirilmesi için değil, işlenecek dersin amacına ulaşmasını temin için yapılması istenmelidir.

"SÜNGER PROJELER" NASIL HAZIRLANABİLİR?

Sünger Proje (SP), gözenekleri içine öğrenilmesi istenilen Bilgi - Beceri - Tutum - Davranış'ların (BBTD) emdirildiği bir sünger gibidir. Öğrenci bir SP ile karşılaştığında bunu, hayatta karşılaşabileceği "durum"lardan birisi olarak görmeli, gözenekleri içine yerleşik bulunan ve öğrenilmesi çoğu zaman sıkıcı olan BBTD öğeleri sürekli olarak gözüne çarpmamalıdır. Bununla beraber gözenekler içinde işine yarar bir şeyler bulunduğunu da fark edebilmelidir. İşte bu *"kapalı açıklık"*, bir SP'nin tasarımını bir beceri kadar bir sanat haline de getirmektedir. Bir SP'nin sanat bileşeni öğretmenin yaratıcılığına, beceri bileşeni ise gayret ve motivasyonuna bağlıdır.

SP'ler mutlaka hayatta karşılaşılabilecek "durum" larla ilgili olmalı ve öğrenciler, böylece neyi niçin öğrendiklerini anlamalıdırlar. Dersin sonunda öğretmen, sünger içindeki BBTD'ın, projede gösterilmiş olabileceklerin dışında başkaca ne iş(ler)e yarayacağını da açıklamalıdır.

SP STOKU ÜRETEBİLMEK İÇİN BAZI İPUÇLARI!

- Proje önerileri biriktirilerek ve konulara göre sınıflandırılarak el altında bulundurulmalıdır. Bu, tüm öğretmenlerin kolayca erişebileceği bir *veri-tabanı* şeklinde olmalıdır,
- Öğrenciler, SP önerisinde bulunmaya özendirilmelidir,
- Okulun bir *SP Seçme Kurulu* olmalı, kurulun onayladığı proje önerilerine küçük birer ödül verilmelidir. Kurul tercihen okul dışı ağırlıklı olmalıdır,

BELİRLİ BİR BBTD, BİR SP İÇİNE NASIL YERLEŞTİRİLİR?

Gözden uzak tutulmaması gereken bazı ilkeler:

- Bir SP, birden fazla konuyu içine alacak şekilde tanımlanırsa, yapaylık ya da içeriğin dıştan görünüp sevimsizlik yaratması sakıncaları azalır.

  Ders kitaplarının alıştırmalar bölümünde yer alan her soru aslında birer SP'dir. Örneğin, *"Bir otomobil 50 km. hızla giderken duran bir otomobile çarpsa..."* biçiminde başlayan bir fizik problemi de, *"aşağıdaki cümledeki zamirleri bulunuz"* şeklindeki bir dilbilgisi sorusu da birer SP'dir, ama süngerin içinde o denli az konu yerleştirilmiş ve çevresi o kadar az örtüyle örtülmüştür ki, öğrenci hiçbir zaman bu örtünün çekiciliği ile değil, dıştan açıkça görünen sıkıcı içerikle karşı karşıyadır.

Bu ilkenin ışığı altında bir SP geliştirilmek istendiğinde, aşağıdakilerin biri ya da fazlasından yararlanılabilir:

(a) Bir *tasarım* ya da bir *buluş* yapılması istenebilir.

Tasarım ya da bir *buluş* yapmak, insanları -özellikle de çocukları- daima çekmiştir. Çevresini şekillendirme ihtiyacı, kendini tasarım arzusu biçiminde dışavurur. Buna göre, bir SP tanımlamanın bir yolu, istenen BBTD'ın içinde yer alacağı bir tasarım yapılmasını istemektir.

(b) SP içinde, istenen BBTD'ların yanısıra, yapılmaktan hoşlanılan öğeler de (gezi, gözlem, mülakat, oyun, vb.) yer almalıdır.

(c) İlginç bir "olay ya da durum"un açıklanması istenebilir.

Güncelliği, karmaşıklığı ya da az rastlanmış oluşu gibi neden(ler)le "ilginç" sayılabilecek olay ya da durumların "Nasıl?" olup da öyle olduğunun açıklanması istenebilir. Bu fen konularında olduğu gibi sosyal ve kültürel konularda da geçerli bir yoldur.

(d) Sanal bir tasarım ortamı verilebilir.

(a)da belirtilen tasarım isteği, gerçekte var olan koşullar yerine, var olmayan (sanal) bir ortamın koşullarına göre istenebilir. (Yerçekiminin ve sürtünmenin olmadığı, II. Dünya Savaşı'nın olmadığı gibi.)

(e) Tasarımı ya da buluşu yapılanın gerçekleştirilmesi istenebilir.

Çocuklara en çekici gelecek konulardan birisi de budur. Her zaman uygulanamayabilir. Uygulandığı zamanlarda ise yüksek düzeyde yaratıcılık kullanımına yol açar.

(f) Bir deney yapılması istenebilir.

Deney, laboratuvar gibi yaşamdan soyutlanmış bir yerde başlayıp bitmemeli, ama gerekirse onu da kullanabilmelidir.

(g) Bilgiye erişmenin ve üretmenin çeşitli yollarını kullanmalıdır. Bu çerçevede;

(1) Okul kitaplığı,
(2) İl'deki başka okulların kitaplıkları, (Özellikle bu özendirilmeli ve kolayca erişebilmesi için okullar arası anlaşmalar yapılmalıdır)
(3) İl'deki diğer kütüphaneler (Milli kütüphane, il, halk kütüphaneleri gibi)
(4) Bilgisayar yazılımları
(5) İnternet
(6) Beyin fırtınaları, faks fırtınaları
(7) Konu uzmanlarına çeşitli yollarla erişme
(8) Enformasyon merkezlerine erişme (TÜBES gibi)
(9) Enformasyon uzmanlarına erişme

SP, bu yöntemlerin kullanımını isteyebilir. Ayrıca, bu yöntemlerin önce kullanımlarının öğrenilmesini, sonra da kullanılmasını istemelidir.

(h) Soru üretilmesi istenebilir.

Çevresi çizilmiş bulunan BBTD'ın ne ölçüde öğrenildiğinin ölçülmesi için soru üretilmesi istenebilir ve bu sorular sınavlarda diğer PGr için kullanılabilir.

(i) Konuya ilişkin "Bilgi Konisi"nin* oluşturulması istenebilir.

Öğrenilmesi istenilen BBTD'ın, öğrencilerin mevcut BBTD örgüsüyle ilişkilendirilmesi için her PGr'nın, konuya ilişkin *bilgi konisi* oluşturması istenebilir.

(j) Özel bir çalışma yapılması istenebilir.

Kasten eksik bırakılmış bir hikâyenin tamamlanması, bir temel bilginin ya da temel becerinin belleğe yerleştirilmesi için tekrarlanması gibi özel amaçlı çalışmalar yapılması istenebilir.

(k) Bir senaryo uyarınca hareket edilmesi istenebilir.

Öğretmen, bütün bu öğeleri içeren özel bir senaryo tanımlayabilir ve PGr'nın bu senaryo uyarınca hareket etmesini isteyebilir.

PGr ARASI ÇAPRAZ TARTIŞMALAR YOLUYLA DERSİN PEKİŞTİRİLMESİ

Kazandırılmak istenilen BBTD'ı içeren SP, her bir PGr tarafından işlenip öğrenildikten sonra şu amaçlarla bir çapraz iletişim sürecine ihtiyaç olacaktır:

a. Her PGr aynı düzeyde öğrenmemiş olabilir. PGr'ları arasındaki bir iletişim süreci, bu düzey farklılıklarını azaltır.

(*) Arzu edenler bu tür bir formu şu adresten temin edebilirler:
ÖZEL İZMİR KOLEJİ Ankara Asfaltı, 28 35110 İZMİR
e-posta:titiz(a)linux.oil.edu.tr

b. Öğretmen, hazırlamış olduğu SP'nin, öğrenme ortamını ne ölçüde yaratabildiğini değerlendirme imkânı bulur.

BU İPUÇLARI KULLANILARAK BİR SP'NİN TANIMLANMASI!

Öğretmen tarafından doldurulduğunda bir projenin çatısını oluşturabilecek bir form tasarlanması, öğretmenin işini kolaylaştırır. Form, SP'leri standartlaştırmak için değil yalnızca kolaylaştırmak amacını taşımalıdır. Öğretmen, bu formun tamamen dışına çıkmak ya da onu kısmen kullanmak gibi seçeneklere her zaman sahiptir.

Pazartesi 23 Aralık 1996

OKULLAR VE BİLGİ TOPLUMU

Eğitim, her ne kadar yaşam boyu süren, belirli bir zaman ya da mekânla sınırlı olmayan bir süreçse de, yaşamın bazı dönemleri ve hacimleri içinde kimileri, diğerlerine göre daha yoğun "bilgi" ile birliktedir. Bunların başında da "okul" gelir.

A.W. Northead, her ne kadar eğitimi *"bilgi edinme"* değil, *"edinilen bilgileri kullanma sanatının kazanılması"* biçiminde tanımlıyorsa da, okul, özellikle de toplumumuzdaki okul, bu tanımdan çok uzaktır. Bizim "okul"umuz, bilgilerin kullanımının değil bizzat bilgilerin öğretildiği, hatta not korkusu nedeniyle zorla öğretildiği yerdir. Bilgi toplumuna dönüşme amacımız, bu nedenle okula daha yakından eğilmemizi gerektirmektedir.

Toplumumuz her sorununu eğitime bağlamanın kolaylığını bulmuş ise de, bu ilgi hiçbir zaman öğretmen sayısı, maaşı ve derslik sayılarını aşıp, *"Niçin eğitim?"*, *"Öğretme mi öğrenme mi?"*, *"İdeolojik eğitim mi, istediğini öğrenme mi?"* gibi **kaynak sorunlar**'a yönelmemiştir.

Hemen her hükümet, gerek programı gerek icraatı sırasında eğitim reformundan söz etmeyi, bir şura düzenlemeyi âdet edinmiştir. Bunlardan birisi de geçtiğimiz günlerde 15. Eğitim Şurası olarak toplandı.

Eğitimin kendi uzmanlık alanı olduğunu savunan meslek mensuplarının çoğunluğu oluşturduğu şuranın önceden belirlenen gündemi ve çalışma biçimi, yanıtları aranan

soruları, bu soruların ilişkin olduğu sorunları ve daha ötesi bu sorulara verilebilecek yanıtları da aşağı yukarı belirlemektedir.

Halbuki ülkemizin eğitim sorunlarının başında, belirli bir ideolojiye göre koşullanmış, dolayısıyla da o ideolojiyi benimsemeyenleri düşman sayan tipte ve birbirinin aynı insan yetiştirmenin, insanlığın bugün vardığı noktada artık geçerli olmadığı gerçeği vardır. Ama ne şuranın ve ne de Türkiye'nin gündeminde böyle bir sorun bulunmaktadır.

Bu, birbirine benzer insan yetiştirme amacına pek uygun düşen "ezber yoluyla öğretme" ise, yalnız eğitimle sınırlı sonuçlar üretmemekte, makyajından şakasına, müziğinden girişimciliğine kadar birbirini kopya eden, yaratıcılığı büyük ölçüde donmuş insanlar üretmektedir.

Bilgi toplumu kavramı, ülkemizde ilk ortaya atıldığından bu yana *bilişim* kavramı ile özdeşleştirilmiştir. Bunun nedeni, sorunlarını bilgi dışı yollar yerine bilgiyle çözme sorununu geride bırakıp, bilgiye daha hızlı erişme, dağıtma, işleme gibi evrelere gelen gelişmiş toplumların yaptığının kopya edilmesidir. Yani, nedenini bilmeden ezberlememiz, çevresel koşullarını bilmeden kopya etmemizdir.

Toplumumuzu bir bilgi toplumuna dönüştürmeyi arzu eden, bu yolda çaba harcamak isteyen tüm kişi ve kurum ve kuruluşlara düşen ulusal görevlerden birisi -belki de birincisi-, ezber sorununa eğilmektir.

1986 yılında ABD Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan "Tehlikedeki Ulus" *(Nation at Risk)* adlı raporun girişindeki ifade aynen şöyleydi: *"Bugün sahip olduğumuz eğitim sistemini, dost olmayan bir yabancı güç empoze etmiş olsaydı, bu, ABD için bir savaş nedeni olurdu"...*

ABD'nin kendi için koyduğu bu tanı, Türkiye için de geçerlidir. Gencecik beyinlerin yaratıcılık dolu potansiyelinin, kendi vergilerimiz kullanılarak dondurulması, kolay kabul edilebilecek bir olgu değildir.

Ama, bunun farkında olmamak ya da farkında olup da sesini çıkarmamak daha da anlaşılmazdır.

Pazartesi, 20 Mayıs 1996

ÖĞRENME ENERJİSİNİ HAREKETE GEÇİREMEYEN GİRİŞİMLERİN VERİMİ ÇOK DÜŞÜK OLACAKTIR!

Son yıllarda, eğitim yaşamımıza kalite öğesini katmayı hedefleyen girişimler giderek yaygınlaşıyor. Bu, karanlıklardan çıkış için önemli bir ümittir.

Eğitimle herhangi bir düzeyde ilgili olanlar, bu ilgilerini somut girişimlere dönüştürmekte ve girişimlerini destekleyecek maddi ve manevi kaynakları harekete geçirme yolunda çaba harcamaktadırlar.

Bu girişimlerden oluşan akımın iki yönü vardır: Birincisi, eksik temelli demokrasimizin, üzerinde yapılanabileceği temelin ancak böyle inşa edilebileceğidir. Demokrasi, sorunlarını çözme yolunda örgütlü çaba gösterebilen toplumların harcıdır. Toplumumuz, eğitim sorunları bakımından buna uygun bir gelişim göstermektedir.

Bu akımın ikinci yönünün durumu ise bir koşula bağlıdır. Bu koşul, harcanan çabaların hedeflerinin ne olduğuyla ilgilidir. Eğitim yaşamımızın -ve özellikle de örgün eğitim yaşamımızın- çok sayıda sorunu vardır. Bunların bir bölümü "**görüntüsel sorunlar**" (yabancıların deyimiyle "*hayalet sorunlar*"); diğer bölümüyse "**kaynak sorunlar**", yani *görüntüsel sorunlar*'a kaynaklık eden sorunlardır.

Okul binalarının eskiliği (hatta bulunmayışı), ders araç gereçlerinin eksikliği (hatta olmayışı), öğretmen niteliklerinin yetmezliği (hatta öğretmen yokluğu), eğitime genel bütçeden (ve aile bütçelerinden) ayrılan payların azlığı ve de bunların ikinci, üçüncü, vb. derecelerden türevleri, kuşkusuz ki eğitimden beklediğimiz sonuçları olumlu biçimde etkilememektedir.

Ama bunların tümü "**görüntüsel**" *(hayalet)* sorunlardır.

Kaynakta ise, bunların tümünü üreten başlıca iki sorun vardır:

(1) İster aile, ister sosyal çevre (TV de dahil) ve isterse okuldan verilsin, çocuk ve gençlerimizin (daha sonra da erişkinlerin), edindikleri çeşitli bilgilerin kaynaklarına güvenmek ve bunları sorgulamamak hastalıkları yani *ezber*,

(2) Çocukların doğuştan sahip oldukları "**öğrenme enerjisi**"nin, okul eğitiminde kullanılmayışı.

Birinci sorun, üzerinde özel olarak durulması ve mutlaka halledilmesi gereken biridir.

İkinci kaynak sorun ise, eğitimin verimini (harcanan tüm emek ve paralar) neredeyse sıfıra indiren bir sorundur. Bir bakışla, bu verimin olağanüstü düşüklüğü, ezberin yıkıcı etkilerini sınırlayan bir şans olarak da görülebilir. Ama eğitimin ezberden arındırılması ya da en azından bu yolda mesafeler alınmaya başlanması halinde, genel başarı, eğitimin veriminin artmasına bağlı olacaktır. Bu nedenle bu verimi artırabilmek, hem de sıçrama biçiminde artırabilmek zorundayız.

Çocuk ve gençlerin merak duydukları alanlarda ne usta öğreniciler oldukları dikkate alındığında, okul eğitiminin nasıl olup da bu kadar başarısız olabildiğinin, en iyi "denilen" okullardan mezun olanların -büyük çoğunluğunun- dahi nasıl olup da bir *"ezber kalıpları dünyasının esirleri"* olduğunun, nasıl olup da insanlarımızın, sorunlarının çözümlerini daima başkalarından beklediklerinin mantıklı bir açıklamasının, bu iki *kaynak sorun*'a bağlı olduğu görülecektir.

Eğitim yaşamımızı herhangi bir ölçekte yeniden yapılandırma girişimleri mutlaka, çocuk ve gençlerin "öğrenme enerjileri"ni kullanmayı hedeflemelidir.

Eğitimde bir hedef haline gelmiş bulunan;

- Öğretmenlerin, ders programlarını zamanında tamamlamaları,
- Müfettişlerden eleştiri almamaları,
- Üst okul sınavlarında başarı kazanma

gibi ölçütler, ancak "**yeter koşullar**"dır. **Gerek koşul** ise, öğrencinin, eğitsel hedeflere erişmesidir. Bugün, bu hedeflere erişmek bir yana bir bölümü dahi gerçekleşememektedir. Ayrıca, eğitsel hedeflerin, uğruna feda edildikleri hedefler de gerçekleşmemektedir.

Okullarımız "**öğretme merkezli**" eğitimden "**öğrenme merkezli**" eğitime mutlaka geçmek zorundadır. Bu enerji başka türlü harekete geçirilemez.

Öğrenme enerjisi bugün, disiplinsizlik, itaatsizlik, kayıtsızlık, tahripkârlık, suç eğilimi gibi kanallarda kendini göstermektedir. Bu enerjiyi "öğrenme"ye kanalize etmek, hem bu sorunların kaynağını ortadan kaldıracak, hem de eğitimin verimini olağanüstü artıracaktır.

Erişkinler kendileri için koydukları başarı ölçütleri uğruna çocuk ve gençlerin eğitimlerinden fedakârlık yapamazlar. Şimdi, çocuk ve gençlere, "Öğrenme sorumluluğu sizin, bunun için ortam hazırlama sorumluluğu ise bizimdir, haydi!" deme zamanıdır.

Haydi!

Salı, 24 Aralık 1996

BİLSA tarafından verilecek olan 3 broşürden birincisi bu adı taşıyor. İkincisi EZBERSİZ EĞİTİM: AMA NASIL?, üçüncüsü ise PROJE GRUPLARI YOLUYLA DERS İŞLEME adlarındadır.

Bu küçük hacimli belgeler, "**ezbersiz eğitim**"i ve onun önkoşulu olan "**öğrenci odaklı eğitim**"in tamamen pratik yönlerini işlemektedir.

Bu 3 belgede işlenen konular eğitimle herhangi bir düzeyde ilgisi olanlara yabancı değildir. Bunlar ülkemizde de, dünyada da uzun yıllardır konuşulan, birkaç ülkede ise bütünüyle olmasa da yaşama geçirilebilmiş konulardır.

"Pek iyi, ama neden?" başlıklı broşür, birbirine çok karıştırılan, *"belleme"* ve *"ezberleme"* kavramlarını birbirinden ayırt etmeye yöneliktir. Ezbersiz eğitim her nerede söz konusu olsa, *"İyi ama çocuklar yabancı dildeki sözcükleri ya da çarpım tablosunu ezberlemeyecek mi?"* itirazının yanıtı, bu iki kavram arasındaki derin farktadır.

Bellemek (memorize), bir bilginin bulundurulabileceği defter, kitap, disket, film, bilgisayar belleği ya da CD gibi ortamlardan bir farkı bulunmayan "insan belleği"ne bir bilginin kaydedilmesidir. Bunun iyi ya da kötü bir yanı yoktur. Herkes, kolunu, ciğerlerini nasıl ki isteğine göre kullanma özgürlüğüne sahipse, belleğini de öylesine özgürce kullanabilir.

Ezber (by heart) ise, bilginin kaynağına karşı duyulan tavırla ilgilidir. Bu tavır, *güven* ya da *sürekli kuşku* olabilir. İşte, bilgi kaynağına karşı güven duyulup, o kaynağın

sorgulanmaması hali "ezber"dir. Ezber zaten Farsça bir sözcük olup, (ez=..den) ve (ber=göğüs, yürek) anlamına gelmektedir. Bilgi kaynağına "göğüsten" bir güven varsa bu ezberdir.

Bilmek (to know), bir bilginin, kişinin belleğinde ya da nasıl erişebileceğini bildiği bir kaynakta, aslına uygun olarak bulunmasıdır. Bu bilginin, aslına uygun olmayıp bazı parçalarının bilinmesine ise, "**hakkında bir şeyler bilmek**" denilebilir.

Öğrenmek (to learn), *belleme* ya da *ezberleme* yoluyla olabilir. Bir bilginin nasıl kullanılacağı bilgisinin edinilmesi olarak anlaşılmalıdır.

Anlamak (to understand) ise daha farklıdır. Yeni edinilen bir bilginin, kişide mevcut bilgilerle ilişkilendirilmiş olması anlamına gelmektedir. Arapça köklü *"akıl"*, birbirine bağlama anlamına gelmektedir.

Çok sık olarak, modern araç gereçle (örn. bilgisayar) yapılan ya da öğrencinin sık soru sormasına izin verilen eğitimin ezber olamayacağı dile getirilir. Kullanılan araç gereç, eğitimin teknolojik boyutudur. Tebeşir, karatahta ya da İnternet destekli eğitim yapılması, işin sadece teknolojik boyutunu ilgilendirir. Karatahta yoluyla ezbersiz eğitim yapılabileceği gibi, bigisayar destekli ezber dę yapılabilir. Ezber, soru sormakla da çok ilgili değildir. Soru, öğrenme ya da belleme amacıyla sorulabileceği gibi ezberden uzaklaşmak için de sorulabilir.

Kişi, belleğine yerleştirmeye niyetlendiği bilgileri, mevcut bilgileriyle ilişkilendirmek (öğrenmek) ve böylece hatırlamayı kolaylaştırmak için sık sık soru sorabilir, ama aldığı yanıtlara güven duyduğu için kuşku duymaz. Bu kişi mükemmelen ezberlemektedir.

Diğer yandan, az soru soran bir öğrenci, her bilgisine karşı bir kuşku besleyerek belleğine yerleştirmektedir. Bu öğrenciye ise *ezbersiz olarak bellemektedir* denilmelidir. Bir diğer öğrenci ise, kendi belleği yerine kitabı kullanmakta, ama kitaptaki bilgilerden kuşkulanmamaktadır. Bu kişi de ezberlemektedir.

Görüldüğü gibi belleme, ezberleme, anlama, öğrenme gibi kavramlar bilgi edinmenin çeşitli boyutlarını tanımlayan kavramlardır.

İkinci broşür, ezbere dayalı olmayan bir eğitimin nasıl yapılabileceğini açıklamaktadır.

Üçüncü broşürün konusu ise, **öğretme** ya da **öğrenme odaklılık** olup, bilginin edinilme yolları ile ilgilidir. Bu belgede, öğrenme odaklı eğitimin temeli olan öğrenme grupları ya da proje gruplarına, nasıl proje hazırlanacağı açıklanmaktadır.

Eğitim reformu, yıllardır dillerden düşmeyen bir özlemimizdir. Bunun ilk adımı, işi yokuşa sürmeyen, gerçekleşmesi mümkün olmayan hedefleri şart koşan yaklaşımlar yerine, işi olurundan alan pragmatik yaklaşımları başlatmaktır.

Kolay gelsin!

Pazar, 22 Aralık 1996

SANAL DUYULAR

Görme, işitme, dokunma, tat ve koku almadan ibaret beş duyu, insanların çevrelerini algılamadaki sınırları sayılır. Bunlara bir ad takıp, bunlardan bir veya birkaçının, zihinsel yorumlamayla birleşerek oluşturdukları "sanal duyular"dan ayırmak gerekir.

Örneğin, bir yiyeceği tat alma duyu organıyla algılayan kişide uyanan iki türlü duygu vardır: Birisi tamamen fiziksel ve kimyasal uyarı, diğeri ise lezzet duygusu!

Lezzet duygusu, yalnız tat alma duyusu ile değil, kişinin belleğinde yerleşmiş bulunan kimi örneklerle yeni algılanan fiziki ve kimyasal olgunun karşılaştırılmasından doğar. Dolayısıyla, eğer bellekteki eski bilgi olmasaydı, lezzet denilen duygudan söz etmek de mümkün olmayacaktı.

Buradan yola çıkarak, adına "**temel duyular**" denilebilecek beş duyudan başka, belki binlerce "**sanal duyu**"nun varlığı sonucuna erişilecektir.

Önünden bir günde yüzlerce kişi geçen bir güvenlik görevlisinde zamanla oluşan kuşkulu kişileri ayırabilme duyusu; her gün sabahtan akşama kadar fabrikada üretilen şarapları tadan degustatörde (Fr. Dégustateur 'çeşnici') oluşan şarabın karakteristik özelliklerini bir tadışta söyleyebilme duyusu; dükkânına giren çok sayıda müşteriden hangisinin alıcı, hangisinin bakıcı olduğunu anlayan dükkân sahibinde oluşan duyu ve daha binlercesi, hep "sanal duyular" sınıfına girmektedir.

Doğaldır ki, sanal duyular her zaman sağlıklı biçimde oluşmaz, zaman zaman yanlış bilgiler, yanlış yorumlar gibi nedenlerle yanlış, hatta tehlikeli biçimlerde de oluşabilir.

Eğitim denilen sürece bir anlamda, "**sanal duyu geliştirme süreci**" demek doğru olur.

A.W. Northead'in , *"Eğitim, edinilecek bilgilerin yaşam içinde kullanılması sanatının kazanılmasıdır."* tanımını, *"Eğitim, ek duyular geliştirme ve onlar yoluyla çevremizi daha çok boyutlu algılayabilme becerisinin kazanılmasıdır."* şeklinde yorumlamak mümkündür.

Ezbere dayalı "öğretme" sistemi, temel duyulara ek sanal duyular geliştirebilmenin karşısındaki en önemli engellerden birisidir.

Bir sanal duyu geliştirmenin başlıca yolu, çok gözlem yapmak, bunları karşılaştırarak, bellek içinde gözlemlerin yer aldığı bir sanal veri-tabanı oluşturmaktır

Ezbere dayalı öğretme sistemi, gözleme kapalı olduğu için, sanal duyu üretebilmenin ana malzemesi bulunamaz duruma gelmektedir.

İnsan ömrünü, hastalıklara çareler geliştirerek uzatmanın dışında bir yol henüz bulunamamıştır. Bu yolla da uzayan ömür, bir yüzyıl içinde yaklaşık iki katına çıkmıştır. Önümüzdeki yüzyıl içinde bu artışın hızı azalacak ve sonuçta belli bir sınırda kalacaktır.

Sanal duyular ise aynı mekanik zaman süresi içinde algılanabilecek boyut sayısını artırır, ya da bir başka deyişle zaman akış hızını azaltır.
Yani ömrü uzatmış olur. Bu yolla elde edilecek zamanın sınırını ise ilaçlar ve doktorlar değil, ne kadar sanal duyu geliştirilebildiği belirleyecektir.

Cuma, 06 Eylül 1996

TDE-TEKNOLOJİ DESTEKLİ EĞİTİM

Aslında bu deyim, eğitim denilen "koşullandırma" yönteminin ilk uygulamalarından bu yana geçerlidir. Örneğin abaküs bir teknolojidir ve aritmetik eğitimininde abaküs (sayıboncuğu) kullanılması pekâlâ TDE sayılabilir. Hele eğitimde TV ve videonun kullanımı daha da ileri teknoloji destekli eğitimdir.

Ancak son yıllarda, bu deyim giderek farklı anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Eğitimdeki en temel ilke, geçmişte *"öğretmek"* iken, bugün artık *"öğrenme"* olmuştur. Genelde okulun, özelde öğretmenin, daha da özel olarak tüm ders araç ve gereçlerinin işlevi artık bu *"öğrenme"* sürecine yardım etmek haline dönüşmüştür.

İşte bu değişime paralel olarak sınıfa giren teknoloji oralara da sığamamış, çocuk, genç ve erişkinlere, bulundukları yerlerde -evde, işyerinde, açık havada ya da herhangi bir yerde-, gereksindiği bilgi-becerilere erişme imkânlarını sunmaya başlamıştır. Bugün artık *"teknoloji destekli"* deyince, akla abaküs, film şeridi ya da kapalı devre TV yoluyla derslerin çok öğrenci tarafından izlenmesi imkânları gelmemektedir.

Bugünün "teknoloji desteği", kişinin, bireysel olarak öğrenmesine yardımcı olduğu ölçüde söz konusu edilebilmektedir.

Bu biçimde anlamlandırılmak kaydıyla, TDE kapsamına girebilecek teknolojiler şunlar olabilir:

- Bilgisayar Destekli Eğitim (BDE)
- Multimedya Destekli Eğitim (MMDE)
- CD-ROM ve CD-I Destekli Eğitim
- İnternet Destekli Eğitim (İNTERNET)
- İntranet Destekli Eğitim (İNTRANET)

Bunların birisi -İNTRANET- hariç hepsi, Türkiye'deki eğitim hayatına girmiş ve değişik ölçülerde kullanılmaktadır. İNTRANET ise, yalnızca bir özel okul (Özel İzmir Koleji) tarafından oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu teknoloji, bilgisayar ortamında mevcut bazı pahalı (ya da zor geliştirilmiş) yazılımları, ağ üzerinde ortak kullanıma açmakta, örneğin bir okulun fizik deneyleri konusundaki yazılımını, bu ağa bağlı diğer okulların da kullanmasına imkân yaratmaktadır.

Bu, okul imkân ve dolayısıyla düzeyleri arasında büyük farklılıklar bulunan ülkemiz açısından önemli bir sorunu çözebilir.

TDE, **öğretme**'yi ve onun sonuçlarından birisi olan **ezber**'i bir alışkanlık haline getirmiş eğitim sistemimizde, bu iki öğe ile birlikte uygulanamaz. Öğretme ve ona dayalı ezber'in, ne TDE'yi ve ne de onun içeriğini oluşturan bileşenlerden birisini kullanmaya gereksinimi vardır. Öğretme ve ezberin tek gereksinimi, soru sormayan ve yalnızca aklında tutan öğrenci ile kendisine soru sorulmayan öğretmendir.

Öğretmenin, öğrencilerin öğrenme özelliklerini, imkân ve imkânsızlıkları ve varsa özel durumları dikkate alarak tasarımlayacağı (dizayn) bir kurgu (eğitim planı) uyarınca, öğrenme sürecine yardımcı olacak bir pozisyona çekilmesi, teknolojiyi onların hizmetine sunup öğrenmelerine yardımcı olmayı kabullenmesi, çocukların -doğuştan-, usta birer öğrenici oldukları gerçeğinin kabulüne bağlıdır.

Adına "oyun" dediğimiz ve biz erişkinlerin baskısı ve aşağılamalarıyla yozlaşıp "yaramazlık" haline dönüşebilen, kâinatın en etkin öğrenme yöntemi için uygun ortamları TDE yoluyla geliştirebiliriz.

Bu güç bir süreçtir ve ne tek başına okul kurumunun, ne ailenin ve ne de devlet ya da sosyal çevrenin yapabileceği bir iştir. Eğitimin, sayılan bu taraflarının uyumlu bir koalisyonunu gerektirir.

İşbirliği gerektiren her süreçte olduğu gibi bu süreçte de, kendisinden önemli görev beklenen tarafların başında öğretmen gelmektedir. Öğretmenin TDE konusunda eğitimi ve de sürekli olarak eğitimi işin anahtarıdır.

Cuma, 13 Eylül 1996

"YENİ BDE"!

BDE-Bilgisayar Destekli Eğitim, bundan 10 yıl önce, o günün bilgisayar donanım ve yazılım teknolojilerine göre tasarımlanmış bir proje idi. Okulların hemen hepsi, bilgisayarı, öğretilmesi gereken yeni bir ders olarak yorumlayıp buna göre dersler koydular. Bunların içinde ilkokullara Basic programlama dili öğretimini koyanlar bile oldu.

Okulların çok küçük bir bölümü ise, BDE'nin gerçek anlamını kavradı, fakat onların da büyük çoğunluğu ya mali engellere ya da kalıplaşmış anlayışların engellerine takıldılar.

Bu sınırlara ilaveten teknoloji de önemli kısıtlamalar getiriyordu. Zamanın Başbakan'ı Turgut Özal'a, bilgisayarın yabancı dil öğreniminde de kullanılabileceğini kanıtlamak üzere planlanan bir gösteride, bir-iki cümleyi bilgisayara söyletebilmek için yaklaşık 2 ay kadar uğraşılmıştı. O zaman "mikro" denilen bilgisayarların en kabacasının RAM belleği 520 KB, disk belleği de 20 MB civarındaydı. Ses kartı, video kartı, CD-ROM gibi eklerin gelecekte "mümkün olabileceği" konuşulurdu.

Bütün bu kısıtlamalar altında BDE, bir "bilgisayar satın alma" sürecine dönüştü. Bilgisayar firmaları, Türkçeleşmiş eğitim yazılımları üretmek, *yazın dilleri* aracılığıyla özgün programlar üretmek gibi güç uğraşlar yerine, bilgisayarı yarı-Tanrı gibi gören kişilere bol miktarda bilgisayar satmayı yeğlediler. Bu tür uğraşlara girenler ise diğerlerinin yarattığı acımasız rekabet dolayısıyla, doğruluklarının cezasını gördüler.

Eğitim alanındaki bu olaylara paralel olarak, eğitim alanının dışında da ilginç durumlar meydana geliyordu. Örne-

ğin, Anadolu ilçelerimizden birinin kaymakamı, ilçenin ortaokuluna gönderilen bir bilgisayara ihtiyati tedbir koyduruyor, bu şüpheli mahlukun ancak aklandıktan sonra kullanılabileceği fetvasını veriyordu.

Bugün geldiğimiz noktada, bütün bu olumsuzluklara karşın bazı olumlu sonuçlar da ortadadır. Artık bilgisayarlar tutuklanmıyor. Hemen her okulda az ya da çok bilgisayar vardır, ya da en azından bilgisayar sahibi olma arzusu vardır. Bazı okullar bilgisayarı oldukça etkin olarak, eğitim sürecinin bir parçası haline getirme yolundadırlar.

Donanım ve yazılımda ise, sıçrama denmese de ona yakın gelişmeler olmuş, bellek bir sorun olmaktan neredeyse çıkmış, erişim hızı da eskiye oranla neredeyse 100 kat artmıştır. CD teknolojisi gelişmiş, etkileşimli videodisk pratik olarak katlanılabilir maliyet sınırları içine girmiştir.

Bu gelişmeler karşısında BDE, daha kolay gerçekleştirilebilir durumdadır. Şimdilerde bir "yeni BDE"yi hayata geçirebiliriz.

Projenin ilk şeklinde, gerekli finansmanın bütününün devlet tarafından karşılanacağı öngörülüyordu. Bugün devlet bunu yapabilecek durumda değildir. Buna göre, finansman için de "yeni" bir model bulmak zorundayız.

Bu yeni modelin içinde finansal kiralama'nın yer alması kaçınılmazdır. Çünkü ne devlet ne de bir özel okul, gereken sayıda bilgisayarın satın alma finansmanını, leasing kullanmadan karşılayamaz. Hele, öğrencinin evde de bir bilgisayara sahip olması gibi bir seçenek, ancak çok az sayıda kişinin başarabileceği bir iştir. Dolayısıyla kiralama kaçınılmazdır.

Bilgisayar edinme modelinin ikinci parametresi, bilgisayar yatırımının ne kadarının okul (devlet ya da özel okul sahibi), ne kadarının da öğrenci tarafından karşılanacağıdır.

Bugün bilgisayar piyasasında bir durgunluk yaşanıyor. Devlet, bütçe kısıtlamaları nedeniyle alım yapmıyor ve bu gidişle yapmayacak da... Özel kesim ise sınırlı bir talep yaratıyor.

Eskiden beri potansiyeli en büyük pazar kesimi eğitimdir. Oradaki engel ise firmaların dışında değil bizzat kendileriyle ilgili. Bilgisayarın eğitimde kullanımının ortaya atıldığı 1986'dan bu yana, eğitim konusunda (özellikle Türkçeleştirilmiş veya Türkçe üretilmiş olanlar) kayda değer bir gelişme yaratamamış durumdadırlar.

1960'ların başlıca pazarlama stratejisi olan *"bir düğmeye bastın mı istediğine yanıt verir"* yaklaşımı, bugün henüz değişmemiştir. Küçükler bir yana, hiçbir büyük bilgisayar firmasının ya eğitim bölümü yoktur ya da varsa pazarlama organizasyonunun bir parçası olarak vardır. Temsil ettiği ana firmanın inanılmaz zenginlikteki eğitim yazılımlarının Türkiye'ye getirilmesi, bir zamanlar Sovyet Rusya'ya satışı yasak olan yazılımları hatırlatacak gibidir.

"Yeni BDE", bunların aşılması anlamına gelmektedir. Bilgisayar yazılım ve donanım firmaları, yanlarına eğitim konusunda uzmanlaşmış yerli ve yabancı kişileri, finansal kiralama kuruluşlarını ve belki bankaları da alarak konsorsiyumlar oluşturmalı ve ilk iş olarak, ana firmalarının eğitim bölümlerini Türkiye'ye irtibatlamalıdırlar.

İnsanların karşısına makul seçenekler oluşturulabildiği takdirde, eski BDE'nin saplandığı "bilgisayar laboratuvarı" çıkmazından kurtulunması ve büyük bir pazarın açılması mümkündür.

BDE projesinin ortaya atıldığı 1986'dan bu yana meydana gelen büyük değişiklik, İNTERNET oldu.

İletişim tekelini, bilgilenme özgürlüğünü güçleştirmek olarak anlayan kuruluş ve onlara bu cesareti veren *"tepkisizlik ortamı"* böyle sürmez de bir değişiklik odlursa, İNTERNET'ten en büyük yararı okullarımız sağlayabilecektir. Ancak bunun için bazı değişiklerin gerçekleşmesine ihtiyaç vardır.

İNTERNET erişiminin hızlandırılması ve düşük gelir kesiminin yoğun olduğu yörelerin -ki çoğunluktur- , katlanabileceği kullanım ücretlerinin gerçekleştirilmesi, bu değişikliklere dahil değildir.

İnsanlarımızın ortalama gelirleri, gelirini dolar ölçüleriyle kazanan ülke insanlarına oranla 80.000 kat daha düşüktür. Bu nedenle İNTERNET ücretlerinin büyük oranda sübvansiyonunun zorunluğu vardır.

Bütün bunların dışında gereken birinci değişiklik, İNTERNET kanalıyla, istenilen aramaların yapılabilmesi için İngilizce dilinin iyi düzeyde bilinmesi zorunluğudur.

Bu, bugün için geri kalmış yöreleri geri kalmış olarak bıraktıracak ve BDE'den yararlandırmayacak olan önemli bir handikaptır.

İkinci değişiklik gereği, eğitimimizin temel öğretme yöntemi olan ezberden vazgeçilmesidir. Meraklı insanlar, ezberle yetiştirilemez. Ezber merak ve yaratıcılığı öldürür.

BDE'nin amaçlarına ulaşabilmesini engelleyebilecek bir unsur da, bilgisayarın eğitimde ne amaçlarla kullanılabileceği konusundaki bulanıklıktır. Bu bulanıklık, bu aletleri "bilgisayar laboratuvarı" denilen odalara hapsetmiş,

böylece *"bizde de var"* gösterişi altında öğrencilere, öğretmenlere ve velilere şu mesaj ulaştırılmıştır: *"Bilgisayar oyuncak değildir. Ciddi laboratuvarlarda ancak haftada bir defa, o da fazla kurcalamadan dersi yapılır"...*

Öğrencilere, bilgisayar konusunda yol gösterebilecek bilgi düzeyindeki öğretmen sayısını dikkate alırsak, BDE'nin bu boyutunun diğer boyutlarından daha önemli olduğu anlaşılacaktır.

Bu bulanıklığın nedenlerinden birisi kuşkusuz, halen dünya eğitim piyasalarında dolaşan yazılımların çok büyük bir bölümünün, dil farklılığı, bilgiye erişme konusundaki isteksizliğimiz, fiyat pahalılığı ve özellikle de *"kültür farkı nedeniyle bunları reddedişimiz"* gibi nedenlerle Türkiye piyasasına girmemiş oluşudur.

Sık sık ve de ağırlıkla dile getirilen, *"yabancı yazılımlar bizim kültürümüze uymaz, bu nedenle biz yazılımlarımızı kendimiz üretmeliyiz"* gerekçesi, fazla üzerinde durulmaması gereken bir noktadır. Çünkü, yabancı kültürleri tanımak ve düşünce biçimimizi değiştirmek için bundan daha iyi fırsat olamaz.

Hele hele fen yazılımları bakımından dile getirilen, *"birim farklılıkları"*, tam tersine bir avantajdır. Kullanageldiğimiz birimlerden başkaca birim bulunmadığı gibisinden bir yanlışa yönlendirilen çocuklarımızı bu kalıptan kurtarmanın yolu, farklı birim sistemlerine sahip toplumların yazılımlarını kullanmaktır.

Bilgisayarın eğitimde nasıl kullanılacağı konusundaki bir diğer bulanıklık nedeni, tüm okullarda tek müfredatın uygulanması, bu nedenle de mevcut dış kaynaklı bilgisayar yazılımlarının işe yaramaz hale gelişidir. Ama çok daha önemli bir neden, bu müfredatın, çevresel koşullara

uygun işlenebileceği konusundaki genel ilkenin göz ardı edilmesidir. Ezber yalnız verilen bilgilerde değil, onların verilme yöntemlerinde de kalıplaşmaya, yaratıcılığın kaybolmasına yol açmıştır.

Bilgisayarın eğitimde kullanım yolları olarak düşünülebilecek olanlar şunlardır:

- İNTERNET aracılığıyla belli bir konuda araştırma yapmak, *surf* yapmak, *özel ilgi grupları* ile akademik ya da hobi amaçlarıyla ilişki kurmalarında,

- Kelime-işlemci *(word processor)* olarak, öğrencilerin ödevlerini yapmalarında,

- Eğitsel yazılımları *(educational software)* kullanarak;
  (a) Öğretmenin işini kolaylaştırmak için,
  (b) Öğrencinin kendi kendine deneyler ve/ya egzersiz yapması için,
  (c) Yabancı dil öğrenmek ya da pekiştirmek için,
  (d) Eğitlence *(edutainment)* yoluyla okul öncesi dönemde temel yetenekler kazandırılmasında,

- Sınırlı ölçüde programlama öğrenmede (özel merak ve/ya yetenek sahibi olanlar için),

- Otomatik sınav makinesi olarak,

- Öğretmenlerin, öğrencileriyle ilgili kayıtları tutmasında,

- Çok az sayıdaki öğretmenin, **yazarlık dili** *(authoring language)* kullanarak eğitsel yazılım hazırlamasında,

- Diğer tasarımlanabilecek eğitsel ve idari amaçlar için...

Bu bağlamda yanıtlanması gereken iki soru şunlardır:

(1) Zaten ağır ders yükü altında bulunan öğrenciler, bunları ne zaman yapacaklardır?

(2) Derslerin geleneksel yöntemlerle işlenmesi sırasında bilgisayar (daha doğrusu yazılımlar), nasıl kullanılacaktır?

Bugüne kadarki uygulama, *bilgisayar laboratuvarı* yoluyla bir *ek ders* biçiminde olmuştur. Bu aynen, çamaşırları elle yıkamaktan bunalmış bir ev kadınının, eve getirilen çamaşır makinesi için söylediği, *"Bu kadar işin yanında bir de bununla mı uğraşacağım?"* yakınmasına benzemektedir.

Bilgisayar, öğrenci ve öğretmenin işlerini kolaylaştırıcı bir araç olarak anlaşılıp kullanılmalıdır. Buna göre, mevcut ağır ders yüküne eklenmesi gereken değil, o yükün bir bölümünü ortadan kaldıran, bir "**eğitim sürecini yeniden yapılandırma**" yöntemi olarak algılanmalıdır. Aynen, *(BPR-business process re-engineering)* yöntemi gibi, *(EPR-education process re-engineering)*!

Bilgisayar, böylesine bir yaklaşımın içine oturtulunca, yukarıdaki iki soru birleşmekte ve tek soruya inmektedir: **Bilgisayar, ders işleme sürecinde nasıl kullanılmalıdır?**

Bu soru ise, *"Dersin amacı ne olmalıdır?"* sorusunun yanıtına bağlıdır: **Bilgi-Beceri-Tutum-Davranış (BBTD) konisinde yer alması arzu edilen bir BBTD'ın, kişide**

var olan BBTD örgüsüne eklenmesi, bir dersi işlemenin amacı olmalıdır.

Bu amacın ışığı altında:

İlke 1- Her öğrenci, kendi "**öğrenme profili**"ne göre öğrenir.

Her öğrencinin fiziki ve akli yetenekleri, belirli biçimlerde öğrenmeye uygundur. Bu bilinmeksizin öğrenme süreci başarıya ulaşamaz. Bu profilin öğretmen ve öğrencinin kendisince keşfedilmesi, zaman içinde dersler işlendikçe olabilir. Bir dersi işlemenin vazgeçilemeyecek öğesi budur.

İlke 2- Ortalama tempoda toplu öğretme yerine, herkesin kendi hızında bireysel öğrenmesi.

Bu ilkenin pratik sınıf ortamında uygulanması, önbilgileri ve öğrenme profilleri birbirine yakın öğrencilerin gruplandırılması anlamına gelecektir. Evvelce değinilmiş bulunan "**Bilgisayar sınıfı**" kavramı da bu uygulamayı kolaylaştıracak bir öğedir.

İlke 3- "Oyun" yoluyla öğrenme.

"Oyun", tüm canlıların en etkin öğrenme yöntemidir. Kişiye kazandırılması arzulanan tüm BBTD, tüm canlıların kısa süre içinde yaşam becerilerini kazanmasında en önemli genetik araç olan "oyun" aracılığıyla verilmelidir. Fen bilimleri alanında yaptırılmak istenilen tüm deneyler, fiilen oynanacak olan ya da bilgisayar benzetimi *(computer simulation)* oyunları haline getirilmelidir.

İlke 4- "Gözlem", öğrenmenin bir başka etkin yoludur.

Kişilere kazandırılması arzulanan tüm BBTD, çevredeki doğal ve toplumsal ortamlarda mevcuttur. Bunları gözlemeye yönlendirilen bir kişi, buralardan kaynaklanacak BBTD'ı, kendinde var olan BBTD örgüsüne eklemekte güçlük çekmeyecektir.

Kazanılması arzulanan bir BBTD'a ilişkin dersin işlenmesi, geçen hafta sıralanan ilkelerin ışığı altında, şu formlardan birisi altında "tasarım"lanmalıdır:

(A) Konu hakkında merak uyandırmak.

Öğrenme sürecinin bu en önemli evresine öğretmenlik mesleğinin sırrı olarak bakılabilir. Meraksız öğrenme ancak ezberle mümkündür. Dolayısıyla, EE'in 'olmazsa olmaz' koşulu merak uyandırmaktır. Merak uyandırma, öğrenci grubunun ilgi alanlarına göre değişir. Öğretmen buna göre özgün tasarımlarla konu hakkında merak uyandırmalıdır. Bunun için:

(a) Günlük yaşam içinde dikkat çekmeyen bir gerçeği sergilemek.
(Örn. Hava basıncının büyük bir yüzey -mesela insan bedeni- üzerine büyük bir kuvvet uyguladığını göstermek için, yarısı bir gazete kâğıdı altına sokulmuş bir uzun tahta cetvel üzerine vurulduğunda cetvelin kırılması hayret uyandıracak bir gerçektir. Böyle basit bir deney, hava basıncı konusunu sıkıcı olmaktan çıkarabilir.

(b) Basılı - görsel - işitsel araçlardan yararlanmak.

Merak uyandırmak için, videofilm veya CD, çizgi roman, çevrede yapılacak bir gözlem yoluyla dikkat

edilmemiş bir gerçeği göstermek gibi yollar kullanılabilir. Merak uyandırma, yaratıcılığın sonuna kadar zorlanmasını gerektiren bir adımdır. Bundan sonraki adımda, öğrencilerden şunlar istenilebilir:

(B) Gerçekleri ortaya koymak için oyun tasarımı.

Bu konu hakkındaki "gerçekler"i *(facts)* ortaya getirebileceğiniz bir oyun "tasarım"ı yapınız. Bu tasarıma göre rol paylaşımı yapıp, ilgili gerçekleri *(relevant facts)* toparlayacak şekilde oyunu oynayınız.

(C) Gerçeklerin gözlenebileceği bir gözlem süreci tasarımı.

Bu gerçekleri gözlemleyebileceğiniz bir gözlem süreci tasarımlayınız. Tasarladığınız gözlem süreci için rol paylaşıp gözlem yapınız.

(D) Bu olayı bir bilgisayar benzetimi haline getiriniz ya da hazırlanmış böyle bir yazılım varsa onu kullanarak olayı bilgisayar ortamında oynayınız.

(E) Şunları düşleyiniz:
- Bu olmasaydı ne olurdu?
- Bu olduğu için neler olmuştur?
- Bunun yerine şu olsaydı ne(ler) olurdu? *(What if analysis)*

(F) Kazandırılmak istenilen BBTD'ı kazanabileceğiniz ve gerçekleşmesi mümkün olan bir senaryo tasarlayınız ve rol bölüşümü yaparak senaryoyu oynayınız.

Amacı ve ilkeleri bu olması gereken derslerin bir bölümü de sınavlardır. Sınavlar açısından kritik soru ise, "*Soru nasıl sorulmalıdır?*" biçimindedir. Bu, şu iki alt-soru biçiminde anlaşılmalıdır:

(a) Nasıl soru sorulmamalı?

Soru, kişinin sınava hazırlanma sürecine yansıyıp, sınanacak bilginin, ilişkili diğer bilgilerle ilişkilerini kuramayarak, kalıp halinde bellemeye ve bunları sınavda geri vererek başarılı sayılmasına yol açacak biçimde olamaz.

(b) Nasıl soru sorulmalı?

Buna yanıt verebilmek için, *"Sınav ne için yapılmalıdır?"*ın yanıtını vermek gerekir. Sınav, şunları anlamak için yapılmalıdır:

(1) Bir bilgi, beceri, tutum ya da davranışın (BBTD), kişinin var olan BBTD'ları ile ilişkisinin ne ölçüde kurulduğunu,

(2) "Ezber Tabanı"nda bulunması gereken bir BBTD'ın ne ölçüde kazanıldığını,

(3) Öğrencinin, belirli bir konudaki bilgilere erişme becerisini ne ölçüde kazandığını,

anlamak ve buna göre öğretmen ve öğrencinin, gerekli önlemleri alıp eğitim ve öğretim hedeflerine yaklaşmasını temin için sınav yapılmalıdır. Bunlara göre, soru sorma ilkesi şöyle özetlenebilir:

Soru, dersin işlenmesi sırasında verilmiş ya da ders kitaplarında bulunan bir bilginin hatırlanmasını istemek biçiminde olmamalıdır. Soru'nun, üzerine yapılandırılacağı "**önbilgiler**", ya soru metni içinde verilmeli ya da belirli bir kaynak (ders kitabı, notlar, vb.) belirtilerek oradan edinilmesi önerilmelidir.

Sorular, onların yanıtlanması için bilinmesi gereken "**ön-bilgiler**"in ışığı altında, şu formlardan birisi ya da benzeri içinde "tasarım"lanmalıdır:

- Siz olsanız ne yapardınız?
- Bu olay karşısında başka neler olabilirdi?
- Bu olayın ardışık sonuçları ne oldu, niçin?
- Bu olay olmasaydı ne(ler) olurdu?
- Bu, niçin oluyor?
- Bu, nasıl oluyor?
- Bu olay, açıklayamayıp öylece kabul ettiğimiz (ezber) hangi varsayımlara dayalıdır?
- Bu varsayımlar değişirse, bu olay nasıl olur?

Bilgisayar kullanılarak bir dersin nasıl işleneceği, görüldüğü gibi, mevcut "öğretme" geleneğimizden epey farklı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Geleneksel ders işleme yöntemimiz ise, kitaptaki (veya öğretmenin notlarındaki) kalıp bilgilerin öğrencilere belletilmesi, sınavlarda da bunların (ya da benzerlerinin) geriye istenilmesidir.

Bu yeni yaklaşımın her bir evresine egemen olan anlayış ise, "**öğretme**" yerine "**öğrenme**"nin geçmiş oluşu; öğretmen, bilgisayar, tüm ders araç ve gereçlerinin, "öğrenme" sürecine yardımcı olacak biçimde konumlandırılmalarıdır.

Bu yeni yaklaşımda, dersin işlenmesi ve sınav sorularının hazırlanması evrelerinde daima öğrenciden "tasarım"lar yapması istenmekte, ondan bir şeylerin adlarının ezberlemesi istenmemektedir. Bugünkü metodumuz ise neredeyse bütünüyle "ad öğretme"ye dayalıdır.

Öğrencilerin ezber tabanlarında bulunması gereken bilgilerin bellenmesi ise burada üzerinde durulan noktadan çok farklıdır.

İşte, bilgisayarın derslerde en çok kullanılacağı nokta budur. Öğrenci, sık sık karşılacağı, *"...konusunda bir tasarım yapın"* ya da *"...konusunda bir fikir üretin"* istekleri için bilgisayarını kullanacak, öğretmen, merak uyandırmak için vermek istediği örnekleri, bilgisayarındaki veritabanına zaman zaman yüklediği örnekler içinden seçebilecektir. Ayrıca, her dersin öğretmenleri, aralarındaki örnek ya da soru alışverişini yine bilgisayar aracılığıyla yapabileceklerdir.

Bütün bunların yapılabilmesi, öğretmen ve öğrencilerin ellerinin altında zengin birer yazılım stokunun bulunmasına ve İnternet erişiminin kolaylığına bağlıdır.

Okul içinde bir *İntranet* kurulması, çocukların birer NC ile okul ve evlerinden bu ağa erişmeleri gibi uygulamalar da bilgisayarın eğitimde kullanılabilme alanı içine girmektedir.

Ama önce, bilgisayarı bir *"laboratuvar aracı"*, onun kullanımını ise *matematik öğretmenlerine özgü bir görev* olmaktan çıkarabilmemiz gerekiyor.

Pazar, 11 Ağustos 1996

Eğitimle ilgili sorunların tümünü birden içinden çıkılmaz hale getiren, parantez dışı çarpan gibi bir sorun, ilkokula başlayan her çocuğun, mutlaka yükseköğrenim yapması zorunluğunu duyması, koşulları zorlayıp, yükseköğrenim kurumlarının düzeyini düşürmek pahasına da olsa bir diplomaya sahip olmaya çalışmasıdır.

Yükseköğrenim diplomasının cankurtaran hale gelmesinin bir nedeni, başlıca iş kaynağı durumundaki kamu kuruluşlarına girmede, "iş gerekleri"nin değil, üyesi bulunulan siyasi partinin önem taşıması, çok sayıda partili içinde de avantajın ancak diploma yoluyla sağlanabilmesidir.

Diplomanın bu denli önemsenmesinin bir başka nedeni de, yükseköğrenim görmüş kişilerin büyük çoğunluğunun "üretimsiz refah" mucizesini gerçekleştirmiş olmalarında aranmalıdır.

Bu diploma tutkusunun, dönerek yığılmalara, yığılmaların test sınavı denilen eleme makinelerine, onun da ezber denilen "akıl" eksikliği hastalığına yol açtığını görmek zorundayız.

"Ezber" yönteminin nelere yol açtığını görmek içinse, içinde yaratıcılığın bulunmadığı inşaatlarımıza, vitrinlerimize, televizyon programlarımıza, kadın ve erkeklerimizin giyim ve kuşamlarına (hatta tavırlarına) ve şarkılarımıza bakmak yeterlidir.

Bu kadar tekdüze, bu kadar ruhsuz bir üretim kültürü, ancak yaratıcılıkları özel olarak tahrip edilmiş insanlara özgü olabilir.

Bir toplum, kendi ürettiği yanlışına bu denli esir olabilir mi?

Yüz binlerce insanı, ancak virgülden sonraki üçüncü hanedeki rakama bakarak sıraya sokan bir sistemi hangi profesörler savunursa savunsun yanlıştır.

İnsanların dayanıklılığını ölçmek için ateşe atıp yakmak da bir fikir verebilir. Ama bu fikir çok kaba olur. Hem kimse kurtulmaz, hem de elenenler içinde çok dayanıklılar da belirlenmiş olur.

Ortaokul, lise ve üniversite kapılarında uyguladığımız test sınavları da böyledir.

Bunlar belki en iyileri ortaya çıkarabiliyordur. Ama o "en iyi"ler hangi sistem uygulanırsa uygulansın zaten ortaya çıkacaklardır.

Bu sistemin korkunç yanı, elediklerinin, elenmesi gerekenler olmayabileceği gerçeğidir.

Geliniz bu sistemi kaldıralım. Her okul kendi sınavını yapsın. Daha da doğrusu, bu sistemin yerine konulabilecek "herhangi" bir sistem bundan iyidir.

Bu sistemin değişmesi, devletin yanı sıra, hatta ondan daha çok toplumun elindedir. Sistemden şikâyetçi olan ama sesini çıkarmayan herkes bir mektup ya da faks yazsa bu büyük güce kimse karşı gelemez.

Bunu bir kampanya haline getirmeye ne dersiniz?...

Cuma, 04 Ekim 1996

İÇİNDEKİLER

BEYAZ NOKTA®

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Şair Nedim Sok. No: 2/9 06690 Çankaya-ANKARA
Tel: (0312) 441 48 70 - 441 53 99 Faks: 441 53 99 - 441 43 59
Web-Sayfa: http://www.beyaznokta.org.tr.
e-mail: bnokta-o@servis2.net.tr Anadolu Net: bnv@anadolu.net
Apple-Link: BEYAZ.NOKTA